

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND

Eraõiguse osakond

Kadri Puu

KAPITALIÜHINGU KÕRGEIMA ORGANI LIIKMETE LOJAALSUSKOHUSTUS

Magistritöö

Juhendaja

Dr. iur. Kalev Saare

Tallinn

2022

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Kapitaliühingu liikmete lojaalsuskohustuse üldiseloomustus	8
1.1. Liikmete tasandi lojaalsuskohustuse olemus ja eesmärk	8
1.2. Ühinguõigusliku lojaalsuskohustuse lähtealused	16
1.2.1. Kapitaliühingu ja selle liikmete vaheline õigussuhe	16
1.2.2. Kapitaliühingu liikmete omavaheline õigussuhe	17
2. Lojaalsuskohustusest tulenev teabe andmise kohustus ja konkurentsikeeld	19
2.1. Lojaalsuskohustusest tulenev teabe andmise kohustus kapitaliühingutes	19
2.1.1. Kapitaliühingu liikmete teabeõigus	19
2.1.2. Kapitaliühingu liikmete teabe andmise kohustuse sisu	23
2.2. Lojaalsuskohustusest tulenev konkurentsikeeld	26
2.2.1. Üldist	26
2.2.2. Kapitaliühingu struktuuri mõju konkurentsikeelu kohaldumisele	29
2.2.3. Konkurentsikeelu subjektid	31
2.2.4. Lubatud konkurents	41
2.2.5. Konkureeriva tegevuse määratlemine	43
2.3. Kapitaliühingu ärivõimaluse kasutamise keeld	47
3. Õiguskaitsevahendid lojaalsuskohustuse rikkumisel	50
3.1. Kahju hüvitamise nõue VÕS § 115 alusel	50
3.2. Kahju hüvitamise nõue deliktiõiguse alusel	57
3.3. Liikme väljaarvamine kapitaliühingust	60
KOKKUVÕTE	64
DUTY OF LOYALTY OF THE SHAREHOLDERS OF THE COMPANY	68
KASUTATUD MATERJALID	73
LÜHENDID	80

SISSEJUHATUS

Lojaalsuskohustus on üks olulisemaid eraõiguse aluspõhimõtteid, millel on oluline koht nii üldise õiguse (inglise keeles *common law*) maades kui ka Mandri-Euroopa ühinguõiguse kontekstis. Lojaalsuskohustus on eelkõige omane usaldussuhetele, mille raames isikud on võtnud endale kohustuse hallata teise isiku vara ja teha tema nimel kaalutusotsuseid¹, kuid sarnased usaldussuhted esinevad ka kapitaliühingutes² (st nii osaühingus kui ka aktsiaseltsis)³.

Lojaalsuskohustus on üldine põhimõte, mis ühinguõiguslikult reguleerib nii kapitaliühingu liikmete⁴ ja kapitaliühingu vahelisi kui ka liikmete omavahelisi suhteid, vältides vajadust seadusandlikul tasandil vastavate õiguste ja kohustuste liigspetsiifilise reguleerimise. Seega mängib lojaalsuskohustus ühinguõiguslikult olulist rolli olukordades, kus seadus konkreetseid käitumisjuhiseid liikmetele ette ei sea või tekkivatele olukordadele lahendusi ei paku.

Eestis on kapitaliühingu liikmete vaheline õigussuhe seadusjärgne võlasuhe (st seadusega reguleeritud õigussuhe)⁵. Õiguskirjanduses on viidatud, et liikmete lojaalsuskohustus on väljendatud seaduse tasandil läbi hea usu põhimõtte.⁶ Kapitaliühingu liikmetele kohaldub seaduse alusel mitmetasandiline lojaalsuskohustus. Vastavalt tsiviilseadustiku üldosa seaduse⁷ (TsÜS) §-le 32 peavad juriidilise isiku osanikud, aktsionärid või liikmed omavahelistes suhetes järgima hea usu põhimõtet ja arvestama üksteise õigustatud huve (horisontaalse lojaalsuskohustuse väljendus). Samuti tuleneb TsÜS §-st 138 kapitaliühingu liikmetele üldine kohustus käituda oma õiguste teostamisel ja kohustuste täitmisel heas usus (vertikaalse lojaalsuskohustuse väljendus). Seega tuleb lojaalsuskohustuse puhul ühelt poolt eristada liikme lojaalsust kapitaliühingu suhtes ja teiselt poolt kapitaliühingu liikmete suhtes. Käesolev töö keskendub peamiselt seadusest tulenevale kapitaliühingu liikmete lojaalsuskohustusele. Töö hõlmab endas nii piiratud vastutusega avatud kui ka suletud kapitaliühingu vorme (st

---

¹ Kershaw, D. Corporate law's fiduciary personas. - Law Quarterly Review 2020, lk 454. - <http://eprints.lse.ac.uk/102274/?fbclid=IwAR1ujYi4rXrAL0vpWsIvbemkQ3jtH4xRLa5YPIYOFrryM-8THtcQi4VBC8A> (04.01.2022).

² Töös edaspidi kasutatud ühise nimetusena aktsiaseltsi ja osaühingu kohta.

³ Sørensen, K. E. Duty of loyalty for shareholders – a possible remedy for conflicts in SMEs?. - Company law and SMEs, LSN Research Paper Series No. 10/1. Centre of International Business Law. Aarhus University 2010, lk 127. - https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1709944 (12.12.2021).

⁴ Töös edaspidi kasutatud ühise nimetusena osanike ja aktsionäride kohta.

⁵ RKTko 2-16-16764, p 12.

⁶ Saare, K. Eraõigusliku juriidilise isiku organi liikmete õigussuhted. – Juridica 2010/VII, lk 483.

⁷ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. - RT I, 22.03.2021, 8.

aktsiaseltse ja osaühinguid). Töö käigus keskendutakse mõlemale äriühingu liigile, kuivõrd seaduses sätestatud lojaalsuskohustus (TsÜS § 32) reguleerib nii osanike kui ka aktsionäride vahelist lojaalsuskohustust. Suurem rõhuasetus on seatud siiski osaühingutele ja väiksema koosseisuga aktsiaseltsidele (mh ei uurita börsiettevõtetega seonduvat eriregulatsiooni ja sellest tulenevalt nende liikmete suhtes kehtivat lojaalsuskohustuse olemust ja ulatust), kuivõrd nendes kapitaliühingutes on liikmete omavahelisel seotusel ning lojaalsuskohustusel suurem tähendus ja lojaalsuskohustusest tulenevad õigused ning kohustused kerkivad rohkem esile.

Ühinguõiguse revisjoni analüüs-kontseptsioonis on väljendatud probleemi, et kehtivas ühinguõigust puudutavas seadusandluses ei ole tihtipeale arusaadav, mis osas TsÜS üldsätted konkreetsele juriidilisele isikule erinormide kõrval kohalduvad ja seega on muutunud nende sätete rakendusala ahtaks ning ebaselgeks.⁸ TsÜS §-i 32 üldisest sõnastustest ajendatuna on käesoleva töö eesmärgiks uurida, kas ja millisel määral kuulub kõrgeima organi liikme lojaalsuskohustuse sisusse teabe andmise kohustus ja konkurentsikeeld. Töö eesmärgi uurimine on vajalik, et pöörata tähelepanu TsÜS § 32 täpsemale sisustamisele ja selle võimalikule rakendamisele vähemuse kaitse abinõuna. Arvestades, et lojaalsuskohustus on kõikehõlmav käitumisstandard⁹, on töö teemat piiritletud lojaalsuskohustusest tuleneva teabe edastamise kohustuse ja võimaliku konkurentsikeelu uurimisega. Lojaalsuskohustuse sisu ja ulatuse täpsem sisustamine võiks kaasa aidata seaduse selgusele ja üldiste normide julgemale rakendamisele olukordades, kus eriseadused konkreetseid lahendusi ei paku.

Võttes arvesse eelnevalt selgitatud puudulikku kapitaliühingu liikmetel lasuva lojaalsuskohustuse käsitlust Eesti õiguses, uuritakse töö raames, milline on seaduses sätestatud kapitaliühingu liikmete lojaalsuskohustuse üldine olemus, selle kohaldumisala ja piirid. Lisaks soovitakse töö raames välja selgitada, kui ulatuslik on lojaalsuskohustusest tulenev kapitaliühingu liikmete teabe edastamise kohustus ja kas see on korrelatsioonis liikmete õigusega teavet saada. Kuivõrd informatsiooni edastamine on tihedalt seotud ohuga konkurentsi osutamise ja huvide konflikti olukordadega, on käesoleva töö eesmärgiks uurida, kas ja millistel tingimustel võiks lojaalsuskohustusest tuleneda kapitaliühingu liikmetele konkurentsipiirang. Konkurentsipiirangu näitel on eesmärk välja selgitada, millisel määral sõltub kapitaliühingu liikmete lojaalsuskohustusest tulenevate kohustuste sisu vastava liikme poolt omatava osaluse

---

⁸ Käerdi, M. jt (koost). Ühinguõiguse revisjon: Analüüs-kontseptsioon. Tallinn: Justiitsministeerium 2018, lk 58, p 1.2.2.2. - https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/uhinguoiguse_revisjoni_analuus-kontseptsioon.pdf (16.04.2022).

⁹ Kull, I. Hea usu põhimõte kaasaegses lepinguõiguses. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2002, lk 13.

suurusest ning positsioonist vastavas kapitaliühingus. Viimaks on käesoleva töö eesmärgiks analüüsida, millised on kapitaliühingu liikme lojaalsuskohustuse rikkumise tagajärjel võimalikud õiguskaitsevahendid ja nende rakendamise kitsaskohad. Magistritöö esimeseks hüpoteesiks on, et liikmete teabe andmise kohustus ei ole sama ulatuslik, kui on liikmete õigus teavet saada. Magistritöö teiseks hüpoteesiks on, et Eestis kehtiva hea usu põhimõttel põhineva liikmete tasandi lojaalsuskohustusest võib liikmetele tuleneda keeld kapitaliühingule konkurentsi osutada. Magistritöö kolmandaks hüpoteesiks on, et Eestis ette nähtud kehtiv regulatsioon lojaalsuskohustuse rikkumise puhuks ei taga kapitaliühingu liikmetele efektiivselt kaitset olukordades, kui lojaalsuskohustust on rikutud.

Magistritöö eesmärkidest lähtuvalt on töö jaotatud kolme suuremasse peatükki. Esimene peatükk käsitleb kapitaliühingu liikmete lojaalsuskohustuse üldiseid aluseid, olemust ja eesmärki, võttes arvesse lojaalsuskohustuse mitmetasandilisust. Peatükk on vajalik selgitamaks välja lojaalsuskohustuse üldise olemuse ja selle vajalikkuse kõrgeima organi liikmete tasandil. Töö teises peatükis analüüsitakse nii vertikaalse kui ka horisontaalse lojaalsussuhte raames teabe avalikustamise kohustuse sisu ja selle ulatust. Lisaks argumenteeritakse samas peatükis, millistel tingimustel oleks õigustatud lojaalsuskohustusest tuletada liikmetele konkureerimise keeld ning kuidas tuleks seda sisustada ühinguõiguse kontekstis. Konkurentsikeelu peatüki all uuritakse ka, millisel määral mõjutab lojaalsuskohustuse sisu ja piire kapitaliühingu liikme positsioon vastavas kapitaliühingus. Töö kolmas peatükk käsitleb seaduse ja kohtupraktika alusel kapitaliühingu liikmele tagatud võimalikke õiguskaitsevahendeid ja nende rakendamise kitsaskohti. Eelkõige on vaatluse all võimalikud nõudeõigused tsiviilõiguse alusel.

Kapitaliühingu liikmete omavahelise lojaalsuskohustuse sisu ja vähemusele kuuluvaid õiguskaitsevahendeid enamuse kuritarvituste vastu on ka varasemalt teatud ulatuses akadeemilistes teadustöodes käsitletud. Carmel Tellis on kirjutanud magistritöö vähemuse võimalustest saada hüvitist enamuse kuritarvituste korral, mille raames uuritakse hea usu põhimõtte järgimise kohustuse sisu kapitaliühingu liikmete omavahelistes suhetes ja millised piirangud enamusele hea usu põhimõttest õigustele tulenevad. Peaasjalikult keskendutakse viidatud töös liikmete hääleõiguse teostamisele ja vähemuse õiguskaitsevahenditele olukorras, kus enamuse kuritarvituste tulemusel on vähemusele kahjulik tagajärg saanud.¹⁰ Seejuures ei leia viidatud töös kapitaliühingu liikmete lojaalsuskohustus süsteemsemat käsitlemist ja ei keskenduta lojaalsuskohustuse sisule laiemalt (nt olukordadele, kus lojaalsuskohustust on

---

¹⁰ Tellis, C. Kapitaliühingu vähemuse võimalused hüvitise saamiseks enamuse kuritarvituste korral. Magistritöö. Tallinn: 2020, lk 5.

rikutud, kuid otsest kahju ei ole tekkinud). Aktsionäride nõuete teemal on kirjutanud enda doktoritöö Margit Vutt, keskendudes aktsionäri derivatiivnõudele aktsiaseltsi juhatuse vastu ja uurides, kas sellise derivatiivnõude võimaldamine on õigustatud ka Mandri-Euroopa õigusruumis.¹¹ Osaliselt on käesoleva magistr töö teemat analüüsinud ka Maris Vutt enda magistr töö, puudutades enamusaktsionäri hea usu põhimõttest tulenevat kohustust hääletada otsuste poolt ja võimalikke õiguskaitsevahendeid vastava kohustuse rikkumise puhul.¹² Töö autorile teadaolevalt ei ole Eesti õiguskirjanduses varem kapitaliühingu liikmete omavahelise suhte perspektiivist lojaalsuskohustuse olemust ja ulatust süvitsi analüüsitud. Peamiselt on lojaalsuskohustust analüüsitud kui enamuse hääletamisõigust piiravat ja vähemusele selle vastu kaitset pakkuvat abinõud. Muud lojaalsuskohustusest tulenevad käitumiskohustuse aspektid (nt informatsiooni andmise kohustus, konkurentsi osutamine, ärivõimaluse kasutamise keeld) ei ole autorile teadaolevalt ühegi teadustöö keskseks fookuseks olnud.

Seatud eesmärkide saavutamiseks kasutatakse magistr töö kvalitatiivset uurimismeetodit. Töö põhineb kapitaliühingu liikmete lojaalsuskohustuse regulatsiooni süsteemsel analüüsil, mille käigus antakse ülevaade kehtivast õigusest kooskõlas Eesti õiguskirjanduse ja kohtupraktikaga (sh on vaatluse all nii Riigikohtu kui ka ringkonnakohtu kohtulahendid). Arvestades Eesti õiguse üldsõnalist regulatsiooni, kasutab autor töö kirjutamisel võrdlusmaterjalina ka erinevate riikide kohtupraktikat ja õiguskirjandust ning uurib, kuidas on kapitaliühingu liikmete vaheline lojaalsuskohustus sisustatud vastavates riikides. Peamise riigina, mille õiguskorras kehtivaid põhimõtteid töö kirjutamisel aluseks võetakse, on Saksamaa. Seda põhjusel, et Saksamaa on ainuke Kontinentaal-Euroopa riik, mille õiguskorras on liikmete tasandi lojaalsuskohustust juba aastakümneid tunnustatud ja sellest on tänaseks päevaks kujunenud üldine ühinguõiguslik printsiip. Olenemata üldise õiguse maa õiguskorda kuulumisest kasutab autor vähesel määral ka Ameerika Ühendriikide (USA) õiguskorda käsitlevat õiguskirjandust, kus samuti on kohtupraktikas juba pikalt tunnustatud lojaalsuskohustust piiratud vastutusega ühingu osanike vahelistes suhetes, kuid ei ole leidnud nii selget väljendust õigusteoorias, kui seda on Saksamaal. Saksamaa õiguskirjandust ning kohtupraktikat kasutatakse eelkõige käesoleva töö esimese peatüki esimeses alapunktis ja teise peatüki teises alapunktis võrdleva materjalina, et

---

¹¹ Vutt, M. Aktsionäri derivatiivnõue kui õiguskaitsevahend ja ühingujuhtimise abinõu. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2011, lk 9-12.

¹² Vutt, M. Osaniku ja aktsionäri hääletamiskohustus ning hääle asendamine kohtulahendiga. Magistr töö. Tartu: 2017, lk 4-5.

võimaldada argumenteerida, lojaalsuskohustuse võimalikku sisustamist Eesti seadusandluses. USA õiguskirjandust kasutatakse töös minimaalselt üksnes toetava materjalina.

Magistritöös kasutatavateks peamisteks allikateks on Eesti ja valitud võrdlusriikide õigusaktid, eelkõige äriseadustik¹³ (ÄS), TsÜS ja Saksa GmbHG¹⁴. Samuti on töö peamised allikad eelnimetatud õigusaktide kohta käiv kohtupraktika ning seaduste kommentaarid. Lisaks eelnevale kasutatakse allikatena ka ühinguõiguse revisjoniga seonduvaid materjale ning töö probleemidega seonduvat erialakirjandust.

Käesoleva magistritöö põhilised märksõnad Eesti märksõnastikust on: ühinguõigus, lojaalsuskohustus, tsiviilõigus, eraõigus, juriidilised isikud.

---

¹³ Äriseadustik. – RT I, 12.03.2022, 12.

¹⁴ Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung. – BGBl. I S. 2446.

1. KAPITALIÜHINGU LIIKMETE LOJAALSUSKOHUSTUSE ÜLDISELOOMUSTUS

1.1. Liikmete tasandi lojaalsuskohustuse olemus ja eesmärk

Ühinguõiguse valdkonda puudutavas seadusandluses puudub selline terminikasutus nagu lojaalsuskohustus, mistõttu ei ole nimetatud teema liikmete tasandil süvitsi õiguskirjanduses palju kõneainet pakkunud. Käesoleva peatüki raames uuritakse, millistel kaalutlustel on ühinguõiguses tunnustatud liikmete tasandil lojaalsuskohustuse olemasolu, millisel õiguslikul alusel see kohustus põhineb ning milline on selle kohustuse ulatus. Kuivõrd Saksamaal ja USA-s on liikmete tasandi lojaalsuskohustust tunnustatud juba pikalt, võetakse käesolevas alapeatükis lojaalsuskohustuse olemuse ja eesmärgi sisustamisel arvesse nimetatud riikide õiguskirjandust.

USA-s on ühinguõiguslikult lojaalsuskohustus välja kasvanud ideest, et kapitaliühingu juhtorgani liikmed võlgnevad oma esmased kohustused kapitaliühingu omanikele ehk liikmetele. Selle lähtepunkti põhjuseks on see, et piiratud vastutusega äriühingutes on kontroll äriühingu tegevuse üle eraldiseisev omandiõigusest. Äriühingut juhitakse direktorite (inglise keeles *board of directors*) poolt ja osanikel endil ei ole õigust teha äriühingut puudutavaid igapäevaseid äriotsuseid. Kuna osanikel puudub kontroll äriühingu igapäevase tegevuse üle, on seadusega pandud direktoritele kohustus tegutseda viisil, mis on kooskõlas usaldusega, mida osanikud nende vastu väljendavad direktori positsioonile valimisega. Selline juhatuse tasandil valitsev usalduspõhimõte on analoogne usaldusühingutes usaldusisikutele rakendatule.¹⁵ Taolist usaldussuhet on kohtupraktikas tunnustatud ka osanike puhul, kes omavad kontrolli kapitaliühingu tegevuse üle ja seega on kinnitatud, et ka kontrolli omavad osanikud on seotud lojaalsuskohustusega.¹⁶ Kohtud on leidnud, et enamusaktsionärid, nagu ka ettevõtte juhtorgani liikmed (inglise keeles *directors and corporate officers*), on vähemusaktsionäride suhtes kohustatud täitma lojaalsuskohustust, mis takistab neil kasutada oma positsiooni kontrolliva

---

¹⁵ Ruder, D. S. Duty of Loyalty - A Law Professor's Status Report. - American Bar Association, The Business Lawyer 1985, Vol. 40, Issue 4. - https://heinonline.org/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/busl40&div=82&start_page=1383&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults (16.04.2022), lk 1384.

¹⁶ Hui, S. PKU Transnational Law Review. - The Study on the Transplantation of Controlling Shareholders' Fiduciary Duty from U.S. to China 2016, Vol 4, Issue 1. - https://heinonline.org/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/pekuntlar4&div=9&start_page=72&collection=journals&set_as_cursor=2&men_tab=srchresults (16.04.2022).

aktsionärina selleks, et saada äriühingust olulist majanduslikku kasu vähemusaktsionäride arvelt.¹⁷ See, kas isik omab kontrolli äriühingu üle on omaette vaidluspunkt ja vajab igal üksikjuhtumil analüüsimist.¹⁸ Lojaalsuskohustus ei ole kuidagi seaduse tasandil kodifitseerimist leidnud ning on üldise õiguse maale kohaselt olnud kohtupraktika kujundada.

Sarnaselt USA-le on ka Saksamaal kapitaliühingu liikmetele kehtiv lojaalsuskohustus kinnitust saanud ja selle täpsem sisu on välja kujunenud nii kohtupraktika kui ka õiguskirjanduse pinnalt.¹⁹ Lojaalsuskohustus Saksamaa õiguses on kahedimensiooniline – liikmetel lasub kohustus arvestada kapitaliühingu huvidega (vertikaalne lojaalsuskohustus) ning teiste kapitaliühingu liikmete huvidega, mis seonduvad vastava kapitaliühinguga (horisontaalne lojaalsuskohustus).²⁰ Vertikaalse lojaalsuskohustuse kohaldamisel on kesksel kohal kapitaliühingu huvid ja seega iga liige peab vältima, et ta ei kahjustaks oma käitumisega neid huve. Seevastu horisontaalse lojaalsuskohustuse puhul on küsimus kapitaliühingu liikmete kaitsmisel ebaausa sekkumise eest ja sellega seotud huvide kaitsmisel.²¹

Saksamaal on liikmete tasandi lojaalsuskohustuse aluste osas õigusdogmaatiline arutelu, mille suhtes ei eksisteeri täielikku üksmeelt.²² Vaidlust ei ole selle üle, et lojaalsuskohustus kui selline on alguse saanud tsiviilõiguslikest partnerlussuhetest²³, kuid arvamused, millisel õiguslikul

---

¹⁷ Anabtawi, I., Stout, L. Fiduciary duties for activist shareholders. - Stanford Law Review 2008, Vol 60, Issue 5, lk 1265. https://heinonline.org/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/ecomflr6&id=369&men_tab=srchrresults (16.04.2022); Dammann, J. The controlling shareholder's general duty of care: a dogma that should be abandoned. - University of Illinois Law Review 2015, Vol. 2015, Issue 2, lk 497. - <https://illinoislawreview.org/wp-content/ilr-content/articles/2015/2/Dammann.pdf> (16.03.2022).

¹⁸ Controller Confusion: Realigning Controlling Stockholders and Controlled Boards. - Harvard Law Review 2020, Vol. 133, No. 5, lk 1709 - <https://harvardlawreview.org/2020/03/controller-confusion-realigning-controlling-stockholders-and-controlled-boards/> (16.04.2022).

¹⁹ Verse, D. A. GmbHG § 14, Rn. 99. - Henssler, M., Strohn, L. (hrsg) Gesellschaftsrecht. 5. Aufl. 2021. Verlag C.H. Beck: München 2021 (edaspidi: Verse, D. A. GmbHG).

²⁰ Hirt, H.-C. The Duty of Loyalty Between Shareholders in Respect of the Company's Decision to Litigate Against Wrongdoing Directors in Germany: Lessons for Britain?. - European Business Law Review 2003, Vol. 14, Issue 5, lk 524 - <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.kluwer/eblr0014&div=41&id=&page=> (16.04.2022).

²¹ Dreher, M. Die gesellschaftsrechtliche Treuepflicht bei der GmbH. DStR 1993, lk 1632. - <https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fzeits%2Fdstr%2F1993%2Fcont%2Fdstr.1993.1632.1.htm&pos=2&hlwords=on> (23.04.2022).

²² Reif, M. S., Walter, T. Die gesellschaftsrechtliche Treuepflicht. JuS 2021/630, lk 632. - <https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fzeits%2Fjus%2F2021%2Fcont%2Fjus.2021.630.1.htm&pos=1&hlwords=on> (23.04.2022).

²³ Fleischer, H., Harzmeier, L. Zur Abdingbarkeit der Treuepflichten bei Personengesellschaft und GmbH. NZG 2015, lk 1290. - <https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fzeits%2Fnzg%2F2015%2Fcont%2Fnzg.2015.1289.1.htm&pos=1&hlwords=on> (23.04.2022).

alusel see kapitaliühingutele kohaldub, on lahtised.²⁴ Tihti viidatakse Saksamaa õiguskirjanduses ühinguõiguslikust lojaalsuskohustusest rääkides Saksamaa Tsiviilkoodeksi (BGB)²⁵ §-dele 242 ja § 705. BGB § 242 sätestab üldise heas usus käitumise kohustuse ja BGB § 705 sätestab kaasaaitamiskohustuse panuste tegemise näol. Õiguskirjanduses nenditakse, et üksnes need kaks kohustust koos saavad olla aluseks osanike ning osanike ja osaühingu vahelise erilise sideme tekkimisele.²⁶ Tänapäeval on aga valitsevaks arvamuseks, et lojaalsuskohustus on eraldiseisev ja kohtu- või tavaõiguses tunnustatud ühinguõiguslik üldprintsip, mis on enamat, kui tavapärane tsiviilõiguslik heas usus või headele kommetele vastav käitumine ja mis kohaldub kõikidele ühingu tüüpidele.²⁷

Tsiviilõiguslik lojaalsuskohustus on üle kantud ka ärilistel eesmärkidel tegutsevatele ühinguvormidele, sest kapitaliühingus sõltuvad liikmed samuti ühiste eesmärkide täitmisel üksteisest ja seega lasub igal liikmel eraldiseisev nn kaasaaitamiskohustus (lisaks kapitali sissemaksete tegemise kohustusele).²⁸ Tegemist on tsiviilõiguslikku reaktsiooniga kapitaliühingu liikmete omavahelistele suhetele, kes on üksteisest vastastikku sõltuvad ja seega on igalvõimalus mõjutada teisi liikmeid ja liikmetega seotud huvisid. Kuna kapitaliühingu liikmed on omavahel püsivalt seotud, on tunnustatud vajadust ka suurema vastastikuse arvestamise osas, kui seda pakub tavaline heas usus käitumise kohustus.²⁹ Lojaalsuskohustuse kehtimine ei eelda selle selgesõnalist väljendamist kapitaliühingu põhikirjas.³⁰ Tänapäevaks on liikmete tasandi lojaalsuskohustust tunnustatud kui ühinguõiguse üldist, kõiki ühinguid hõlmavat õigusinstituuti, ja see on iseloomulik kapitaliühingus eksisteerivatele suhetele.³¹

---

²⁴ Verse, D. A. GmbHG § 14, Rn. 98.

²⁵ Bürgerliches Gesetzbuch. – BGBl. I S. 3719.

²⁶ Lieder, J. GmbHG § 13 Rn. 135. – Heidinger, A., Leible, S., Schmidt, J. (hrsg.). Kommentar zum Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung. 3. Auflage. Verlag C.H. Beck: München 2017 (edaspidi Lieder, J. GmbHG).

²⁷ Merkt, H. GmbHG § 13 Rn. 100. – Fleischer, H., Goette, W (hrsg.). Münchener Kommentar zum GmbHG. 4. Aufl. Verlag C.H. Beck: München 2022 (edaspidi Merkt, H. GmbHG); Lieder, J. GmbHG § 13 Rn. 135.

²⁸ Lieder, J. GmbHG § 13 Rn. 135; Schäfer, C. AktG § 243 Rn. 44. - Goette, W., Habersack, M., Kalss, S (hrsg.). Münchener Kommentar zum Aktiengesetz. 5. Aufl. Verlag C.H. Beck: München 2021 (edaspidi Schäfer, C. AktG).

²⁹ Merkt, H. GmbHG § 13 Rn. 93.

³⁰ BGH. Urteil vom 09.06.2015, II ZR 420/13 = NZG 2015, 23.

³¹ *Ibidem*; Lieder, J. GmbHG § 13 Rn. 135; BGH. Teilversäumnis- und Endurteil vom 14.02.2019, IX ZR 149/16 = NJW 2019, 1289; Schäfer, C. AktG § 243 Rn. 44.

Kuigi Eesti kohtupraktikas ega seadusandluses ei ole kasutatud liikmete omavahelise ja liikmete ning kapitaliühingu vahelise suhte iseloomustamiseks lojaalsuskohustuse mõistet, on vastava kohustuse olemasolu tunnustatud õiguskirjanduses.³² Eesti õiguses leiab liikmetele kohalduv lojaalsuskohustus formaalselt väljenduse hea usu põhimõtte kohustusena TsÜS § 32 alusel, mille eesmärk on seadusandlikul tasandil formuleerida aluspõhimõte, mis kohustab enda õiguste ja kohustuste täitmisel käituma heas usus. Õiguskirjanduses on ka varasemalt TsÜS §-i 32 sisustatud Saksamaal kehtiva liikmete tasandi lojaalsuskohustusega, märkides, et selle alusel on kapitaliühingu liikmed kohustatud panustama kapitaliühingu juhtimisse ja hoiduma kapitaliühingu ning selle liikmete huvide kahjustamisest.³³ TsÜS §-s 32 sätestatud üksteise õigustatud huvide järgimise kohustus tähendab ka kohustust olla lojaalne üksteise ja kokkulepitu suhtes.³⁴

Eesti õiguskirjanduses on väljendatud lojaalsuskohustuse kontekstis, et BGB struktuuri arvestades on nimetatud normid võrreldavad võlaõigusseaduse³⁵ (VÕS) §-ga 6 ning § 580 lõikega 1.³⁶ VÕS § 6 sätestab üldise heas usus käitumise põhimõtte võlaõiguslikes suhetes ning § 580 lõige 1 seltsinglaste kohustuse tegutseda ühise eesmärgi saavutamiseks, aidates sellele kaasa lepinguga määratud viisil, eelkõige panuste tegemisega. Seetõttu on Eesti õiguskirjanduses on ka varem viidatud, et osanike vahelise lojaalsuskohustuse võib tuletada ühinguõiguslikust alusnormist VÕS §-st 580.³⁷ Sarnaselt Saksamaaga ei ole ka Eestis lojaalsuskohustuse kehtimise eelduseks selle sätestamine kapitaliühingu põhikirjas. Lojaalsuskohustuse kehtimise aluseks on seadus.

Sarnaselt Saksamaaga on Eestis liikmete tasandi lojaalsuskohustuse eripäraks see, et selle kohaldumise intensiivsus sõltub konkreetse situatsiooni asjaoludest.³⁸ Saksamaa õiguskirjanduses on välja toodud, et lojaalsuskohustuse kohaldamisel ja sisustamisel omab tähendust kapitaliühingu suurus ja selle eesmärk, liikme osaluse suurus/omatavate aktsiate arv

---

³² Saare, K. jt (koost). Ühinguõigus I. Kapitaliühingud. Tallinn: Juura 2015, vnr 1321; Varul, P. TsÜS komm § 32/3.2.5. - P. Varul jt (koost). Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2010.

³³ Varul, P. TsÜS komm § 32/3.2.5; Saare, K. (viide 6), lk 483; Saare, K. Hääleõiguse piirang kapitaliühingu huvide kaitse abinõuna. – Juridica 2016/IX, lk 624.

³⁴ Moor, M., Volens, U. Kas osanikul on õigus osaühingust välja astuda ja nõuda oma osa eest ühingult hüvitist? - Juridica 2012/X, lk 763.

³⁵ Võlaõigusseadus. – RT I, 15.03.2022, 14.

³⁶ Moor, M. jt (viide 34), lk 763.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ Varul, P. jt. TsÜS komm § 32/3.2.5.

ja liikmeks olemise ajaline kestus, liikmete omavahelise isikliku seotuse ulatus (st kas tegemist on kapitalistlikuma või personaalsema struktuuriga ühinguga), liikmete õigused ja kohustused, millele lojaalsuskohustus mõju avaldab, liikme õiguslik seisund kapitaliühingus (nt kas liige on ka juhtorgani liikmeks), samuti konkreetsest konfliktiolukorrast (st kelle ja millised õigused konkreetsetes konfliktiolukorras põrkuvad) ja paljudes muudest asjaoludest, mis konkreetsetes konfliktiolukorras rolli võivad mängida.³⁹ Seega tuleb esmalt kindlaks teha lojaalsuskohustusest tuleneva konkreetse käitumiskohustuse kohaldumine kapitaliühingule ja alles seejärel konkreetseid juhtumipõhiseid faktilisi asjaolusid arvestades analüüsida, kuidas tuleb vastavat käitumiskohustust sisustada. Saksamaal on võimalik, et hoolimata lojaalsuskohustuse üldisele kohaldumisele kõikidele kapitaliühingutele, ei ole lojaalsuskohustusest tulenevad spetsiifilised käitumiskohustused (nt konkurentsikeeld) omased teatud liiki kapitaliühingutele.

Erinevalt Saksamaast ei ole Eestis lojaalsuskohustusest tulenevate kohustuste kohaldumine kuidagi sõltuvuses kapitaliühingu liigist. TsÜS § 32 kehtib üldnormina nii aktsiaseltsi kui ka osaühingu ning nende organi liikmete kohta. Seega tuleb lojaalsuskohustust sisustada ja selgitada, et sealt tulenevad käitumiskohustused kohalduvad nii osaühingule kui ka aktsiaseltsile võrdväärselt. Kuigi lojaalsuskohustusel on ka Eesti õiguse alusel ühinguõiguses üldnormi iseloom, oleks Saksamaale sarnaselt liialt julge väita, et see printsiip on kapitaliühingutes niivõrd loomupäraseks elemendiks, et see ei vaja kehtimiseks eraldi seaduslikku alust.

Eelnevalt arutletu annab aluse väita, et lojaalsuskohustust iseloomustab selle suhtelisus. Suhtelisus väljendub selle kohaldumise intensiivsuses ja ulatuses. Õiguskirjanduses märgitakse, et mida rohkem on kapitaliühingus personaalseid elemente, seda suurem on ka lojaalsuskohustuse roll selles ühingus.⁴⁰ Arvestades lojaalsuskohustuse intensiivsuse hindamisel arvesse võetavaid aspekte, esineb kõige intensiivsem lojaalsuskohustus kaheliikmelistes personaalsemat tüüpi kapitaliühingutes, kus enamasti eristub selgelt enamus ja vähemus. Eesti õiguskirjanduses ega seadusandluses sellist vahetegu kapitaliühingu sisemisest struktuurist tulenevalt ei ole seni kohaldatud, kuid autor ei välista, et see ei või juhtumipõhisel kohaldamisel siiski oluliseks osutada.

---

³⁹ Lieder, J. GmbHG § 13 Rn. 135.

⁴⁰ Merkt, H. GmbHG § 13 Rn. 95.

Nii Saksamaal kui ka Eestis kehtib lojaalsuskohustuse intensiivsuse osas põhimõte, et mida suurem on liikme mõju asjaomasel kapitaliühingus, seda ulatuslikumad on tema lojaalsuskohustusest tulenevad kohustused.⁴¹ Selline korrelatsioon mõjuvõimu ja lojaalsuskohustuse intensiivsuse osas tundub ka loogiline, sest mida rohkem on isikul kapitaliühingus mõjuvõimu, seda suurem on risk, et seda kasutatakse isiklikes huvides ära. Lojaalsuskohustus on sisuliselt mõjuvõimu ohjeldamise meede, suunates isikut enda õiguste ja kohustuste teostamisel arvestama kapitaliühingu ja teiste selle liikmete õigustatud huvidega.

Lojaalsuskohustust saab käsitleda kui niioelda tagavaraprintsiipi, mida rakendatakse eelkõige siis, kui seaduse tasandil ei ole teatud õiguste kuritarvitamise osas konkreetseid lahendusi sätestatud. Kui mingi konkreetne situatsioon on juba seaduse tasandil reguleeritud (nt konflikti olukorras hääletamine), siis lojaalsuskohustust enam eraldi kohaldada ei ole vaja. Seega võib lojaalsuskohustus aidata lahendada eelkõige selliseid probleeme, mida ei lahenda muud seadusesätted või kapitaliühingu liikmete vahelised võlaõiguslikud kokkulepped. Lojaalsuskohustus toimib ka diskrimineerimiskeeluna nii äriühingu kui ka liikmete kaitseks, pakkudes vaidluste korral kohtutele võimaluse jõuda õiglasemate lahendusteni. Lojaalsuskohustuse põhimõttele tuginedes on Saksamaa kohtupraktikas suudetud lahendada mitmeid juhtumeid, mida puhtalt seadusele tuginedes oleks pidanud lahendada teisiti. Näiteks lahendati lojaalsuskohustusele viidates olukord, kus enamusosanikust juhtorgani liige võõrandas kapitaliühingu olulise äritegevuse uuele kapitaliühingule, mille ainuosanikuks ta ise oli. Võõrandamise järgselt otsustas enamusosanik kapitaliühingu likvideerida, olenemata sellest, et vähemus sellele otsusele vastu seisis. Kohus leidis vastavas lahendis, et selline käitumine on lojaalsuskohustuse rikkumine ja seega on kapitaliühingu lõpetamise otsus tühine.⁴² Puhtalt õiguslikult perspektiivist vaadatuna vastas kapitaliühingu lõpetamise otsus seaduses ettenähtud nõuetele, st oli vastu võetud poolthääle enamusega, kuid enamusele laienevast lojaalsuskohustusest tulenevalt võimaldas otsuse tegemisel arvesse võtta ka vähemuse ja kapitaliühingu huvisid.

Lojaalsuskohustus moodustab ka kapitaliühingu liikmete jaoks käitumisprintsiibi, mille eesmärk on tagada edukas koostöö kapitaliühingus.⁴³ Samuti võib lojaalsuskohustus

---

⁴¹ *Ibidem*; Saare, K. jt (viide 32), vnr 1080; Varul, P. jt. TsÜS komm § 32/3.2.5.

⁴² Purner, S. "Treu und glauben" in der deutschen rechtsprechung. - Zbornik Pravnog Fakulteta Sveucilista u Rijeci 2004, Vol. 25, Broj 1, lk 258-259. <https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/zfsrijeci25&id=263&collection=journals&index=> (25.04.2022).

⁴³ Dreher, M. (viide 21), lk 1632.

õiguskaitset pakkuda olukordades, kus liikmed kasutavad neile kuuluvaid õiguseid vastuolus kapitaliühingu eesmärkidega.⁴⁴ Autori hinnangul ei ole selle printsiibi ülesanne seada konkreetseid käitumisjuhiseid, vaid suunata üldiselt liikmeid käituma igas olukorras kapitaliühingu liikmete ja kapitaliühingu huve arvestavalt. Samuti on printsiibi eesmärgiks anda liikmetele kindlustustunne, et neil on võimalik enda õiguseid ja õigustatud huve kaitsta ilmselge ebaõigluse eest, kui seadus teatud olukordi ei reguleeri. Praktika on näidanud, et kapitaliühingu liikmete teadmised ja ootused kapitaliühingu toimimise osas, samuti arusaam enda õigustest ja kohustustest, on väga erinevad. Näiteks eksisteerib palju äriühinguid, kus isikud ei ole kapitaliühingut asutades osanud mõelda võimalusele sõlmida liikmete vahelisi võlaõiguslikke lepinguid, milles reguleerida teemasid, mis seaduse tasandil reguleeritud ei ole ja mis võimaldaksid kaitsta liikmete õiguseid. Lojaalsuskohustus eksisteerib ka sellisel juhul kui päästerõngas, mis kohaldub seadusest tulenevalt igas situatsioonis ja seisab ilmselge ebaõigluse vastu.

Saksamaa õiguse kohaselt kehtib õiguste kasutamisel kapitaliühingu liikmele proportsionaalsuse põhimõte, mis nõuab õiguste teostamisel mõjutatavate huvide kaalumist. Seega proportsionaalsuse nõudest tulenevalt peab kapitaliühingu liikme õiguste kasutamine olema sobiv ja vajalik enda huvide realiseerimiseks. Samas tuleb silmas pidada, et liikme poolt õiguste teostamisel saadav eelis ei tohi olla ebaproportsionaalne kapitaliühingule ja teistele liikmetele tekitatava kahjuga.⁴⁵

Proportsionaalsuse põhimõtte kohaldamisel on oluline vahet teha kapitaliühingu liikmete õigustel, mis on omakasupüüdmatud⁴⁶ (erinevad juhtimisõigused, koosolekul osalemine) ja omakasupüüdlilikud (nt väljumisõigus, informatsiooni küsimine, dividendi saamine). Vastavate õiguste vahetegu on oluline lojaalsuskohustuse sisu ja ulatuse kindlaks tegemiseks. Omakasupüüdmatud õiguste teostamisel peavad esikohale olema seatud äriühingu huvid ja seega on lojaalsuskohustuse mõju intensiivsem. Seevastu omakasupüüdlike õiguste teostamisel tuleb arvestada, et õiguste teostamisel võib liige juhinduda ka üksnes omakasust, kuid selline

---

⁴⁴ Hirt, H.-C. (viide 20), lk 524.

⁴⁵ Merkt, H. GmbHG § 13 Rn. 98.

⁴⁶ Saksamaa õiguskirjanduses nimetatud ka kui üldised sotsiaalsed huvid, mis sisuliselt koosneb kõikide liikmete koondhuvist ja on väljendatud eraldi institutsionaalselt kui kapitaliühingu huvid. Altmeppen, H. GmbHG § 13 Rn. 32. – Altmeppen, H (hrsg). Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung. 10. Auflage. Verlag C.H. Beck: München 2021 (edaspidi Altmeppen, H. GmbHG).

omakasupüüdlik käitumine ei tohi ebaproportsionaalselt kahjustada ei äriühingu ega teiste liikmete huve. Seega on tegemist huvide kaalumise olukorraga.⁴⁷

Liikme lojaalsuskohustuse puhul ei ole alati võimalik vahet teha, kas kohustatud isiku käitumine kahjustab üksnes kapitaliühingu või selle liikmete huve. Enamuse ajast kattuvad kapitaliühingu liikmete huvid kapitaliühingu huvidega, mistõttu iga kapitaliühingut kahjustav tegevus kahjustab ka selle liikmeks olevate isikute huvisid (nt isiku osaluse/aktsiate väärtuse vähenemine).⁴⁸ Eesti õiguskirjanduses on leitud, et kapitaliühingu huviks on selle liikmete seadusega kooskõlas olev ühine huvi, mis tagab kapitaliühingu jätkuva tegevuse, välistab selle vara vähenemise ja on vaba liikmete erihuvist, mis vastandub kapitaliühingu huvile.⁴⁹

Asjaolu, kas liikmete tasandi lojaalsuskohustuse aluseks olev õigusnorm on dispositiivne ja võimaldab sellest kohustusest liikmete vahel sõlmitava kokkuleppe alusel täielikult loobuda, ei ole õiguskirjanduses ega kohtupraktikas kinnitamist leidnud. Siinkohal võib autori hinnangul tuua analoogia alusel näiteks VÕS §-s 6 sätestatud üldise hea usu põhimõtte, mis õiguskirjanduse kohaselt on imperatiivne säte ja selle kohaldumist ei saa õigussuhte poolte vahelise kokkuleppega välistada.⁵⁰ Saksamaa õiguskirjanduses on lojaalsuskohustusest loobumise võimalikkus samuti vaieldav, kuid terviklikult sellest loobumist ei peeta võimalikuks. Äärmisel juhul tunnustatakse, et põhikirjaga võib lojaalsuskohustust piirata, loobudes teatud lojaalsuskohustuse aspekti kohaldamisest, kuid selline piiramine ei tohi viia liikmete põhikohustuse ehk kapitaliühingu eesmärgi täitmisele kaasaaitamise kohustusest vabastamiseni.⁵¹

Kokkuvõtvalt võib öelda, et liikmete tasandi lojaalsuskohustust on tunnustatud ka Eesti õiguskirjanduses. Lojaalsuskohustusel on avatud normile omaselt lai kohaldamisala, reguleerides kapitaliühingus vertikaalselt ja horisontaalselt eksisteerivaid suhteid igast aspektist ja andes seega lisandväärtust liikmetele ning kapitaliühingule enda õiguste kaitsmiseks. Lojaalsuskohustust iseloomustab selle suhtelisus, mistõttu selle reaalne sisu ja ulatus väljendub alles juhtumipõhiselt. Samuti on lojaalsuskohustuse sisu ja ulatus sõltuvuses liikmete

---

⁴⁷ Merkt, H. GmbHG § 13 Rn. 97.

⁴⁸ Altmeyden, H. GmbHG § 13 Rn. 32.

⁴⁹ Saare, K. Vutt, M. Vähemusosaluse omajate võimalused kapitaliühingu huvidele vastava otsuseni jõudmiseks. Kahju hüvitamise näide. – *Juridica* 2017/IX, lk 621.

⁵⁰ Varul, P. jt. VÕS komm § 6/5. - Varul, P. jt (koost). *Võlaõigusseadus. I, Üldosa (§§ 1-207)*. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2016.

⁵¹ Fleischer, H. jt (viide 23), lk 1291.

positsioonist vastavas kapitaliühingus. Lojaalsuskohustus on oma olemuselt üldnorm, mille kohaldumisest kapitaliühingus eksisteerivatele suhetele ei ole võimalik terviklikult isegi kokkuleppel loobuda.

Edasiulatuvalt vaadeldakse, millised on vertikaalse ja horisontaalse lojaalsuskohustuse tekkimise alused Eesti õiguses.

1.2. Ühinguõigusliku lojaalsuskohustuse lähtealused

1.2.1. Kapitaliühingu ja selle liikmete vaheline õigussuhe

Kapitaliühingu ja selle liikmete vahelised suhted on mitmetasandilised. Ühelt poolt omavad selle liikmed õiguslikku suhet kapitaliühinguga ning teisest küljest eksisteerib liikmete vahel ka omavaheline eraldiseisev õigussuhe vastavat liiki äriühingus.⁵² Käesoleva alapeatüki raames uuritakse, millisel õiguslikul alusel on reguleeritud kapitaliühingu ja selle liikmete vaheline õigussuhe, milline on selle õigussuhte olemus ja mis on selle õigussuhte tekkimise eelduseks.

Kapitaliühingu ja selle liikmete vaheline suhe ei piirdu üksnes TsÜS § 138 nimetatud üldise hea usu põhimõtte järgimise kohustusega ja deliktiõigusest tuleneva teisele isikule kahju tekitamise keeluga. Selle kõrval kohaldub lisaks ka TsÜS § 32, mille alusel tuleb kapitaliühingu organi liikmetel omavahelistes suhetes järgida hea usu põhimõtet ja arvestada üksteise õigustatud huvidega.⁵³

Liikmetel ja kapitaliühingul tekib õigussuhe ning lojaalsuskohustus üksnes konkreetse kapitaliühingu piires vastavalt osaluse või aktsiate omamise alusel.⁵⁴ Osaluse ja aktsiate omamine loob kapitaliühingu ja selle liikmete vahel erilise seotuse, andes liikmetele teatud õigused ja kohustused, mida vastavas kapitaliühingus realiseerida saab.⁵⁵ Aktsiaseltsi puhul tekivad aktsionäridele aktsiatest tulenevad õigused ja kohustused aktsiaraamatusse aktsionärina kandmise hetkest (ÄS § 228 lg 2). Osaühingu puhul tekivad need aga pärast osaühingule osaluse võõrandamisest teatamist ja osa ülemineku tõendamisest (ÄS § 150 lg 1). Osaluse/aktsiate omamine kapitaliühingus tagab liikmele osaluse/aktsiatega kaasnevad kollektiivsed ja

---

⁵² Vutt, M. Aktsionäri kahju hüvitamise nõue aktsiaseltsi ja selle juhtorgani liikmete vastu. – Juridica 2012/II, lk 90.

⁵³ RKTko 2-17-9986, p 18; RKTko 3-2-1-65-08, p 26; RKTko 3-2-1-7-10, p 31; RKTko 3-2-1-89-14, p 21.

⁵⁴ Saare, K. (viide 6), lk 485.

⁵⁵ Saare, K. jt (viide 32), vnr 1069-1070.

individuaalsed õigused, millest viimane kategooria jaguneb omakorda varalisteks ja mittevaralisteks (ehk juhtimisega seotud) õigusteks ja kohustusteks.⁵⁶ Osa annab osanikule õiguse osaleda osaühingu juhtimises ning kasumi ja osaühingu lõpetamisel allesjäänud vara jaotamisel, samuti muud seaduses ja põhikirjas ettenähtud õigused (ÄS § 148 lg 5). Näiteks õiguse saada juhatuselt teavet ja osaleda osanike koosolekul. Samuti annab aktsia aktsionärile õiguse osaleda aktsionäride üldkoosolekul, kasumi ja aktsiaseltsi lõpetamisel allesjäänud vara jaotamisel ning muud seaduses sätestatud ja põhikirjaga ettenähtud õigused (ÄS § 226).

Vastavalt Riigikohtu seisukohale ei ole osanike suhe osaühinguga ja aktsionäride suhe aktsiaseltsiga kvalifitseeritav tehingulise ega tehingulaadse suhtena.⁵⁷ See tähendab, et nende omavaheline suhe on reguleeritud seaduse alusel.

Kokkuvõtlikult saab öelda, et kapitaliühingu ja selle liikmete vaheline suhe on seaduse alusel tekkiv õigussuhe, mille eelduseks on kapitaliühingus osaluse/aktsiate omamine. Seejuures ei oma lojaalsuskohustuse laienemise perspektiivist tähtsust, millisel alusel liikmesus omandati.

1.2.2. Kapitaliühingu liikmete omavaheline õigussuhe

Käesoleva alapeatüki raames uuritakse, millisel õiguslikul alusel on reguleeritud kapitaliühingu liikmete vaheline õigussuhe, milline on selle õigussuhte olemus ja mis on selle õigussuhte tekkimise eelduseks.

Kui kapitaliühingu ja selle liikmete vahelisi suhteid reguleerib TsÜS ja ÄS, siis liikmete omavahelisi suhteid puudutab üksnes esimene. Kuigi liikmesuse omamine iseenesest ei tekita seaduse alusel spetsiifilisi õiguseid ja kohustusi teise kapitaliühingu liikme suhtes, siis just läbi osaluse/aktsiate omamise tekib liikmete vahel eriline omavaheline seotus.⁵⁸ Selline omavaheline eriline seotus on aluseks üldiste kohustuste ja õiguste, sh lojaalsuskohustuse tekkimisele.

Peamine ja sisuliselt ainuke kapitaliühingu liikmete omavahelist sisesuhet reguleeriv säte on TsÜS § 32, mille kohaselt on juriidilise isiku liikmed kohustatud omavahelistes suhetes järgima hea usu põhimõtet ja arvestama üksteise õigustatud huvidega. Üksteise õigustatud huvidega arvestamine tähendab, et liikmed peavad neile seaduse, põhikirja või ühingulepinguga tagatud

---

⁵⁶ *Ibidem*, lk 220.

⁵⁷ *Ibidem*; RKTko 3-2-1-7-10, p 31.

⁵⁸ RKTko 3-2-1-7-10, p 31.

õiguste realiseerimisel arvestama asjaolu, et ka teistel liikmetel on samasugused õigused, mistõttu ei tohi oma õiguste teostamise kaudu takistada ega piirata nende õiguste teostamist.⁵⁹ See säte on omamoodi kinnitus asjaolust, et liikmete vahel on kapitaliühingus liikmesuse omamise tõttu eriline lähedane suhe, mistõttu on peatud vajalikuks seaduse alusel üle rõhutada, et üldine heas usus käitumise kohustus kehtib ka liikmete vahelistes suhetes.

TsÜS § 32 sisuks olevat üldist hea usu põhimõtet täpsustavad lisaks TsÜS § 138 ja VÕS § 6. Hea usu põhimõte kui termin on avatud mõiste, mis tähendab, et selle normi tegelik sisu tuleb välja läbi konkreetsete eluliste situatsioonide, reeglite ja kohtupraktika läbi.⁶⁰ Avatud normi olemuse tõttu on hea usu põhimõte oluline enda funktsioonide läbi, mis annavad indikatsiooni, millal see põhimõte kohaldamisele kuulub. Kohaldamise funktsioone saab liigitada peamiselt järgmiselt: kohustuste laiendamine, õiguslike suhete sisu täiendamine, õiguste kuritarvitamise takistamine ning poolte õiguste ja kohustuste kohandamine vastavalt asjaoludele.⁶¹

Lepinguvabaduse põhimõttest lähtuvalt võivad kapitaliühingu liikmed sõlmida ka omavahelisi võlaõiguslikke lepingud, millega seaduse alusel tekkinud õigussuhet täpsemalt reguleerida. Tavapäraselt lepitakse sellistes lepingutes osapoolte vahel lisaks seaduses ja kapitaliühingu põhikirjas sätestatule kokku täiendavates vastastikustes õigustes ja kohustustes. Näiteks saab konkreetsele liikmele anda teatud eriõigusi, mis võivad anda liikmele oluliselt suurema kontrolli kapitaliühingu üle, kui temale kuuluv liikmesuse suurus seda võimaldab, samuti leppida kokku konkurentsikeelu kohaldamises.

Kokkuvõtvalt saab öelda, et kapitaliühingu liikmete vaheline suhe on samuti seaduse alusel tekkiv õigussuhe, mille eelduseks on osaluse/aktsiate omamine. Sarnaselt kapitaliühingu ja selle liikmete vahelise suhtega, ei oma lojaalsuskohustuse laienemise perspektiivist tähtsust, millisel alusel liikmesus omandati, sest lojaalsuskohustus kohaldub alates liikmeks saamise hetkest. Lojaalsuskohustus omab liikmete sisesuhtes olulist tähtsust, sest tulenevalt enda funktsioonidest võib see liikmete õiguseid/kohustusi laiendada, takistada õiguste kuritarvitamist ja kohandada poolte õiguseid ja kohustusi vastavalt tegelikele asjaoludele. Kapitaliühingu liikmete omavahelist suhet on lisaks võimalik omavaheliste võlaõiguslike lepingutega ka täiendavalt reguleerida.

---

⁵⁹ Varul, P jt. TsÜS komm § 32/3.1.

⁶⁰ *Ibidem*, § 138/3.4.1.

⁶¹ *Ibidem*, § 138/3.6.1.

2. LOJAALSUSKOHUSTUSEST TULENEV TEABE ANDMISE KOHUSTUS JA KONKURENTSIKEELD

2.1. Lojaalsuskohustusest tulenev teabe andmise kohustus kapitaliühingutes

2.1.1. Kapitaliühingu liikmete teabeõigus

Käesoleva töö üheks eesmärgiks oli välja selgitada, kas kapitaliühingu liikmete lojaalsuskohustusest tuleneva teabe andmise kohustus (ja seega teiste liikmete õigus kapitaliühingu liikmelt teavet saada) on sama ulatuslik kui kapitaliühingu kohustus liikmele teavet anda. Nimetatud eesmärgist tulenevalt analüüsitakse kehtiva kohtupraktika pinnalt, kui ulatuslik on kapitaliühingu liikmete teabe saamise õigus ja millistel alustel on õigustatud teabe andmisest keelduda.

Arvestades liikme kohustust panustada kapitaliühingu juhtimisse ja tema õigustatud ootust kapitaliühingust tulu teenida, on liikme huvi olla informeeritud kapitaliühingu majanduslikust seisust ja selle tegevusest. Teabeõigus mängib olulist rolli mitte üksnes investor-tüüpi liikmele enda investeringu tulususe hindamisel, vaid igale kapitaliühingu liikmele, olenemata tema individuaalsest põhjusest liikmeks olemisele.

Riigikohus on väljendanud, et teabe saamine ei ole aktsionärile vajalik üksnes selleks, et võtta üldkoosolekutel vastu õigeid otsuseid ja hinnata oma investeringut.⁶² Selle olulisus peitub asjaolus, et teabeõiguse läbi saab kapitaliühingu liige informeeritult teostada kõiki temale kuuluvaid muid osanike- ja aktsionäride õiguseid (sh koosoleku kokku kutsumine ja otsuste eelnõude ette valmistamine), samuti aktsionärile võimaluse otsustada, kas oleks vaja teostada vähemusõigusi (näiteks taotleda erikontrolli).⁶³ Eraldi on Riigikohus maininud, et teabe saamise õigus on oluline ka kapitaliühingu liikmele kuuluvate aktsiate müümise õiguse teostamiseks.⁶⁴ Täpsemalt võimaldab teabe küsimise läbi info saamine anda kapitaliühingu liikmele võimaluse hinnata äriühingu varalist seisundit ja seeläbi teha kaalutletud otsus, kas ja millistel tingimustel temale kuuluv osalus/aktsiad kapitaliühingus võõrandada. Osaluse/aktsiate omamine kapitaliühingus annab põhimõtteliselt selle omajale äriseadustiku kohaselt võimaluse

---

⁶² RKTko 3-2-1-29-08, p 10.

⁶³ *Ibidem*; RKTko 3-2-1-25-11, p 12; Vutt, A., Vutt, M. Äriühingu osaniku ja aktsionäri teabeõigus Eesti kohtupraktikas. – *Juridica* 2012/IX, lk 709.

⁶⁴ RKTko 3-2-1-29-08, p 10.

osaleda kasu saamises aktsiate/osaluse ostu- ja edasimüügi hinna vahe arvel.⁶⁵ Sellise õiguse tagamine omab olulisust eelkõige investor-tüüpi kapitaliühingu liikmele.

Liikme õigus saada kapitaliühingult teavet tuleneb ÄS-ist. Teabe saamise kord ja ulatus sõltuvad vastavalt kapitaliühingu liigist. Osäühingu puhul on osanikul õigus saada juhatuselt teavet osäühingu tegevuse kohta, sealjuures piiramata seda konkreetse aja või kohaga (ÄS § 166). ÄS § 287 lg 1 kohaselt on aktsionäril õigus saada juhatuselt teavet aktsiaseltsi tegevuse kohta üldkoosolekul. Sealjuures tuleb aga silmas pidada, et liikme poolt esitatav teabenõue ei pea olema põhjendatud.⁶⁶ Selliselt on seadusandlusega soodustatud kapitaliühingu liikmetel kapitaliühingu juhtimises osalemist ja nad on vabastatud tõendamiskoormisest, et mille tarbeks täpselt informatsiooni küsitakse. Tõendamiskoormis on ümber pööratud äriühingu kahjuks, mille juhatus, otsustades küsitud teavet mitte edastada, peab põhjendama teabenõudest keeldumist (ÄS § 166 lg 2 ja § 287 lg 2). Keeldumise aluseks saab olla üksnes eeldus, et küsitud informatsiooni andmine võib tekitada olulist kahju kapitaliühingu huvidele (ÄS § 166 lg 2 ja § 287 lg 2).

Kuigi seadus ei piira seda, mida liige võib kapitaliühingult teabena küsida, ei tähenda see, et liige võiks teabenõude korras küsida ükskõik mida.⁶⁷ Seaduse sõnastusest tuleneks justkui kapitaliühingu liikmele õigus küsida teavet üksnes kapitaliühingu enda tegevuse kohta, kuid Riigikohus on vastavat õigust tõlgendanud laiemalt. Nimelt võib aktsionäri õigus saada kapitaliühingult teavet hõlmata endas ka teavet äriühingu suhteid klientide ja tarnijatega või õiguslikke ja ärilisi suhteid äriühinguga seotud ettevõtetega, kui see on oluline aktsionäri õiguste teostamiseks.⁶⁸ Seotud kapitaliühingutega seoses on Riigikohus leidnud, et liikme teabeõigus võib ulatuda ka kapitaliühingu tütarühingute kohta teabe saamiseni, kuid seda olukordades, kus emaettevõtte opereerib peamiselt *holding*-ühinguna. See tähendab, et emaettevõttes sisulist äritegevust ei toimu ja selle peamiseks funktsiooniks on kontsernisese äritegevuse juhtimine, mistõttu kontserni tegevus võib seineda üksnes tütarühingute tegevuses.⁶⁹ Sellisel juhul saab öelda, et emaühingu liikmetel on õigus küsida teavet ka emaühinguga seotud äriühingute kohta, sest tütarühingute dokumendid annavad liikmele olulist infot emaühingu kui kontserni juhtiva äriühingu tegeliku majandusliku seisundi kohta.

---

⁶⁵ *Ibidem*; RKTko 3-2-1-86-13 p 12.

⁶⁶ RKTko 3-2-1-29-08, p 11; TlnRnKo 17.03.2021 tsiviilasjas 2-20-9006, p 10.

⁶⁷ RKTko 2-18-13213 p 18.

⁶⁸ *Ibidem*, p 22; RKTko 3-2-1-29-08, p 10.

⁶⁹ RKTko 2-18-13213 p 22.

Hoolimata eeltoodust on kapitaliühingu liikmel igal juhul õigus saada teavet tütarühingute sellise tegevuse kohta, mis on kas otseselt või kaudselt seotud emaühinguga.⁷⁰

See kui konkreetne peab antav teave olema, sõltub sealhulgas taotluse enda konkreetsusest. Kohtupraktika pinnalt saab välja tuua, et info küsimise ja dokumentidega tutvumise nõue peavad olema piisavalt piiritletud.⁷¹

Näiteks on kohus rahuldanud teabenõude ulatuses, milles avaldaja on soovinud tutvuda kapitaliühingu käivet kajastavate dokumentidega, bilansi ja kasumiaruannetega, kapitaliühingule kuuluvate pangakonto väljavõtetega (sh teostatud sisse- ja väljamaksete aluseks olevate dokumentidega), kapitaliühingu kassa ja pearaamatu väljavõtetega, kohustuste nimekirjaga võlausaldajate lõikes, kapitaliühingu põhivara nimekirjaga, raieõiguse ja metsamaterjali müügi- või ostu teatistega ning juhatuse tegevuskavaga kapitaliühingu juhtimisel konkreetse majandusaasta kohta.⁷² Samas ei saa liige pöörduda kapitaliühingu poole ja esitada ebamäärase sõnastusega taotluseid. Riigikohus on selgelt väljendanud, et teabenõude taotlus peab olema piisavalt selgelt määratletud, et sellest saaks välja lugeda, milliste dokumentidega tutvumist nõutakse. Taotlused, mis sisaldavad fraase nagu „muude dokumentidega“, „muud olulised asjaolud“ ning „ja muud seesugust“ on ebaselged ja seetõttu mittetäidetavad.⁷³ Lisaks peab liikmel, kui kapitaliühingu algse kapitaliseerija ja investorina olema võimalus saada ülevaade sellest, milline on tema investeringu haldamise ja juhtimise kulu, millised on juhatuse liikmetega sõlmitud lepingu tingimused ja kes on lepingu kapitaliühingu nimel sõlminud.⁷⁴ Ka seotud isikutega tehtud tehinguid puudutav teave loetakse Riigikohtu praktika kohaselt teabeks, mida liikmel on õigus üldkoosolekul saada. Liikme õiguste teostamiseks võib olla vajalik teada, kas lähikondsetega on tehtud tehinguid ja kas need on tehtud turutingimustel.⁷⁵

Võrreldes aktsionäri teabeõigusega on osaniku teabeõiguse ulatus laiem. Seda saab põhjendada asjaoluga, et osaühing on suletud kapitaliühing, mistõttu on osanikel suurem isiklik seos

---

⁷⁰ *Ibidem.*

⁷¹ RKTko 3-2-1-132-07, p 14; RKTko 3-2-1-108-10, p 12.

⁷² RKTko 2-20-9006 p 10; Rkm 14.02.2018 tsiviilasjas 2-16-3492/39, p 1 ja p 7.

⁷³ Rkm 14.02.2018 tsiviilasjas 2-16-3492/39, p 3.

⁷⁴ RKTko 3-2-1-86-13, p 15.

⁷⁵ RKTko 3-2-1-86-13, p 17.

äriühinguga ja ka suuremad juhtimisõigused kui aktsiaseltsi aktsionäridel, kellel eelduslikult ei peaks prioriteediks olema mitte osalemis-, vaid investeerimishuvi.⁷⁶

Teabeõiguse laiem ulatus seisneb selles, et seadus võimaldab osanikel lisaks lihtsalt teabe küsimisele ka dokumentidega tutvuda (ÄS § 166 lg 1). Osauhing võib dokumentide esitamisest keelduda üksnes juhul, kui on alust eeldada, et see võib tekitada olulist kahju osauhingu huvidele. Osauhingu liikmel on eelduslikult õigus tutvuda kõigi osauhingat puudutavate dokumentidega, millega tutvumine ei tekita osauhingule olulist kahju.⁷⁷ Oht olulise kahju tekkimiseks peab olema tegelik ja aset leida võiv huvide kahjustumine peab olema oluline.⁷⁸

Riigikohus on selgitanud, et hindamaks, kas liikme teabenõude rahuldamine võib kahjustada kapitaliühingu huvi, ei saa toimuda mitte juhatuse subjektiivse arvamuse alusel, vaid kaaluda tuleb kõigi asjaolude ja mõistliku äritava seisukohalt.⁷⁹ Pelgalt viide konkurentsiga seotud asjaoludele ei ole piisavaks aluseks teabe andmisest keeldumisele.⁸⁰ Keeldumiseks on piisav põhjus, kui on olemas reaalne oht kahju tekkimiseks. Kahju all ei tuleks mõista mitte üksnes kahju otsest varalist kahju ja saamata jäänud tulu, vaid ka iga kaalukamat äriühingu huvide kahjustamist. Kolmandate isikute huvide kahjustamine ei anna õigust teabe andmisest keelduda.⁸¹

Seda, kas teabenõue on oluline ÄS-is ettenähtud liikme õiguste teostamisel, saab otsustada igal üksikjuhul eraldi. Teabenõude õigustatuse perspektiivist on oluline määratleda teavet küsiva kapitaliühingu liikme eesmärk selle õiguse teostamisel. Kuna kapitaliühingu liikmel lasub lojaalsuskohustusest tulenev kohustus teostada endale kuuluvaid õigusi heas usus, siis võib lojaalsuskohustuse rikkumine aset leida ka siis, kui teabeõigust ei kasutata eesmärgipäraselt.⁸² Teabe taotlemise eesmärk võib eri juhtudel olla erinev, näiteks võib selleks olla investeeringu põhjendatuse hindamine, juhatuse tegevuse hindamine, info kogumine võimaliku nõude esitamiseks oma kohustusi rikkunud isikute vastu jmt. Eelnimetatud eesmärgil kogutav teave

---

⁷⁶ Vutt, A. jt (viide 62), lk 711.

⁷⁷ RKTko 2-20-9006 p 12.1; RKTko 2-16-3492/39, p 16.2.

⁷⁸ RKTko 3-2-1-86-13, p 19; RKTko 3-2-1-29-08 p 11.

⁷⁹ RKTko 3-2-1-29-08, p 11.

⁸⁰ RKTko 3-2-1-86-13, p 13.

⁸¹ RKTko 3-2-1-29-08, p 11.

⁸² Saare, K. jt (viide 32), vnr 1079.

on eelkõige vajalik liikmeõiguste teostamiseks. See, kas pelgalt uudishimul põhinev teabe küsimine on õiguslikult põhjendatud, on vaieldav.⁸³

Kahju tekitaval eemärgil teabenõude õiguse teostamise ohule võib viidata asjaolu, et liige on omandanud liikmesuse samal tegevusalal tegutsevas kapitaliühingus või on varem teabeõiguse kuritarvitamisega või saadud teabe väärkasutamisega kapitaliühingule kahju tekitanud. Liige peab teabe taotlemisel käituma heauskselt ja saadud teavet ka heauskselt kasutama.⁸⁴ Kui liige pahauskselt edastab kapitaliühingu dokumente või nende sisu kolmandatele isikutele, võib ta sellega rikkuda oma TsÜS §-st 32 tulenevat kohustust käituda kapitaliühingu suhtes lojaalselt ning see võib anda alust esitada tema vastu kahju hüvitamise nõude ÄS § 188 lg 1 tähenduses.⁸⁵

Kokkuvõtvalt saab öelda, et kapitaliühingu liikmete teabenõude õigus on väga ulatuslik. Liikmel ei ole kohustust teabenõude õiguse kasutamist kuidagi põhjendada, teabenõuete esitamise arv ei ole piiratud, teabenõude rahuldamata jätmine peab olema usutavalt põhjendatud ja selleks peavad esinema kaalukad asjaolud. Osanike teabenõude ulatus on olemuselt ulatuslikum kui aktsionäride oma, tulenevalt osaühingu suletud struktuurist ja kohalduvast teabenõude regulatsioonist. Kapitaliühingu juhatus võib teabe andmisest keelduda üksnes siis, kui suudab ära tõendada reaalse ohu kapitaliühingule. Praktikas võib reaalse ohu tõendamine osutada keeruliseks ja seega keeldumine põhjendamatuks, mistõttu uuritakse käesoleva töö alljärgnevat alapeatükkides liikmetele seadusest tuleneva konkurentsipiirangu võimalikku kohaldumist.

2.1.2. Kapitaliühingu liikmete teabe andmise kohustuse sisu

Käesoleva alapeatüki raames otsitakse vastust küsimusele, kui ulatuslik peaks olema lojaalsuskohustusest tuleneva liikmete teabe edastamise kohustus ja kas see kohustus on olemuselt vähem ulatuslikum kui liikmete õigus kapitaliühingult teavet saada.

Lisaks liikme õigusele informatsiooni saada ja kapitaliühingu kohustusele informatsiooni jagada, on kapitaliühingu liikmetel TsÜS §-st 32 tulenev lojaalsusel põhinev kohustus ka ise teatud määral informatsiooni kapitaliühinguga jagada. Seaduse tasandil ei ole liikme kohustus teavet jagada nii sõnaselgelt väljendatud, kui see on kapitaliühingu puhul läbi ÄS-is sätestatud

---

⁸³ Vutt, A. jt (viide 63) 2012, lk 710.

⁸⁴ RKTko 2-16-3492/39, p 14.5; RKTko 2-20-9006, p 12.5.

⁸⁵ RKTko 2-20-9006, p 12.5.

teabeõiguse tagamise kapitaliühingu liikmetele (ÄS § 166 lg 1 ja § 287 lg 1). Kuna kapitaliühingu liikmetel on kohustus panustada kapitaliühingu juhtimisse ja kohustus mitte kahjustada kapitaliühingu või teiste liikmete õigustatud huve, siis seondub sellega ka kapitaliühingu liikmete individuaalne kohustus jagada informatsiooni nii liikmetele kui ka kapitaliühingule.⁸⁶

Õiguskirjanduses ega kohtupraktikas ei ole süvitsi arutletud selle kohustuse täpsema sisu ja piiride üle, kuid lojaalsuskohustusele omaselt tuleks seda kohustust sisustada iga üksikjuhtumi põhiselt, võttes arvesse konkreetse juhtumi asjaolusid. Õiguskirjanduses on leitud, et informatsiooni vahetamise kohustus osanike vahel ei ole ulatuslik ja on oluliselt väiksem kui kapitaliühingu juhatuse liikmetel.⁸⁷ Selline võrreldavus on autori hinnangul mõistetav, arvestades juhatuse liikme ja kõrgeima organi liikme positsiooni ning funktsiooni erinevusi kapitaliühingus. Kõrgeima organi liikmed, kui ei ole tegemist ka juhatuse liikme positsiooni täitva liikmega, ei tegele üldiselt aktiivselt kapitaliühingu igapäevase majandustegevuse ja kapitaliühingu juhtimisega. Seetõttu paratamatult ei viibi liige ka igapäevaselt juhtimisega kaasnevas infovoos ega oma teistest liikmetest rohkem teavet, mida oleks kohustatud jagama. Lojaalsuskohustus seob liikmeid üksnes proportsionaalselt arvestama kapitaliühingu ja teiste liikmete õigustatud huvidega, mitte neid primaarseks seadma ja seega ei ole ka õigustatud panna liikmetele liialt laiaulatuslikku informatsiooni jagamise kohustust.

Liikmetelt saab eeldada üksnes kohustust jagada informatsiooni, millel on oluline tähendus kas kapitaliühingu või teiste liikmete ühiste huvide seisukohalt. Selliseks oluliseks informatsiooniks võib pidada näiteks seda, kui liikmele on teatavaks saanud asjaolud, mis viitavad juhtorgani liikme kohustuste rikkumisele.⁸⁸ Kuna kohustuse rikkumine võib tingida vajaduse juhatuse liikme tagasikutsumiseks ja juhatuse liikme vastu kahjunõude esitamiseks - millise nõude esitamine teatud struktuuriga kapitaliühingutes on kõrgeima organi pädevuses - on sellise informatsiooni omamine oluline informeeritud otsuste tegemiseks ja kapitaliühingule kahju tekkimise vältimiseks. Kuna lojaalsuskohustusest on tuletatav liikme kohustus toetada kapitaliühingu huve kaitsvate abinõude rakendamise või nendega nõustuda (vähemalt mitte

---

⁸⁶ Saare, K. (viide 6), lk 483; RKTko 3-2-1-7-10 p 31.

⁸⁷ Saare, K. jt (viide 32), vnr 1086; Saare, K. (viide 6), lk 484.

⁸⁸ Saare, K. jt (viide 32) vnr 1086.

neile vastu seista),⁸⁹ on liikmete omavahelise informatsiooni vahetamise kohustus vastava kohustuse täitmisel märkimisväärse tähendusega.

Saksamaal on sarnaselt leitud, et kapitaliühingu liikmete omavahelise teabe jagamise kohustus hõlmab endas kohustust jagada teavet, mis on vajalik liikmetele nende huvide nõuetekohaseks kaitsmiseks.⁹⁰ Liikmetel tuleb jagada nii kapitaliühingu juhtorganile kui ka teistele liikmetele eelkõige teavet liikme enda kavatsustest ja huvide konfliktidest, kui nimetatud teguritel on mõju liikmete õigustatud huvidele.⁹¹ Saksamaa kohtupraktikas on väljendatud, et liikmed on kohustatud täielikult ja detailselt teavitama teisi liikmeid tehingutest, mis mõjutavad nende varalisi huve ja millistest tehingutest nad ei pruugi olla teadlikud. Selliseks tehinguks võivad olla mistahes varjatud erisoodustuse andmine kapitaliühingu liikmele, näiteks tasu maksmine tegevjuhi ametikohta omavale kapitaliühingu liikmele, ilma teiste liikmete sellekohase heakskiiduta.⁹² Kohtu põhjenduste kohaselt on erisoodustuste andmisega seonduva teabe edastamine vajalik, sest võib tingida kapitaliühingule tagasimaksenõude, mis vastavalt kas suurendab kapitaliühingu kasumit ja likviidsust või vähendab kapitaliühingu kahjumit.⁹³ Tegevjuhile makstava tasu osas, mis ei olnud seaduse alusel liikmete poolt heaks kiidetud, on tegemist varjatud erisoodustusega üksnes siis, kui tehtud maksele ei vastanud samaväärne vastusooritus. Kui kapitaliühingu liikmest tegevjuht on teinud kapitaliühingu jaoks reaalselt tööd, mida mõistlikult võib eeldada üksnes lisatasu eest ja liikme vastusooritus on samaväärne saadud tasuga, siis on kapitaliühingu liige, kelle teadmata makseid tehti, ühinguõigusliku lojaalsuskohustuse alusel kohustatud tasu makseid tagantjärele heaks kiitma.⁹⁴ Samas, enne liikmete poolt osaluse võõrandamiseks nõusoleku andmist ei ole uus liige kohustatud oma raamatupidamist ja muid finantsdokumente põhjalikult avalikustama, et tõendada oma finantsseisundit ja majanduslikku jätkusuutlikkust.⁹⁵ Töö autorile tundub see viimatikäsitletud kohtu seisukoht ilmselgena, sest enne osaluse/aktsiate saamist ei ole uuel liikmel lojaalsuskohustust ei teiste liikmete ega kapitaliühingu ees tekkinud. Võõrandaval liikmel võiks siinkohal lojaalsuskohustusest tuleneda kohustus veenduda, et ta ei võõranda osalust/aktsiaid

---

⁸⁹ Saare, K. (viide 6), lk 484.

⁹⁰ Lieder, J. GmbHG § 13, Rn. 191.

⁹¹ Altmeppen, H. GmbHG § 13, Rn. 51.

⁹² Lieder, J. GmbHG § 13, Rn. 191.

⁹³ BGH. Urteil vom 11.12.2006, II ZR 166/05, p 9.

⁹⁴ *Ibidem*, p 10.

⁹⁵ KG. Urteil vom 02.01.2001, 14 U 2955/99.

isikule, kes ei suuda kapitaliühingu juhtimisse ega selle eesmärkide ellu viimisesse liikmele kohaselt panustada.

Kokkuvõtvalt tuleb öelda, et liikmete poolt teabe jagamise kohustuse sisu ei ole Eesti õiguspraktikas põhjalikku käsitlust leidnud, kuid õiguskirjanduses väljendatu pinnalt pooldab autor seisukohta, et see kohustus peaks olema tunduvalt väiksema ulatusega kui liikmete õigus kapitaliühingult teavet saada. Võttes arvesse seni väljendatud seisukohti ja Saksamaa õiguspraktikas ja -teoorias käsitletut, on autori hinnangul põhjendatud, et kapitaliühingu liikmete teabe jagamise kohustus peaks piirduma üksnes informatsiooniga, mis otseselt mõjutab kapitaliühingu majandustegevust ja mille läbi võivad ka teiste liikmete õigustatud huvid kahjustada saada. Samuti tuleb jagada informatsiooni, mis omab tähtsust liikmeõiguste informeeritud teostamisel (eelkõige hääletamisel). Autori hinnangul puudutab informatsiooni jagamise kohustus intensiivsemalt juhtorgani positsiooni täitvat liiget. Sellisel juhul on õigustatud eeldada, et liige proaktiivselt jagaks informatsiooni liikmetele, kellel ei ole nii vahetut ligipääsu kapitaliühingu majandustegevusega seonduvale infole, kui info edastamine on vajalik nende õiguste teostamiseks. Selline käitumine aitab vältida ebaausa eelise ja ebavõrdse kohtlemise situatsiooni. Teabe jagamise kohustuse konkreetsem sisu jääb juhtumipõhiselt kohtupraktika kujundada.

2.2. Lojaalsuskohustusest tulenev konkurentsikeeld⁹⁶

2.2.1. Üldist

Töö esimesest peatükist tuleneb, et õiguskirjanduses on tunnustatud Eestis ühinguõiguslikku liikmete tasandi lojaalsuskohustust, mille üldine olemus on sisustatud sarnaselt Saksamaaga. Saksamaa õiguses on liikmete tasandi lojaalsuskohustuse ühe spetsiifilise kohustusena tunnustatud ka liikmetele kohalduvat lojaalsuskohustusest tulenevat konkurentsikeeldu. Töö üheks hüpoteesiks oli, et Eestis kehtiva hea usu põhimõttel põhineva liikmete tasandi lojaalsuskohustusest võib liikmetele tuleneda keeld kapitaliühingule konkurentsi osutada. Vastava hüpoteesi kontrollimiseks otsitakse käesoleva peatüki all vastust küsimusele, kas lojaalsuskohustusest tulenevalt saab tunnustada liikmetele kohalduvat seaduslikku konkurentsikeeldu ning kuidas tuleks seda piiritleda ja sisustada. Tulenevalt Eestis liikmete

---

⁹⁶ Lojaalsuskohustusest tulenev konkurentsipiirang on edaspidi töös nimetatud konkurentsikeeld. Kui viidatakse muudel alustel tekkivale konkurentsipiirangule, tuuakse see eraldi välja.

tasandi lojaalsuskohutuse sisustamise puudulikkusest õiguskirjanduses ja kohtupraktikas, kasutatakse konkurentsikeeldu võimaliku sisu ja ulatuse piiritlemisel Saksamaa õigust.

Kuigi seaduse tasandil puudub Eestis sõnaselge regulatsioon, mis keelustaks liikmetel kapitaliühinguga konkureerida, on praktikas konkurentsikeeld üheks oluliseks teemaks, mida omavahelistes võlaõiguslikes lepingutes reguleerida soovitakse. Põhjus peitub selles, et valdavalt kehtib Eesti õigusmaastikul arusaam, et kui konkurentsikeelus ei ole eraldi poolte vahel kokku lepitud, siis sellist kohustust kapitaliühingu liikmetel ei ole. Tegemist on ühe kaaluka põhjusega, miks praktikas on populaarne sõlmida võlaõiguslike liikmete vahelisi lepinguid, sest soovitakse vältida liikmena saadava informatsiooni ärakasutamist ja kapitaliühinguga konkureerimist. Samas tuleb arvestada, et võlaõiguslikud lepingud eeldavad kehtima hakkamiseks osapoolte nõusolekut (VÕS § 9 lg 1) ja seega võib konkurentsikeelus kokku leppimine problemaatiline olla. Seega tagaks seadusest tulenev konkurentsikeeld nii vähemuse kui ka kapitaliühingu huvide suurema kaitse olukorras, kus kapitaliühingu juhtimisega seonduv ning selle liikmete omavaheline suhe ei ole eraldi võlaõiguslike lepingute alusel reguleeritud. Kuigi ebaausa konkurentsi takistamise ja ärisaladuse kaitse seaduse⁹⁷ alusel on seadusandlikult loodud õiguskaitsevahendid ebaausa konkurentsi osutamisele, mängib siin olulist rolli tõenduslik pool, kuivõrd potentsiaalses konkurentsiolukorras tuleb tõendada, et tegemist oli ebaausa konkurentsi osutamisega. Seevastu seadusest tuleneva konkurentsikeelu olemasolul piisab üksnes konkurentsi osutamise faktist, et rikkumine aset leiaks. Konkurentsikeelul võib potentsiaalselt olla ka muu sotsiaalne positiivne mõju, näiteks võib see vähendada liikmete vaheliste vaidluste hulka, sest suunab liikmeid tõsisemalt kaaluma läbi enda tegevusplaani enne, kui mõne kapitaliühingu liikme positsioonile asub. Viimane väide on spekulatiivne, kuid sellegipoolest on autor seisukohal, et konkurentsipiirangu tunnustamisest võiks õiguskorras olla rohkem kasu kui kahju. Kuivõrd konkurentsikeeld on liikme isiklike õiguseid piirav meede, tuleb selle täpsemal sisustamisel võtta seisukoht, et konkurentsikeeld peab piirama isiku õiguseid nii palju kui vajalik ja nii vähe kui võimalik.

Kuigi lojaalsuskohustusest tulenevat konkurentsikeeldu ei ole autorile teadaolevalt Eesti õiguskirjanduses ega kohtupraktikas varasemalt tunnustatud, ollakse õiguskirjanduses selle kohaldumisele avatud. Täpsemalt nenditakse õiguskirjanduses, et kui liikmele kuulub

---

⁹⁷ Ebaausa konkurentsi takistamise ja ärisaladuse kaitse seadus. - RT I, 07.12.2018, 2.

kapitaliühingus enamus võib konkurentsikeeld tuleneda vastavale liikmele hea usu põhimõttest ja üldisest õiguste kuritarvitamise keelust.⁹⁸

ÄS-is leidub mitmeid konkurentsikeelu sätteid, mis ei kohaldu kapitaliühingu liikmete tasandil. Kapitaliühingu juhatuse liikmete puhul on kapitaliühingu suhtes kehtiv konkurentsikeeld sõnaselgelt seaduse tasandil sätestatud. Vastavalt seadusele ei või juhatuse liige ilma nõukogu/osanike nõusolekuta 1) olla füüsilisest isikust ettevõtjaks kapitaliühingu tegevusalal; 2) olla kapitaliühinguga samal tegevusalal tegutseva täisühingu osanik või usaldusühingu täisosanik; 3) olla kapitaliühinguga samal tegevusalal tegutseva äriühingu juhtorgani liige, välja arvatud siis, kui tegemist on ühte kontserni kuuluvate äriühingutega (ÄS § 185 ja § 312).

Kapitaliühingu liikmete tasandi lojaalsuskohustuse sisustamisel ei saa aga autori hinnangul paralleele tõmmata kapitaliühingu juhtorgani liikmetele kehtiva lojaalsuskohustusega. Juhatuse liikmete puhul on konkurentsikeelu olemasolu ja selle vajadus ilmselge, sest juhtorgani õigused on juhatuse liikmetele antud selleks, et teenida kapitaliühingu huvisid, mistõttu ei saa neil eksisteerida paralleelselt ühtegi omahuvi, mida oleks võimalik kapitaliühingu omast prioriteetsemaks seada. Seevastu kapitaliühingu liikmetel eksisteerivad ka omahuvid. Neil on õigus omakasupüüdlikke liikmeõigusi teostada eelkõige omaenda huvides, olles seejuures kohustatud arvestama teiste liikmete ja kapitaliühingu huve, kuid mitte neid automaatselt prioriteediks seadma. Seetõttu ei saa kapitaliühingu liikme lojaalsuskohustus olla nii ulatusliku ja intensiivse mõjuga kui juhatuse liikme oma, sest kapitaliühingu liikmetel on õigus neile kuuluvate õiguste ja kohustuste teostamisel lisaks ühingu huvidele järgida ka omaenda huve.⁹⁹ Analoogia korras võiks konkurentsikeelu sisustamisel kaaluda ka usaldus- ja täisühingu osas kehtivat kohtupraktikat, kuid vastav kirjandus ja kohtupraktika ka selles osas puuduvad.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et konkurentsikeeld kui lojaalsuskohustusele omane element saab kehtida ka liikmete tasandil ja sellele on avatud seisukoha võtnud ka õiguskirjandus.

---

⁹⁸ Saare, K. jt (viide 32), vnr 1303, 2183.

⁹⁹ Lieder, J. GmbHG § 13, Rn. 139.

2.2.2. Kapitaliühingu struktuuri mõju konkurentsikeelu kohaldumisele

Lähtudes töö eesmärgist selgeks teha liikmetele kohalduva konkurentsikeelu võimalik sisu ja piirid, on käesoleva alapeatüki eesmärgiks välja selgitada, kas kapitaliühingu liik ja sisemine struktuur peaksid avaldama mõju konkurentsikeelu kehtimisele.

Arvestades konkurentsikeelu piiravat mõju liikmete isiklikele vabadustele, tuleb esmalt uurida, kas konkurentsikeeld peaks kohalduma kõikidele kapitaliühingu liikidele. Saksamaal on lojaalsuskohustust tunnustatud kui üldise ühinguõiguslikku printsiipi, mis kehtib kõikide ühingute puhul, olenemata selle õiguslikust vormist¹⁰⁰, kuid lojaalsuskohustusest tulenevat konkurentsikeelu kehtimist on aktsiaseltsi tüüpi kapitaliühingute puhul eitatud. Põhjenduseks on toodud selle avatus.¹⁰¹

Lisaks tehakse Saksamaa õiguskirjanduses vahet kapitalistliku ja personaalsema struktuuriga kapitaliühingutel. Osahingute tüüpi kapitaliühinguid peetakse peamiselt personaalsema struktuuriga kapitaliühinguteks ja harvem kapitalistliku struktuuriga.¹⁰² Aktsiaseltsid on aga liigitatavad kapitalistliku struktuuriga kapitaliühinguteks.¹⁰³ Algselt ei tunnustatud Saksamaal kapitalistliku struktuuriga ühingute puhul konkurentsikeelu kehtimist liikmete vahel, kuid tänasel päeval ollakse seisukohal, et konkurentsikeelu kohaldumine ei saa olla sõltuv kapitaliühingu struktuurist. Seega lojaalsuskohustus kehtib ka kapitalistliku struktuuriga ühingute puhul. Ühingu struktuurist on sõltuv üksnes konkurentsikeelu kohaldumise ulatus - lojaalsuskohustus on personaalsema struktuuriga osahingus siduvam kui kapitalistlikuma struktuuriga osahingus.¹⁰⁴ Eeltoodust hoolimata ei pooldata Saksamaal aktsiaseltside kui avatud kapitaliühingute puhul konkurentsikeelu kohaldumist.

Kapitalistliku struktuuriga ühingutes on põhiohk liikmete kapitalistlikul osalusel. Liikmete ring koosneb sageli juriidilistest isikutest ja seda iseloomustab suur liikmete arv. Tegemist on suuretegevuse suunitlusega töötava kapitali kaasava kapitaliühinguga, kus liikmete ring ei ole püsiva koosseisuga, vaid võib olla pidevas muutumises ja liikmed ise ei ole aktiivselt tegevad

---

¹⁰⁰ Fastrich, L. GmbHG § 13 Rn. 20. – Beurskens, M., Fastrich, L., Haas, U., Kersting, C., Kraft, Julia., Noach, U., Servatius, W. (hrsg). Kommentar zum Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung. 23. Auflage. Verlag C.H. Beck: München 2022 (edaspidi Fastrich, L. GmbHG).

¹⁰¹ Weitnauer, W. Teil F. Die VC-Beteiligung, Rn 242. - Weitnauer, W. Handbuch Venture Capital. Von der Innovation zum Börsengang. Verlag C.H. Beck: München 2019 (edaspidi Weitnauer, W. Teil F).

¹⁰² Fleischer, H. GmbHG § 13, Rn. 37, 44. – Fleischer, H., Goette, W. Münchener Kommentar zum GmbHG. 4. Aufl. Verlag C.H. Beck: München 2022 (edaspidi Fleischer, H. GmbHG).

¹⁰³ Reif, M. jt (viide 22), lk 632.

¹⁰⁴ Merkt, H. GmbHG § 13, Rn. 108.

kapitaliühingu siseselt (nt juhatuse liikmeteks).¹⁰⁵ Kapitalistliku struktuuriga kapitaliühinguteks on peamiselt aktsiaseltsi tüüpi ühingud ja väiksemas mahus võib siia liigitada ka osaühinguid.¹⁰⁶ Puhtalt kapitalistliku struktuuriga kapitaliühingute osas on kohtud konkurentsikeeldu eitanud.¹⁰⁷

Vastupidiselt kapitalistliku struktuuriga kapitaliühingutele iseloomustab personaalse struktuuriga kapitaliühinguid väiksearvuline liikmeskond, kuhu peamiselt kuuluvad füüsilised isikud. Lisaks iseloomustab neid liikmete vaheline isiklik koostöö ja omavaheline lähedane usaldussuhe.¹⁰⁸ Personaalse struktuuriga kapitaliühingutes ei ole liikmed mitte üksnes omakapitali investorite varakogukond, vaid liikmed töötavad kapitaliühingus vähemalt osaliselt juhtorgani liikmete või töötajatena ehk omavad liikmesusele lisaks aktiivset rolli kapitaliühingus.¹⁰⁹ Reeglina nähakse põhikirjas ette kaitsemeetmed kolmandate isikute liitumise osas võõrandamispiirangute või ostueesõiguse näol, et kontrollida kapitaliühingu liikmete ringi ja hoida see võimalikult stabiilsena.¹¹⁰ Saksa õiguses märgitakse eraldi personaalse struktuuriga kapitaliühingute alaliigina ära ka perekondlikud kapitaliühingud.

Autori hinnangul on selline tõlgendus mõistlik ja konkurentsikeeldu ei tuleks kohaldada kapitaliühingutele, millel ilmselgelt liikmete tasandil personaalne seotus puudub ja mille suunitlus on eelkõige majanduslike eesmärkide saavutamiseks kapitali kaasamisel. Sellisel juhul ei ole liikmetel oluline roll kapitaliühingu juhtimisse panustamisel ega muul viisil isiklikule panusele kapitaliühingu äritegevusse (v.a. finantsiline). Seega ei saa ka tekkida isikute vahel erilist usaldussuhet, mis seoks neid konkreetse kapitaliühingu liikmetega ja kaaluks üle nn investor-tüüpi liikmete isiklike õiguste piiramise konkurentsikeeldu kohaldamise näol. Aktsiaseltside puhul näitab vähese lojaalsuse ootust ka asjaolu, et aktsiad on vabalt võõrandatavad, mistõttu liikmesus on pidevalt voolav ja ei anna alust konkurentsipiirangu eelduse tekkimiseks. Eesti õiguses konkurentsikeeldu kohaldamisel tuleks sarnaselt Saksamaaga pöörata tähelepanu just kapitaliühingu tegelikule struktuurile, mitte selle õiguslikule vormile. Ka osaühingu tüüpi kapitaliühingud võivad kvalifitseeruda kapitalistliku struktuuriga ühinguteks ja vastupidi, väikseliikmelised aktsiaseltsid personaalse struktuuriga ühinguteks.

---

¹⁰⁵ Fleischer, H. GmbHG § 13, Rn. 37.

¹⁰⁶ *Ibidem*.

¹⁰⁷ Lieder, J. GmbHG § 13, Rn. 268.

¹⁰⁸ Lieder, J. GmbHG § 13, Rn. 227.

¹⁰⁹ Fleischer, H. GmbHG § 13, Rn. 37.

¹¹⁰ *Ibidem*, Rn. 38.

Aktsiaselts Eesti õiguse kontekstis ei tähenda ilmtingimata avatust liikmete piiranguteta liikumiseks, sest ka aktsiaseltsi tüüpi ühingud võivad tegutseda väga suletud põhimõttel. Kapitalistliku ja personaalse struktuuriga ühingute osas vahetegu ei ole alati ilmselge, sest kapitaliühingus võib eksisteerida tunnuseid mõlema osas.

Samas eeltoodut ja TsÜS § 32 üldist kohaldumist kõikidele kapitaliühingu liikidele arvesse võttes ei oleks autori hinnangul võimalik Eestis aktsiaseltsi tüüpi kapitaliühingud välistada konkurentsikeelu kohaldumisalast. Seadusest tulenevalt peaks kehtima eeldus, et konkurentsikeeld kehtib igas kapitaliühingus ja üksnes juhtumipõhise hindamise käigus, võttes arvesse kapitaliühingu tegelikku struktuuri, tuleks eraldiseisvalt hinnata, kas konkurentsikeeld konkreetse kapitaliühingu puhul on välistatud.

Järgnevates peatükkides analüüsitakse konkurentsipiirangu täpsemat kohaldumist kapitaliühingu siseselt ja selle võimalikku piiritlemist. Kuigi Saksamaa õiguskirjandus ja kohtupraktika, mida võrdlusmaterjalina kasutatakse, käsitleb konkurentsikeeldu üksnes osaühingu tüüpi kapitaliühingute kontekstis, ei välista autor selle kohaldumist Eesti õiguses siiski ka aktsiaseltside osas, kuid nendib, et selle kohaldamine praktikas võib olla minimaalne.

2.2.3. Konkurentsikeelu subjektid

Käesoleva peatüki keskseks küsimuseks on, kas konkurentsikeeld kehtib kõikide liikmete suhtes võrdselt või on selle kohaldamine õigustatud ainult teatud liikmete suhtes. Samuti uuritakse, milliste kriteeriumite alusel selline määratlemine õigustatud on.

USA ja Saksamaa õiguspraktikas nenditakse, et konkurentsipiirang ei kehti universaalselt mitte iga kapitaliühingu liikme suhtes, kes kapitaliühingus liikmesust omab, vaid üksnes nende liikmete suhtes, kes omavad mõjuvõimu juhatuse üle.¹¹¹ Leitakse, et ainult siis, kui liikmel on võimalus mõjutada juhatust, on vastaval liikmel võimalus kahjustada nii kapitaliühingu kui ka teiste liikmete huve ja seega on põhjendatud ka konkurentsikeelu kohaldamine.¹¹²

Selline lähenemine, mille alusel konkurentsikeeld ei kohaldu kõigile liikmetele võrdväärselt, on autori hinnangul mõistlik ja põhjendatud ning selline seisukoht sobib ka Eesti õigusruumi. Konkurentsikeeld on ääretult piirav meede liikmete individuaalsete õiguste suhtes, peamiselt

---

¹¹¹ Lieder, J. GmbHG § 13, Rn. 265; Harvard Law Review 2020 (viide 18), lk 1706.

¹¹² BGH. Urteil vom 05.12.1983, II ZR 242/82.

ettevõtlusvabaduse ja üldise vabaduse kontekstis valida vabalt endale tegevusala ning tegeleda ettevõtlusega. Arvestades, et eelduslikult on kapitaliühingu liikme primaarne huvi siiski kapitaliühingu tegevuse kaudu kasumit teenida, siis ei piirdu selline huvi üksnes ühe kapitaliühinguga. Investor-tüüpi liikmetele, kes ei oma ühingu kontrolli ja seetõttu ei ole otseselt põhjendatud kartus ka kapitaliühingu või teiste liikmete arvelt eeliste omandamine/omakasu teenimine, oleks selline piirang halvav. Liikme isiklike õiguste piiramise ulatus ja liikmele kohalduv ühinguõiguslik kaitsemeede konkurentsipiirangu näol ei oleks proportsionaalne ning pärsiks üleüldiselt turu tavapärasest toimimist, muutes investeringute tegemise keerulisemaks.

Tuues paralleele täis- ja usaldusühingutega, mille kõikidele liikmetele on seaduses sõnaselgelt konkurentsikeeld kehtestatud, on ka nende ühingu puhul konkurentsikeelu põhjendamisel võtmetähtsusega just kontroll ja mõju kapitaliühingu juhtorgani üle. Vastavalt ÄS § 88 lõikele 1 on igal osanikul õigus ja kohustus osaleda täisühingu juhtimises, mistõttu on kõik osanikud kohustatud hoiduma konkureerimast täisühinguga samal tegevusalal ja osalemast majandustegevust mõjutavana äriühingus, mis konkureerib täisühinguga samal tegevusalal (ÄS § 95 lg 1). Seega kehtib konkurentsikeeld *de facto* kõikide osanike suhtes, sest nad on kohustatud aktiivselt kaasa lööma ühingu juhtimises. Konkurentsikeelu kohaldamata jätmine on aga jäetud osanike otsustada (ÄS § 95 lg 1). Usaldusühingu puhul ei kehti aga mitte *de facto* konkurentsikeelu kohaldamise eeldus, vaid konkurentsikeeld kohaldub üksnes siis, kui usaldusosanikule on ühingulepinguga antud õigus usaldusühingut juhtida (ÄS § 129). Erinevalt täisühingust ei anna liikmesus usaldusühingu automaatselt usaldusosanikule õigust usaldusühingu juhtimises osaleda, sest ÄS § 128 lõike 1 alusel peab vastava õiguse eraldi määratlema ühingulepingus. Seega, võrreldes mõlemat regulatsiooni on Eesti õiguses liikmesuse tasandil konkurentsikeeldu peetud samuti õigustatuks üksnes siis, kui liikmel on võimalus ja/või kohustus sekkuda ühingu juhtimisse, mis annab aluse huvide konflikti tekkimiseks. Arvestades, et usaldus- ja täisühingutele kui personaalsema struktuuriga ühingutele on konkurentsikeelu kohaldumine seotud juhtimise ja kontrolli omamisega, siis kapitaliühingute liikmetele kui eelduslikult kapitalistlikuma struktuuriga ühingutele ei peaks kehtima rangem regulatsioon.

Teisest küljest võib argumenteerida, et lojaalsuskohustusest kui ühinguõiguslikust üldprintsibist tulenev konkurentsikeeld peaks kohalduma kõikidele liikmetele ja mitte olema sõltuvuses kontrolli omamisest kapitaliühingus. Kapitaliühingu liikmete suur huvi konkurentsikeelu kehtestamise osas põhineb peamiselt kartusel, et konkurentsi osutamise läbi

liigub liikmete kaudu äritegevuse käigus kogutud oskusteave/strateegiline informatsioon/ärisaladus või muu majandustegevuse jaoks olulist väärtust omav informatsioon kapitaliühingust välja. Kardetakse saadud informatsiooni rakendamist kapitaliühingule konkurentsi pakkumisel, sest liikmetel puudub lisaks konkurentsikeelu klauslile ka seadusest tulenev ärisaladuse hoidmise kohustus.¹¹³ Selline „infoleke“ tekitab aga otsest kahju kapitaliühingule endale, vähendades äriühingu tulu ja tekitades kaudset kahju ka liikmetele, kelle võimalus kapitaliühingu kasumi arvelt endale dividendi väljamakseid teha väheneb. Infolekke oht on täiesti reaalne ja põhjendatud, arvestades kui ulatuslik on liikmete seadusega tagatud õigus nõuda kapitaliühingu tegevuse kohta informatsiooni, mida juhatus on kohustatud ka kõikidele liikmetele avaldama, kui vastav teabenõue esitatakse (täpsemalt analüüsitud peatüki 2.1.1. all). Kuigi lojaalsuskohustusest tulenevalt ei või liikmed neile liikmeõiguste teostamise käigus teatavaks saanud informatsiooni kapitaliühingu ja teiste liikmete arvelt enda kasuks ära kasutada (vastuolu TsÜS §-ga 32), ei pruugi selline kohustus pakkuda õigustatud isikutele efektiivset kaitset. Fakti, et informatsiooni kasutatakse liikme poolt konkureerivas kapitaliühingus selle äritegevuse edendamiseks, võib osutada keeruliseks tõendada. Näiteks võib tuua olukorra, kus teabeõiguse teostamise läbi saab liige ülevaate kapitaliühingu poolt koostatud turu-uuringust või analüüsist, mis sisaldab olulist infot äritegevuse edasiseks planeerimiseks ja mida liige saab konkureerivas kapitaliühingus koheselt rakendada. Sisuliselt on juba sellises olukorras lojaalsuskohustust rikutud, kuid infolekke põhjustanud isiku kohtulikult vastutusele võtmine võib olla komplitseeritud tõendite ebapiisavuse tõttu. Konkurentsikeeld tagaks ilmselgelt efektiivsema kaitse, sest konkurentsi osutamise fakt on kergemini tõendatav. Lisaks võib konkurentsikeelu üldise kehtivuse kasuks rääkida ühe mittejuriidilise argumendina asjaolu, et see tugevdaks liikmete tasandil omavahelist usaldust ja soodustaks seeläbi kapitaliühingu edendamist – liikmetel oleks kõrgendatud huvi panustada majandustegevusse, kui neil on kindlus, et teabe ärakasutamine konkureerivas kapitaliühingus ei ole nii lihtne.

Hoolimata eeltoodust leiab töö autor, et konkurentsikeelu osas on õigustatud selle kohaldumine liikmetele, kellel on kontroll kapitaliühingu juhtimise üle, ja mitte kõigile liikmetele võrdselt. Kuigi liikmetel on väga ulatuslik teabeõigus kapitaliühingu suhtes ja hirm informatsiooni liikumise osas kapitaliühingust väljapoole on objektiivselt õigustatud, on seaduse alusel juhatusele tagatud võimalus teabe andmisest keeldumiseks (ÄS § 166 lg 2 ja § 287 lg 2), kui see on vajalik kapitaliühingu kaitseks. Seaduse alusel teabe andmisest keeldumise võimaluse

---

¹¹³ Saare, K. jt (viide 32), vnr 1303, 2183.

loomisega on kapitaliühingu huvide kahjustamise kaitsemehhanism juba minimaalsel tasemel loodud ja seega ei ole liikmete tasandil konkurentsikeeluga nende õiguste niivõrd ulatuslik piiramine üksnes sellel eesmärgil õigustatud. Seevastu kontrolli omavate liikmete osas on keeruline piirata nende võimalusi pääseda ligi kapitaliühingu valduses olevale informatsioonile/oskusteabele või kindlustada, et kontrolli omav liige muul viisil ei tegutseks huvide konfliktis. Kuna seadus peaks isikute õigusi piirama nii palju kui vajalik ja nii vähe kui võimalik, on eeltoodud seisukoht konkurentsi kohaldumise osas autori hinnangul õigustatud. Saksa õiguskirjanduses on ka väljendatud, et seadusest tuleneva konkurentsipiirangu üldine eesmärk on tagada, et kapitaliühingut ei kahjustata sisemiselt kontrolli omava isiku poolt.¹¹⁴ Konkurentsikeeld peaks ideaalis ära hoidma potentsiaalselt tekkida võivad olukorrad, kus kapitaliühinguga samal majandustegevusalal tegev kontrolli omav liige tegutseb huvide konfliktis, eelistades seejuures isiklike huve.¹¹⁵

Saksamaal on leitud, et lojaalsuskohustusest tulenev konkurentsikeeld ei kohaldu kapitaliühingu ainuomanikust liikme suhtes. Kapitaliühingu ainuke liige ei pea arvestama teiste liikmete õigustatud huvidega ja seega ei ole kaalutluspõhimõtetel kohalduv konkurentsikeeld ka õigustatud, sest lihtsalt ei eksisteeri huvisid, mille vahel kaaluda. Samuti ei eksisteeri sellistes olukordades liikme ja kapitaliühingu huvide vahelist konflikti, sest liikme huvid sisuliselt moodustavadki kapitaliühingu huvid. Lõppkokkuvõttes kahjustaks üksikomanik kapitaliühinguga konkureeriva tegevusega üksnes iseenda huve. Kapitaliühingu huvisid, mis lahknevad kapitaliühingu ainukese liikme omast ja on seega tõlgendatavad kapitaliühingu omahuvina, saavad tuleneda üksnes regulatsioonidest, mis on kehtestatud võlausaldajate ja avalike huvide kaitseks.¹¹⁶ Saksamaa kohtupraktikas on ainuisikulise kapitaliühingu liikmel tunnistatud konkurentsikeelu kohaldumist ainult juhul, kui ainuosanik võtab oma konkureeriva tegevuse käigus kapitaliühingust välja vara, mis on vajalik osakapitali katmiseks.¹¹⁷ Eelnimetatud tegevuse puhul on ilmselge, et seadusega vastuolu ja alakapitaliseeritus ei saa olla kapitaliühingu huvides, eriti, kui selline tegevus võib viia kapitaliühingu maksejõuetuseni.

---

¹¹⁴ Altmeppen, H. GmbHG § 13, Rn. 47.

¹¹⁵ *Ibidem*.

¹¹⁶ Lieder, J. GmbHG § 13, Rn. 267.

¹¹⁷ *Ibidem*.

Alljärgnevates alapeatükkides arutletakse üksikasjalikumalt konkreetseid juhtumeid, millal saab liiget lugeda seadusjärgse konkurentsikeelu subjektiks ja seega kapitaliühingu üle kontrolli omavaks.

(a) Enamusosalusega kapitaliühingu liige

Konkurentsikeelu subjektide täpsemaks määratlemiseks on vaja analüüsida, milliste kriteeriumite alusel on õigustatud nimetada kapitaliühingu liiget kapitaliühingu üle kontrolli omavaks. Riigikohus on väljendanud, et enamusosaluse omamisega kaasneb kontroll äriühingu majandustegevuse üle¹¹⁸, kuid ei ole kohtupraktikas seni täpsustanud, mida kapitaliühingu majandustegevuse üle kontrolli andev enamusosalus täpsemalt kujutab. Ühes varasemas magistritöös on viidatud, et majandustegevuse üle kontrolli andvaks asjaoluks on loetud enam kui poole hääleõiguse omamist, sest seaduse kohaselt on liikmete poolt otsuse vastuvõtmiseks reeglina vajalik rohkem kui poolt häältest.¹¹⁹ ÄS § 174 lg 1 ja § 299 lg 1 sätestavad, et kui otsuse poolt antakse üle poole liikmete koosolekul esindatud häältest, on otsus vastu võetud, kui seaduse või põhikirjaga ei ole ette nähtud suuremat häälteenamuse nõuet. Seega on tegemist üldise reegluga, millest on põhikirjas sätestatu alusel alati võimalik rangema regulatsiooni kasuks kõrvale kalduda. Kui põhikirjaga ei ole suuremat häälteenamuse nõuet ette nähtud, on enamust omaval liikmel sisuliselt võimalus võtta kapitaliühingus vastu otsuseid ainuisikuliselt, isegi siis, kui vähemus sellele vastu seisab. Sealjuures on enamust omaval liikmel tagatud ka kontroll juhatuse üle, kuivõrd juhatusse valimise ja sealt tagasikutsumise otsused saab enamust omav liige üksnes enamuse poolthäälega langetada. Sama kehtib ka siis, kui kapitaliühingul on kaheastmeline juhtorganite süsteem, sest sellisel juhul teostab enamik enda kontrolli juhatuse üle läbi nõukogu liikmete valimise ja tagasikutsumise õiguse teostamise.

Seadusest tuleneb küll teatud otsuste vastu võtmisele ka kõrgem kui 51%-line häälteenamuse nõue¹²⁰, kuid tegemist on siiski üksikute otsustega ja seega ei lahjenda enamuse kontrolli

---

¹¹⁸ RKTko 3-2-1-56-14 p 11.

¹¹⁹ Paasoja, K. Müüja kinnitused äriühingu osaluse müügilepingus ja õiguskaitsevahendite rakendamine nende ebaõigsuse korral. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool 2020, lk 11-12.

¹²⁰ Näiteks on sellisteks otsusteks põhikirja muutmise otsustamine ÄS § 300 lg 1 ja § 175 lg 1, kapitali suurendamise otsustamine ÄS § 192 lg 1 ja § 341 lg 1, kapitaliühingu lõpetamise otsustamine ÄS § 202 lg 1 ja § 365 lg 1.

olulisel määral. Sarnaselt leitakse ka USA ja Saksamaa õiguses, et kontrolli omamist on võimalik defineerida läbi enamuse poolthäälte omamise kaudu.¹²¹

Saksa kohtupraktikas on eraldi välja toodud, et ainuüksi 50%-line osalus ei ole piisav, et nimetada liiget kontrolli omavaks, sest otsustusõigust piiravad ülejäänud 50%-list häälteenamust omavat liiget. Kuigi ühtegi otsust ei saa teha ilma 50%-list osalust omava liikme nõusolekuta, ei anna kohtu põhjenduste kohaselt selline hääleõiguslik positsioon liikmele kapitaliühingu majandustegevuse üle kontrolli, mis vastavast kapitaliühingust eraldiseisva ettevõtlusega seotud tegevuse puhul looks kapitaliühingule erilise riskiolukorra konkurentsi osutamise näol.¹²²

Eeltoodu tõttu on autori hinnangul õigustatud seisukoht, mille kohaselt saab enam kui poole hääleõiguse omamist lugeda üheks kriteeriumiks, mille alusel määratleda liiget kapitaliühingu üle kontrolli omavaks.

(b) Eriõigustega kapitaliühingu liikmed

Häälteenamuse omamine ei ole ainukeseks kriteeriumiks, mille alusel liige loetakse kapitaliühingu juhtimise üle kontrolli omavaks. Arvestada tuleb, et kapitaliühingu liikmete vahel kehtib lepinguvabaduse põhimõte, mistõttu on võimalik kapitaliühingu liikmete vahel sõlmítavate võlaõiguslike lepingutega anda liikmetele õigusi, mis tagavad neile võimaluse kapitaliühingus kontrolli omada.

Näiteks saavad kapitaliühingu liikmed võlaõiguslike lepingute alusel kokku leppida erinevates hääletamisega seotud eriõigustes, sealhulgas vetoõigustes. Praktikas on tavapärane, et sellised lepingud sisaldavad regulatsioone, kus mõnele liikmele antakse õigus nimetada ametisse teatud arv juhatuse ja/või nõukogu liikmeid ja seega kontrollida juhatuse ja/või nõukogu koosseisu. Kuna ÄS-i regulatsioon Eesti õiguses ei võimalda anda vastavatesse organitesse valitavate isikute ametisse nimetamise õigust ainuisikuliselt liikmetele¹²³, siis lisatakse vastava õigusega korrelatsioonis olev kohustus teistele liikmetele hääletada sellise otsuse poolt, mis tagaks

---

¹²¹ Weinstein Enterprises, Inc. vs George D. Orloff. Supreme Court of Delaware. 21.03.2005, 870 A.2d 499; Lieder, J. GmbHG § 13, Rn. 266.

¹²² Lieder, J. GmbHG § 13, Rn. 268; OLG Karlsruhe. Urteil vom 06.11.1998, 15 U 179/97, p 44.

¹²³ Vastavalt ÄS § 184 lg-le 1 juhatuse liikmed valitakse ja kutsutakse tagasi osanike poolt. Kui ühingul on nõukogu, valib ja kutsub ÄS § 309 lg 1 alusel juhatuse liikmed tagasi nõukogu. Seega on seaduse alusel tegemist organi otsusega, mille vastu võtmisele kehtib kas seaduses või põhikirjas sätestatud nõuded.

õigustatud isiku poolt nomineeritud isiku ametisse nimetamise. Sellise kohustuse võtmisega annavad kapitaliühingu liikmed vabatahtlikult läbi kontrolli kapitaliühingu juhtorgani üle ära ka kontrolli kapitaliühingu üle. Sarnaselt on ka Saksamaal leitud, et kui eriõigused toovad kaasa liikmele õiguse nimetada ja ametist vabastada tegevjuhti, on tegemist konkurentsikeelu subjektiga.¹²⁴

Eriõiguse andmine tähendab üldjuhul seda, et liikmele tagatakse kontroll teatud valdkonna üle või spetsiifilises küsimuses/teemas, mistõttu ei taga see potentsiaalselt kõikehõlmavat mõjuvõimu igas kapitaliühingut puudutavas küsimuses, nagu see enamuse puhul on. Eeltoodust tulenevalt ei ole mitte iga eriõiguseid omav liige liigitatav kapitaliühingu üle kontrolli omavaks, vaid oluline on piiritleda, millised eriõigused õigustavad liikmele konkurentsipiirangu kohaldamist ja seega tagavad kontrolli kapitaliühingu üle.

Eesti õiguses on kontrolli omamine sisustatud erinevate õigusharude seadustes erinevalt. Kontrolli puhul on tegemist relatiivse õigusmõistega, mis selle täielikule või osalisele grammatilisele identsusele vaatamata on õigusharude lõikes sisustatud iseseisvalt.¹²⁵ Lisaks kasutatakse eri õigusharude lõikes kontrolli väljendamiseks ka samatähenduslikke sõnu nagu valitsev mõju¹²⁶, mis õigusvälises kontekstis tähendavad samuti mõjuvõimu millegi või kellegi üle. Seetõttu käsitletakse ka käesolevas töös kontrolli ja valitsevat mõju samatähenduslike sõnadena, kuid mitte samatähenduslikena sisustatud mõistetena erinevate seaduste lõikes. Kontrolli mõistet on näiteks defineeritud eraldi rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduses (RahaPTS)¹²⁷, raamatupidamise seaduses (RPS)¹²⁸ ja konkurentsiseaduses (KonkS)¹²⁹. Äriseadustik ise ei sätesta kontrolli omamise legaldefiniitsiooni ega sisusta, millal saab liiget lugeda kontrolli omavaks. Nagu käesolevas töös juba viidatud, on Riigikohus varasemalt leidnud, et enamusosaluse läbi kaasneb ka kontroll kapitaliühingu üle¹³⁰. Selline kontrolli defineerimine ei aita aga kuidagi sisustada kontrolli eriõiguste kontekstis, sest eriõigusi omava isiku osaluse/aktsiate kaudu omatav hääle määr ei ole sõltuvuses tema mõjuga

---

¹²⁴ Lieder, J. GmbHG § 13, Rn. 266.

¹²⁵ Kairjak, M. Õigusharude aktsessoorsus relatiivsete õigusmõistete puhul. – Juridica 2018/I, lk 47.

¹²⁶ Näiteks kajastatakse Raamatupidamise Toimkonna juhendis kontrolli ja valitsevat mõju samatähenduslikena. RTJ 11 Äriühendused ning tütar- ja sidusettevõtete kajastamine (muudetud 2011), lk 3. - <https://www.riigiteataja.ee/aktiilisa/3100/1201/2005/RTJ%2011.pdf> (01.04.2022) (edaspidi RTJ 11).

¹²⁷ Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus. - RT I, 12.03.2022, 19.

¹²⁸ Raamatupidamise seadus. - RT I, 23.11.2021, 3.

¹²⁹ Konkurentsiseadus. - RT I, 30.12.2021, 12.

¹³⁰ RKTKo 3-2-1-56-14 p 11.

konkreetses eriõiguse suhtes. Näiteks eriõigusena liikmele tagatud vetoõigusega saab isegi 5% list hääleõigust omav liige blokeerida vetoõiguse subjektis oleva otsuse vastu võtmist ja selle läbi omada kontrolli kapitaliühingus konkreetses vetoõiguse subjektiks oleva teema osas. Autori hinnangul ei tohiks iga eriõigus õigustada isikule kontrolliva positsiooni omistamist konkurentsikeelu kohaldumise aspektist lähtuvalt. Seega tuleb analüüsida, kas juba nimetatud seadustes sisustatud kontrolli mõisteid aluseks võttes on õigustatud analoogia korras sisustada kontrolli omamine ka eriõiguste omamise kaudu.

RahaPTS § 9 lõike 1 punkti 1 kohaselt loetakse tegelikult kasusaajaks füüsilist isikut, kellel on omandi või muul viisil kontrollimise kaudu lõplik valitsev mõju füüsilise või juriidilise isiku üle. Seega tuleneb RahaPTS kohaselt valitsev mõju kas omandisuhtest või muul viisil teise isiku kontrollimise kaudu.¹³¹ RahaPTS siinkohal ei täpsusta, mida tähendab muul viisil teise isiku kontrollimine. Rahandusministeeriumi koostatud tegelike kasusaajate määramise juhendi kohaselt tuleneb selline muul viisil kontroll seadusest või võlaõiguslikust lepingust (liikmete lepingud) tulenevast otsesest või kaudsest õigusest asutajaõigusi teostada või üldkoosoleku otsusega nimetada või tagasi kutsuda enamikku tegevjuhtkonnast või kõrgema juhtorgani liikmetest.¹³² Tegelikult kasusaajate määramise juhend lähtub muu kontrolli teostamise viisi sisustamisel RPS §-s 27 sätestatust ja seega on selles osas nende regulatsioon identne.

KonkS § 2 lõikes 4 on samuti toodud eraldi valitseva mõju mõiste, mille kohaselt saab ettevõtet lugeda valitsevat mõju omavaks, kui see mõju tuleneb omandisuhtest, tehingust, põhikirjast või muul viisil. Sarnaselt RahaPTS-ile ja RPS-ile, sätestab KonkS § 2 lõige 4, et valitsev mõju võib seisneda võimaluses oluliselt mõjutada äriühingu juhtorganite koosseisu, kuid täiendab, et see hõlmab ka võimalust mõjutada nende liikmete otsuste vastu võtmise ja hääletamise protsessi. Samuti loetakse valitsevat mõju omavateks isikuteks KonkS § 2 lõike 4 kohaselt need, kellel on õigus kasutada või käsutada teise ettevõtja kogu vara või olulist osa sellest. Kuivõrd kõigist kolmes seaduses toodud definitsioonid olid olulises osas kattuvad ning avarama tõlgenduse andis KonkS, siis edasise analüüsi raames on vajalik vaadelda üksnes selle mõiste võimalikku sobivust kapitaliühingu liikme konkurentsikeeldu õigustava asjaoluna.

Seega, analoogia korras oleks KonkS-is sisalduva valitseva mõju legaaldifiniitsiooni järgi kontrolli omamine liikmele omistatav, kui kapitaliühingu liikmel on enda positsioonist tulenevalt võimalik mõjutada juhtorganite tegevust või kasutada kapitaliühingu vara. Autori

---

¹³¹ RTJ 11 (viide 126), lk 1.

¹³² RTJ 11 (viide 126), lk 3.

hinnangul oleks selline kontrolli sisustamine ka liikmete tasandi konkurentsipiirangu kehtivuse kontekstis õigustatud. Mõjuvõim juhatastegevuse ja koosseisu üle tekitab juba potentsiaalselt konfliktiolukorra, kus kapitaliühingu liikmel on võimalus suunata kapitaliühingu majandustegevust suunas, mis on liikmele kasulik, kuid ei ole kapitaliühingu parimates huvides ja tagab ligipääsu infole, mida enda eraldiseisva äritegevuse raames on võimalik ära kasutada.

Arvestades konkurentsikeelu eesmärki ei saa autori hinnangul eriõiguste kontekstis pidada ainsaks valitseva mõju kriteeriumiks asjaolusid, kas eriõigusega kaasneb võimalus juhatastegevust mõjutada või kapitaliühingu vara kasutada ja käsutada. Nimetatud kriteeriumid on väga olulised, kuid kindlasti mitte ainukesed. Sellele viitab ka asjaolu, et KonkS § 2 lõike 4 sõnastus on jäetud lahtise looteluna, viidates ka muudele võimalikele alustele valitseva mõju määramisel. Kuivõrd konkurentsipiirangu eesmärk on piirata kontrollivate liikmete võimalusi kapitaliühingut sisemiselt kahjustada, kasutades ära enda mõjuvõimu¹³³, siis peaks autori hinnangul valitseva mõju seisundit õigustav eriõigus hõlmama vetoõigust ka vähemalt järgmiste teemade üle: kapitaliühingu strateegiliste ja majandustegevust puudutavad otsused, muuhulgas uutele turgudele laienemise, võimalike oluliste investeeringute tegemise, tütarühingutega seonduvate tegevuste ja eelarvega seotud teemad. Samuti, kui konkreetne otsustusõigus seondub kapitaliühingu oluliste koostööpartnerite valimise ja nendega sõlmivade lepingutingimuste heaks kiitmisega. Sisuliselt annavad nimetatud teemavaldkonnad vetoõiguse korral võimaluse mõjutada kapitaliühingu majandustegevust puudutavaid strateegilisi otsuseid olulisel määral ja omada olulist informatsiooni, mistõttu peaks olema õigustatud ka kõrgendatud lojaalsuskohustus nii kapitaliühingu kui ka teiste liikmete suhtes. Seejuures tuleks igal üksikjuhul eraldi analüüsida, kui paljudes kapitaliühingu tegevust puudutavates olulistest valdkondades liikmele vetoõigus antud on ja kas see üksi õigustab kontrolli omistamist vastavale liikmele. Näiteks üksnes eelarve osas vetoõiguse omamine ei pruugi olulist mõju tekitada liikmele, kuid kõikide ülalmainitud teemade osas juba võib.

Eriõiguste andmise kokkulepete vormi osas on tavapärane, et see toimub liikmete vahelise võlaõigusliku lepingu alusel. Lisaks sellele toetab KonkS-i valitseva mõju regulatsioon autori seisukohta, et üheks võlaõigusliku kokkuleppe vormiks, mille alusel eriõiguseid antakse, saab pidada ka kapitaliühingu põhikirja. Seda aga tingimusel, kui kõik kapitaliühingu liikmed on selle vastu võtnud/heaks kiitnud. Vastav põhimõte on tuletatav Riigikohtu lahendist, millega

---

¹³³ Altmeyden, H. GmbHG § 13, Rn. 47.

kohus kinnitas, et asutamislepingu sõlmimisega kinnitatava põhikirja tõlgendamisele kohaldatakse VÕS-i lepingu tõlgendamise sätteid.¹³⁴ Kuna asutamislepingu peavad allkirjastama kõik kapitaliühingu liikmed, saab Riigikohtu põhjenduste alusel ka põhikirja lugeda poolte vaheliste kokkulepete võlaõiguslikuks allikaks, kui selle on heaks kiitnud või vastu võtnud kõik kapitaliühingu liikmed. Kuigi seaduse alusel piisab põhikirja muutmise otsustamiseks ka 2/3 häälteenamusest, muutub konsensuse olemasolu oluliseks siis, kui põhikirjaga piiratakse kapitaliühingu liikmete seadusega tagatud õiguseid või seatakse neile täiendavaid kohustusi. Näiteks kui liikmed piiravad enda liikmeõiguseid ühe liikme kasuks, andes ühele liikmele õiguse nimetada juhtorgani liikmeid.

(c) Vähemusest koosnev valitseva mõjuga grupp

Üldiselt ei ole vähemusel võimalik, kui puuduvad osaluse/aktsiatega seonduvad eriõigused, mõjutada kapitaliühingu tegevust ainuisikuliselt viisil, mis õigustaks neile konkurentsipiirangu laienemise vajalikkust. Saksamaa õiguskirjanduse kohaselt võib vähemusosanikule lojaalsuskohustusest tuletatud konkurentsikeeld laieneda olukorras, kui vähemus on sõlminud eraldi hääleõiguse teostamise kokkuleppe teiste kapitaliühingu liikmetega, eesmärgiga moodustada kapitaliühingut kontrolliv grupp.¹³⁵

Selline seisukohavõtt on õigustatud konkurentsikeelu kohaldamise kriteeriumi alusel, mille kohaselt on konkurentsikeelu subjektideks kapitaliühingut oluliselt mõjutavad liikmed. Sellise kokkuleppe alusel valitseva mõju saavutamiseks on oluline, et kokkuleppe pooleks oleksid liikmed, kes omavad kokku vähemalt 51% kogu kapitaliühingu osade/aktsiatega esindatud hääleõigusest.

(d) Kapitaliühingu liige kui juhatuse liige

Personalistlikule struktuurile omaselt, kus liikmed on tegevad ka juhatuse liikmetena, kehtib konkurentsikeeld ka nende liikmete suhtes.¹³⁶ Siin tekib kohustuste kollisioon, kus isikule kehtib ühekorraga kaks konkurentsikeelu kohustust – lojaalsuskohustusest tulenev

---

¹³⁴ Moor, M. jt (viide 34), lk 764; RKTko 3-2-1-166-09 p 11.

¹³⁵ Lieder, J. GmbHG § 13, Rn. 266.

¹³⁶ Verse, D. A. GmbHG § 14, Rn. 111.

konkurentsikeeld liikme positsioonist tulenevalt ja konkurentsikeeld tulenevalt juhtorgani liikme positsioonist (ÄS § 185 ja § 312).

Arvestades, et eelmainitud konkurentsipiirangute ulatus ja sisustamine ei pruugi üks-ühele kattuda, on Saksamaa õiguskirjanduses leitud, et liikme suhtes kohaldatava konkurentsipiirangu sisustamine ja ulatus sõltub sellest, millises ametis (liikmena või juhatuse liikmena) on liige tegutsenud. See määrab ära ka vastutuse standardi konkreetset juhul.¹³⁷ Töö autor leiab, et praktikas sellisel vaheteol ilmselt praktilist väärtust ei ole, sest raske on eristada, millisest positsioonist tulenevalt konkurentsi osutatakse. Liikme konkurentsikeeld idee poolest ei ole nii ulatusliku ja intensiivse mõjuga kui juhtorgani oma, sest liikmed teostavad oma liikmeõigusi omaenda huvides, samas kui juhtorgani liikmetele on antud õigused üksnes kapitaliühingu huvides tegutsemiseks.¹³⁸ Seega liikme, kes on ühtlasi ka juhtorgani liige, perspektiivist vaadatuna on vahetegu olulise väärtusega, kui eksisteerivad positsioonist tulenevad erinevused konkureeriva tegevuse ja rikkumise tagajärjel ka vastutuse ulatuse määramisel.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et töö autori hinnangul toetab Eestis kehtiv konkurentsipiirangu regulatsioon ühinguõiguslikus seadusandluses seisukohta, et konkurentsikeelu subjektideks loetakse liikmed, kellel on oluline mõju kapitaliühingu tegevusele ja juhtorgani liikmetele. Seetõttu on õigustatud pidada konkurentsikeelu subjektideks liikmeid, kes omavad kapitaliühingus kontrollivat enamust, on eriõiguste kaudu kontrollivaks vähemuseks või tegutsevad isiklikult juhtorgani liikmetena. Vähemusest koosneva kontrolliva mõjuga grupi liigitamine konkurentsikeelu subjektideks on teoorias igati õigustatud ja vastav kohustus peaks kehtima, kuid autori hinnangul ei ole sellel suurt praktilist väärtust. Selliseid vähemuste vahel eksisteerivaid hääletuskokkuleppeid saab eeldada liikmeteks olevate isikute vahel, kes on kas seotud isikuteks õiguse mõistes (nt perekondlikud sidemed või grupiettevõtted), kuid muudel juhtudel võib selline kokkulepe jääda tuvastamata.

2.2.4. Lubatud konkurents

Käesoleva töö esimeses peatükis sai välja toodud, et lojaalsuskohustusest kui seaduse tasandi üldnormist ei ole võimalik terviklikult loobuda, kuid loobumine võib olla võimalik lojaalsuskohustuste teatud aspektide suhtes. Käesoleva peatüki raames otsitakse vastust

---

¹³⁷ Lieder, J. GmbHG § 13, Rn. 139.

¹³⁸ *Ibidem*.

küsimusele, kas konkurentsi osutamine võib teatud tingimustel olla õigustatud ja kas sellisest kohustusest on võimalik liikmete vaheliste kokkulepete alusel ka täielikult loobuda.

Saksamaal on konkurentsikeelust loobumisel analoogia korras lähtutud Saksamaa äriseadustiku (HGB)¹³⁹ § 112 regulatsioonist.¹⁴⁰ Sarnane säte eksisteerib ka ÄS-is tulundusühingute osas, mille alusel ei loeta konkurentsi osutamiseks asjaolu, kui teised liikmed olid konkurendi kapitaliühingu liikmeks saamise või vastu võtmise ajal teadlikud konkurentsiolekorrast ja ei esitanud sellele vastuväiteid. Saksamaa õiguse kohaselt tuleb sellisel juhul eeldada, et liikmed olid konkureeriva tegevusega nõus ja liige võib selle tegevusega jätkata.¹⁴¹ Autor pooldab sellist seisukohta, sest eeltoodud juhul ei rikutaks liikmete omavahelist usaldust ega liikmete õiguspärasest ootust liikmete poolt konkurentsi mitte osutamise suhtes. Küsitav on, kuidas hinnata, kas liige pidi teadma, et liikmesust omandav isik tegeleb konkureeriva tegevusega või mitte ja seega vastuväite esitamata jätmisega nõustub konkureeriva tegevusega. Autori hinnangul ei tulene liikmele seaduse alusel kohustust teha iga uue liikme osas nn taustakontrolli. Teadlikkust konkureerivast tegevusest saab igal juhul eeldada, kui tegemist on vastaval majandustegevusalal tuntud liikmega või kui võõrandaja on sellest teisi liikmeid teavitanud.

Lisaks nõusoleku andmisele saab Saksamaal lojaalsuskohustusest tulenevast konkreetsest käitumiskohustusest (konkurentsikeelust) ka loobuda kas põhikirja alusel või kõrgeima organi otsuse alusel, kui selleks on põhikirjas sätestatud vastav volitusnorm. Vastavate otsuste vastu võtmisele kehtivad seadusest või kapitaliühingu põhikirjast tulenevad häälteenamuse nõuded, kusjuures liikmel, keda konkurentsipiirangust loobumine puudutab, kehtib otsuste vastu võtmisel hääleõiguse piirang. Kui konkurentsipiirangust loobumise otsus ei ole ühehääline, peab konkurentsikeelust vabastamine olema ka kapitaliühingu huvides.¹⁴²

Konsensusliku loobumise põhimõte oleks autori hinnangul ka Eesti kontekstis aktsepteeritav, sest ka täisühingu regulatsioon (ÄS §-s 95) väljendab liikmete tasandil konsensusliku konkureeriva tegevuse aktsepteerimise põhimõtet.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et liikmetele peaks olema tagatud võimalus konkurentsikeelust kui lojaalsuskohustuse spetsiifilisest aspektist loobumiseks. Loobumine peaks toimuma kas põhikirjaga või põhikirjast tuleneva volitusnormi alusel ka kõrgeima organi otsuse alusel.

---

¹³⁹ Handelsgesetzbuch. - BGBl. I S. 2567.

¹⁴⁰ Altmeppen, H. GmbHG § 13, Rn. 50.

¹⁴¹ *Ibidem*.

¹⁴² Wilhelmi, R. GmbHG § 13, Rn. 212-213. Ziemons, H., Jaeger, C., Pöschke, M. (hrsg). BeckOK GmbHG. 51 edition. Verlag C.H. Beck: München 2022.

Seejuures liikmetel, keda vastavad otsused puudutavad, oleks otsuste vastu võtmise protsessist hääleõiguse piirangu tõttu kõrvaldatud. Täiendavalt saaks Eesti õiguskorras lugeda konkurentsikeelust loobumiseks ka asjaolu, kui kapitaliühingu asutamise või muul viisil liikmeks saamise hetkel olid teised liikmed konkureerivast tegevusest teadlikud, kuid vastuväiteid sellele ei esitanud.

2.2.5. Konkureeriva tegevuse määratlemine

(a) Konkureeriva majandustegevuse valdkonna määratlemine

Arvestades liikmete tasandi konkurentsikeelu reguleerimatust Eesti seadusandluses, on autori hinnangul õigustatud selle sisustamisel aluseks võtta nii juhatuse kui ka nõukogu tasandil ärieadustikust tulenev konkurentsipiirangu regulatsioon. Konkureeriva majandustegevuse valdkonna määratlemine ei saa sõltuda konkurentsikeelu subjektist. Kriteeriumid, mille alusel piiritletakse konkureerivat tegevust valdkonnapõhiselt, peaksid olema objektiivselt määratletavad kõigi kapitaliühingu organite tasandil samaväärselt. Sarnaselt võib aluseks võtta ka näiteks täisühingu regulatsiooni. Seega käesoleva peatüki alapeatüki raames otsitakse vastust küsimusele, millisel alusel tuleks määratleda kapitaliühinguga samal majandustegevusalal tegutsemine.

ÄS § 185 lg 1 sõnastuse kohaselt on juhatuse liikme konkureerivaks tegevuseks kapitaliühinguga samal tegevusalal tegutsemine. Kapitaliühingu tegevusala kindlaks määramisel on mitmeid viise – saab lähtuda nii kapitaliühingu dokumentidest kui ka tegelikult teostatavast majandustegevusest. Üheks selliseks formaalseks allikaks on kapitaliühingu põhikirja, kuid kuna majandustegevusala määratlemine ei ole seaduse alusel põhikirja kohustuslik element¹⁴³, ei ole tegevusala seal alati välja toodud. Lisaks tuleb arvestada asjaoluga, et põhikirja ei ole kohustuslik muuta regulaarselt, vaid üksnes vastavalt vajadusele. Seega võib kapitaliühingu majandustegevus tegelikkuses kiiremini muutuda, kui seda põhikirjas kajastada jõutakse.

Õiguskirjanduse kohaselt võib konkureeriva tegevusala määratlemisel lähtuda ka kapitaliühingu majandusaasta aruandest, kus on soovituslik määratleda kõik tegevusalad, millel kapitaliühing reaalselt tegutseb. Iga-aastaste majandusaasta aruannete alusel tehakse äriühingu

---

¹⁴³ Kapitaliühingu põhikirja kohustuslikud elemendid sätestatud vastavalt ÄS § 139 ja § 243.

põhitegevusala kohta märke ka äriregistri avalikku andmebaasi ja seega on see informatsioon kättesaadav igaühele.¹⁴⁴ Kuivõrd majandusaasta aruandeid esitatakse üksnes kord aastas, kehtib ka nende puhul võimalus, et neis sisalduv informatsioon ei vasta tegelikkusele.

Eeltõttu tõttu ei ole õigustatud tugineda kapitaliühingu majandustegevuse kindlaksmääramisel ainuüksi seda puudutavatele formaalsetele dokumentidele, vaid neid tuleb vaadelda kogumis kapitaliühingu tegeliku faktilise majandustegevusega. Seevastu kapitaliühingu reaalne majandustegevus peaks prevaleerima dokumentides määratletu ees.

Saksamaa õiguskirjanduses on leitud, et konkurentsipiirang ei peaks piirduma üksnes kapitaliühingu tegeliku majandustegevusalaga, vaid piirang peaks laienema ka tegevusalale, kuhu kapitaliühing on realselt plaaninud lähitulevikus laieneda.¹⁴⁵ Äriseadustiku regulatsioon kapitaliühingu juhtorganite, samuti täisühingu osanike osas sellist tuleviku majandustegevuse plaani konkurentsipiiranguga ei hõlma ja kohtupraktikas nimetatud sätete osas ei ole selline tõlgendus väljendust leidnud. Autori hinnangul oleks potentsiaalse tegevusala kaitsmine õigustatud üksnes siis, kui laienemise fakt on objektiivselt hinnatuna ilmselge. Sellist olukorda võiks illustreerida asjaolu, kui kapitaliühing teinud kulukaid investeeringuid uuele tegevusalale laienemiseks (ostnud vajalikke masinaid, varustust), taotlenud majandustegevuses tegutsemiseks tegevusluba ja sellest tulenevalt teinud ettevõttesiseseid olulisi ümberkorraldusi.

Kokkuvõtvalt saab öelda, et konkureeriva tegevusala kindlaks määramisel tuleb lähtuda eelkõige kapitaliühingu tegelikust majandustegevusest, mitte ilmtingimata kapitaliühingu formaalsetes dokumentides sätestatust. Konkureeriva tegevuse eest peaksid olema kaitstud ka tegevusalad, mille osas on tehtud olulisi investeeringuid, et vastavale turule siseneda.

(b) Liikme konkureeriva äritegevuse määratlemine ja ulatus

Konkurentsikeelu sisustamisel on oluline määratleda ka isiku tegevus, mida konkurentsipiirangu raames teha ei tohi, s.t. määratleda liikme võimalikud ametipositsioonid, milles konkurentsi osutamine seisneda võib. Asjaolu, et liige on seotud konkureeriva äriühinguga, ei tähenda kapitaliühingu jaoks koheselt ohuolukorda konkurentsi osutamise näol. Keelata tuleks üksnes liikme äritegevus, mis võib viia kapitaliühingust saadud teabe

---

¹⁴⁴ Saare, K. jt (viide 32), vnr 641.

¹⁴⁵ Liedler, J. GmbHG § 13, Rn. 273.

ärakasutamiseni.¹⁴⁶ Eeltoodust tulenevalt otsitakse alljärgnevalt vastust küsimusele, millist tegevust ja millistel eeldustel tuleb lugeda kapitaliühinguga konkureerivaks tegevuseks.

Juhtorgani liikmete konkurentsikeelu regulatsioon keelab konkureeriva tegevusena kapitaliühinguga samal tegevusalal füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemise, täisühingu osanikuna või usaldusühingu täisosanikuna tegutsemise, samuti juhtorgani liikmeks olemise, kui tegemist on kontsernivälise ühinguga (ÄS § 185, § 312 ja § 324). Õiguskirjanduses on nenditud, et juhtorganite konkurentsikeelu regulatsioon otsesõnu ei keela neil omandada liikmesust teistes kapitaliühingutes (sh konkureerivates kapitaliühingutes), kuid selline tegevus võib vastuollu minna neile kohalduva lojaalsuskohustusega, kui osaluse/aktsiate kaudu omandatakse valitsev kontroll konkureerivas kapitaliühingus.¹⁴⁷ Autor nõustub eeltoodud seisukohaga ja autori hinnangul läheb selline seisukoht kokku ka käesoleva töö peatükis 2.2.2. nimetatud konkurentsikeelu subjektidega. Seega tuleb kapitaliühingu liikmete tasandi konkurentsikeelu sisustamisel ja konkureeriva äritegevuse määratlemisel lähtuda laiemast määratlusest, kui seda pakub äriseadustikus kapitaliühingu juhtorganitele kehtiv regulatsioon. Järeldub, et mitte igasuguse liikmesuse omamine konkureerivas ühingus ei saa konkurentsikeeluga keelatud olla, vaid üksnes selline, mis annab liikmele kontrolli vastavas kapitaliühingus. Saksamaa õiguskirjanduses leitakse, et 10%-lise liikmesuse puhul eeldatakse selle omamist üksnes kapitalistlikel eesmärkidel ja seega ka kontrolli puudumist.¹⁴⁸ Saksamaa kohtupraktika on aga tunnistanud ka 20%-lise liikmesuse omamist lubatavaks, kui isik ei ole konkureerivas kapitaliühingus samal ajal juhtorgani liikmeks ja temale ei ole põhikirjaga antud eriõigusi.¹⁴⁹

Saksamaal on leitud, et kapitaliühingu liikmest konkurentsikeelu subjekt ei või omada konkureerivas valdkonnas tegutsevas kapitaliühingus kontrollivat positsiooni, mis tuleneb ennekõike enamusosaluse/-aktsiate, eriõigustega vähemosaluse/-aktsiate või juhtorgani liikme positsiooni omamisest vastavas kapitaliühingus.¹⁵⁰ Selline tegevus loetakse lojaalsuskohustusega vastuolus olevaks.

Autori hinnangul on konkureeriva positsiooni määramisel mõistlik lähtuda tegelikest asjaoludest ja mitte seada eelduseid, millise protsendi omamisel ei eeldata kontrolli

---

¹⁴⁶ *Ibidem*, Rn. 274.

¹⁴⁷ Saare, K. jt (viide 32), vnr 638.

¹⁴⁸ Weitnauer, W. Teil F, Rn. 242.

¹⁴⁹ OLG Köln. Urteil vom 22.02.1991, 3 U 20/91.

¹⁵⁰ Lieder, J. GmbHG § 13, Rn. 275.

kapitaliühingu üle. Kuigi eelduse loomine võib vähendada võimalike vaidluste hulka ja luua liikmete jaoks selgemad piirid keelatu ja lubatu vahel, võib see viia väärte eeldusteni ja muutes seejuures rikkumisele tugineja tõendamiskoormise veelgi keerulisemaks.

Tänapäeva innovaatilist investeerimiskultuuri arvestades tõusetub konkureeriva tegevuse määratlemisel küsimus, kas konkurentsikeeld kohaldub üksnes kontrollivat seisundit andva osaluse/aktsiate reaalsel omamisel või võiks see kohalduda ka konverteeritavate instrumentide väljastamisel. Näiteks konverteeritava laenu puhul, kui laenulepingu alusel omandatakse võimalus omandada kontrolli andev osalus/aktsiad. Autori hinnangul võiks käesolevas töös liikme tasandi konkurentsipiirangu olemusest lähtudes argumenteerida, et kui vastav leping annab liikmele võimaluse omada kontrollivat mõju konkurendi majandustegevuse üle, on ka laenu andmine konkureeriv tegevus. Selline kontrolliv positsioon võib tulla lepingus sätestatud kokkulepest, mille kohaselt peavad konkurendi strateegilist majandustegevust puudutavad otsused saama konkureeriva liikme heakskiidu. Sellisel juhul saab liige ära kasutada kapitaliühingust saadavat informatsiooni, et suunata ja edendada konkureeriva kapitaliühingu äritegevust.

Saksamaa õiguskirjanduses on tavalise laenu andmise kontekstis leitud, et kui vastutasuks laenule on õigus saada osa kasumist, on tegemist konkurentsikeelu alla mineva tegevusega. Samuti kui kapitaliühing, mille liikmeks on laenu andev isik, on maksejõuetuse äärel ja sellest hoolimata annab liige laenu konkurendile. Mõlemal juhul on põhjenduseks toodud informatsiooni konkurendile edasi liikumise võimalus.¹⁵¹

Samuti on keelatud omandada kaudset osalust, kui otsese osaluse omandamine on keelatud.¹⁵² Näiteks oleks konkurentsikeeluga vastuolus omandada läbi liikmele kuuluva 100%-lise kapitaliühingu osalus konkureerivas kapitaliühingus, millega omandatakse kontroll äritegevuse üle.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et kõiki võimalikke vorme, kuidas liige konkureerida saab, ei ole võimalik üksikasjalikult paika panna. Kindel on see, et konkureerivaks tegevuseks saab lugeda seda, kui vastav positsioon tagab liikmele võimaliku konfliktiolukorra, mille raames on oht, et liikmel on võimalus kasutada kapitaliühingust saadavat teavet konkurendi äritegevuse edendamiseks. Sellisteks positsioonideks tuleb eelduslikult lugeda enamusosaluse/ -aktsiate omamist, juhtorgani liikmeks olemist ja eriõigustega vähemusosaluse/ -aktsiate omamist.

---

¹⁵¹ *Ibidem*, Rn. 275.

¹⁵² *Ibidem*.

Autori hinnangul liikmesuse omamise osas protsentuaalsuse eelduse loomine, kuni milleni ei eeldata konkureerivat tegevust, ei ole mõistlik ja võib viia väära tulemusteni, sest ka vähemus saab teoreetiliselt omada kapitaliühingus kontrolli.

(c) Ajaline kehtivus

Kuivõrd liikmesusest tulenevad õigused ja kohustused on seotud omandiõigusega vastavale osalusele/aktsiatele, on ilmselge, et konkurentsikeeld kehtib üksnes kapitaliühingus liikmesuse omamise ajal.¹⁵³ Kui liige võõrandab enda osaluse/aktsiad, lõpeb ka lojaalsuskohustusest tulenev konkurentsikeeld.

Saksamaal on leitud, et lojaalsuskohustus võib endisele liikmele laieneda ka pärast kapitaliühingust lahkumist. Seda aga üksnes eeldusel, et endisel liikmel on endiselt võimalus mõjutada kapitaliühingu ja selle liikmete õigustatud ühinguõiguslikke huve.¹⁵⁴ Selliseks kohustuseks võib olla näiteks ärisaladuse hoidmise kohustus, kuid konkurentsipiirangu osas see kehtida ei saa.

Seega saab TsÜS §-st 32 tulenev konkurentsikeeld kohalduda üksnes kapitaliühingu liikmeks olemise ajal.

2.3. Kapitaliühingu ärivõimaluse kasutamise keeld

Lojaalsuskohustuse olemusega on vastuolus ka kapitaliühingu ärivõimaluste kasutamine liikme isiklikes huvides (äriõimaluste doktriin). Käesolevas peatükis uuritakse, kas ja millistel tingimustel tuleneb lojaalsuskohustusest kapitaliühingu liikmetele kapitaliühingu ärivõimaluste kasutamise keeld.

Saksamaa õiguskirjanduses on ärivõimaluste doktriini ja konkurentsikeelu omavahelist suhestumist tõlgendatud mitmeti. Teatud õigusteadlased pooldavad arvamust, et konkurentsikeeld on ärivõimaluste doktriini üks osa ning teised aga leiavad, et ärivõimaluste doktriin on konkurentsikeelu alamkategoria.¹⁵⁵ Kohtupraktika on aga ärivõimaluste doktriini sisustanud kui konkurentsikeelust täiesti eraldiseisvat kohustust. Äriõimaluste doktriini

---

¹⁵³ Lieder, J. GmbHG § 13, Rn. 228.

¹⁵⁴ *Ibidem*, Rn. 148.

¹⁵⁵ *Ibidem*, Rn. 215.

eesmärk ei ole takistada konkurentsi kapitaliühinguga, vaid keelata kapitaliühingul olemasolevate ärivõimaluste kasutamine enda huvides. Seega ei tähenda liikme poolt ärivõimaluste kasutamine automaatselt kapitaliühinguga konkureerimist ja samuti konkurentsikeelu kohaldumine ei eelda tingimata ärivõimaluse olemasolu.¹⁵⁶

Erinevalt konkurentsikeelust, mis kohaldub üksnes kontrolli omavatele liikmetele, kehtib Saksamaal ärivõimaluse doktriin kõigi kapitaliühingu liikmete suhtes, olenemata tema mõjust konkreetses kapitaliühingus. Kohtupraktikast tulenevalt ei ole liikmel lubatud võtta üle lojaalsuskohustuse tõttu kapitaliühingu tegevusvaldkonda kuuluvaid ja konkreetsete asjaolude pinnalt tulenevalt kapitaliühingu olemasolevaid äritegevusi.¹⁵⁷ Selle hindamisel, kas ärivõimalus tuleb omistada kapitaliühingule on olulised kaks aspekti - kust ärivõimalus objektiivselt pärineb ja kuidas liige sellest teadlik on (subjektiivne kriteerium).¹⁵⁸ Kapitaliühingule kuuluvaks ärivõimaluseks saab pidada näiteks asjaolu, mis on juba kolmandate isikutega sõlmitud lepingute alusel kokku lepitud. Seega ei või liikmed sekkuda kapitaliühingu poolt juba kolmandate isikutega sõlmitud lepingutesse (nt põhjustades kolmanda isiku poolt kapitaliühinguga sõlmitud lepingu täitmata jätmise). Samuti tuleb kohtupraktika kohaselt omistada ärivõimalus kapitaliühingule, kui liige saab tehingust teada kapitaliühingu vahendusel (nt osaleb lepingulistes läbirääkimistes kapitaliühingu nimel), kuid esmane kokkupuude tehinguga oli kapitaliühingul. Üldistatult võib väita, et kapitaliühingu liikmetel ei ole õigust ärivõimalustele, millest kapitaliühingu liige sai teada enda positsioonist tulenevalt või see positsioon soodustas seda.¹⁵⁹ Ärivõimalus tuleks omistada kapitaliühingule ka siis, kui sisemiselt on juba sellekohane liikmete tasandi otsus vastu võetud, tehingu objekt on kapitaliühingu äritegevuseks hädavalik või kui kapitaliühingu liige kasutab ärivõimaluse ära kasutamiseks kapitaliühingu ressursse (nii finantsilist ressursi kui ka inimressursi).¹⁶⁰ Lisaks isiklikule ärivõimaluse kasutamisele hõlmab ärivõimaluse doktriin keeldu suunata kapitaliühingule kuuluvaid ärivõimalusi temaga seotud isikutele või teisele kapitaliühingule, mida liige kontrollib.¹⁶¹ Üheks selliseks näiteks võib olla olukord, kus liige saab kapitaliühingu

---

¹⁵⁶ *Ibidem.*

¹⁵⁷ OLG Stuttgart. Urteil vom 21.03.2019, 14 U 26/16, p 40.

¹⁵⁸ Altmeppen, H. GmbHG § 13, Rn. 45.

¹⁵⁹ Verse, D. A. GmbHG § 14, Rn. 113.

¹⁶⁰ Lieder, J. GmbHG § 13, Rn. 217.

¹⁶¹ Fastrich, L. GmbHG § 13, Rn. 28.

kaudu teada tööstusdisaini lahendusest ja kasutab seda informatsiooni enda poolt kontrollitavas ühingu, et patenti taotleda.

Ärivõimaluse doktriin ei ole ka Eesti ühinguõiguses võõras. Ärivõimaluse doktriin kehtib ka kapitaliühingu ja juhatuse liikmete vahel, keelates juhatuse liikmel kasutada ära enda ametitegevuse käigus saadud siseinformatsiooni selleks, et omandada kasumlikke ärivõimalusi enda huvides ja kapitaliühingu arvelt. Õiguskirjanduses on ärivõimaluste kasutamise keeldu liigitatud kui konkurentsikeelu spetsiifilist kohustust, mis tuleneb juhatuse liikmete ja kapitaliühingu vahel eksisteerivast lojaalsuskohustusest. Erinevalt Saksamaa kohtupraktikas väljendust on Eesti õiguskirjanduses sisustatud ärivõimaluse doktriini konkurentsi osutamisenä ja seega on selle kehtivus liikme suhtes piiritletud kapitaliühingu tegeliku tegevusalaga. Printsipi on sisustatud sarnased USA-s valitseva arusaamaga, mille kohaselt on juhatuse liikmetel keelatud konkureerida kapitaliühinguga ärivõimalustes, mis kuuluvad äriühingule.¹⁶²

Autor leiab, et kui Eesti õiguskirjanduses on ärivõimaluse doktriini tunnustatud juhatuse liikmete lojaalsuskohustuse raames, siis on igati õigustatud sellise kohustuse tunnustamine ka liikmete tasandi lojaalsuskohustuse raames. Vastava kohustuse sisustamisel peaks seejuures lähtuma identsetest kriteeriumitest. Sarnaselt Saksamaal kehtivaga leiab autor, et ärivõimaluse doktriini kohaldamine on igati õigustatud kõikide kapitaliühingu liikmete, mitte üksnes konkurentsikeelu subjektide suhtes. Igal liikmel on võrdväärne kohustus aidata kaasa kapitaliühingu eesmärkide ellu viimisele ja seega allutama enda huvid kapitaliühingule kuuluvate ärivõimaluste osas kapitaliühingu huvidele.

---

¹⁶² Tiivel, T. Piiratud vastutusega äriühingu juhatuse liikme lojaalsuskohustus. - Juridica IV/2001, lk 231.

3. ÕIGUSKAITSEVAHENDID RIKKUMISEL

LOJAALSUSKOHUSTUSE

3.1. Kahju hüvitamise nõue VÕS § 115 alusel

Käesoleva töö üheks eesmärgiks oli välja selgitada millised õiguskaitsevahendid on seaduse alusel tagatud kapitaliühingule ja selle liikmetele, kui rikutud on liikmete tasandi lojaalsuskohustust ja uurida, kas vastavad õiguskaitsevahendid pakuvad neile lojaalsuskohustuse rikkumise korral piisavalt õiguskaitset. Üks kõige olulisemaid õiguskaitsevahendeid lojaalsuskohustuse rikkumise puhuks on kahju hüvitamise nõue. Seega keskendutakse käesoleva alapeatüki all kahju hüvitamise nõude esitamise võimalikkusele VÕS § 115 alusel, selle eeldustele ja rakendamise kitsaskohtadele.

Lojaalsuskohustuse rikkumisel kahjunõude esitamise alused ei ole seaduse tasandil üheselt mõistetavalt selged ja seega on oluline uurida seaduse sätete kohaldumise vahekorda koos kohtupraktikaga. Riigikohus on lahendis 3-2-1-7-10 väljendanud, et aktsionäridel on nii omavahelises suhtes kui ka suhtes aktsiaseltsiga kohustus panustada selle juhtimisse ja hoiduda aktsiaseltsi või teiste aktsionäride õigustatud huvide kahjustamisest. Selle seadusjärgsest võlasuhtest tuleneva kohustuse rikkumise tagajärjena on kollegium kinnitanud rikkumises oleva liikme vastutust VÕS § 115 lg 1 alusel.¹⁶³ VÕS § 115 lg 1 puhul on tegemist kahju hüvitamise üldnormiga, mis kohaldub võlasuhtest tulenevate kohustuste rikkumise korral, omamata tähtsust, kas tegemist on lepingulise või seadusest tuleneva kohustuse rikkumisega.¹⁶⁴

Samas sätestab ÄS § 188 lg 1, et osanik vastutab osanikuna osäühingule, teisele osanikule või kolmandale isikule süüliselt tekitatud kahju eest. Identne säte kehtib ka aktsionäride suhtes ÄS § 289 lg 1 alusel, sätestades, et aktsionär vastutab aktsionärina aktsiaseltsile, teisele aktsionärile või kolmandale isikule süüliselt tekitatud kahju eest. Kohtupraktikas on nenditud, et ÄS § 289 lg 1 osas on tegemist VÕS § 115 lg 1 erinormiga, mille järgi vastutab aktsionär just aktsionärina nii aktsiaseltsile kui ka teisele aktsionärile süüliselt tekitatud kahju eest.¹⁶⁵ Erinormi staatust on ÄS § 188 lg-le 1 ja § 289 lg-le 1 sedastatud ka erialakirjanduses.¹⁶⁶ Hoolimata eeltoodust on kohtud rakendanud liikmete kahju hüvitamise lahendites ÄS § 188 lg-t 1, § 289 lg-t 1 ja VÕS

---

¹⁶³ RKTko 3-2-1-7-10 p 31.

¹⁶⁴ Varul, P. jt. VÕS komm § 115/3(a).

¹⁶⁵ RKTko 3-2-1-7-10 p 31.

¹⁶⁶ Varul, P. jt. VÕS komm § 115/3.3.

§115 lg-t 1 üheskoos.¹⁶⁷ Riigikohus on enda hiliseimas lahendis väljendanud järgmist: „... Kui osanik edastab pahauskelt äriühingu dokumente või nende sisu kolmandatele isikutele, võib ta sellega rikkuda oma tsiviilseadustiku üldosa seaduse §-st 32 tulenevat kohustust käituda osahinguga suhtes lojaalselt ning see võib anda alust esitada tema vastu kahju hüvitamise nõue ÄS § 188 lg 1 tähenduses.“¹⁶⁸ Selle põhjal võiks järeldada justkui piisaks TsÜS § 32 kohustuse rikkumise korral, olenemata kahju saanud isiku subjektist, osaniku vastu esitada kahju hüvitamise nõude ka ainuüksi ÄS § 188 lg 1 alusel. Eeltoodud lahendites väljendatu pinnalt jääb selgusetuks TsÜS-is ja ÄS-is sätestatud liikmete poolt tekitatud kahju hüvitamise nõudenormi alus.

Erialakirjanduse kohaselt ei oma ÄS § 188 lg 1 iseseisvat nõudenormi tähendust, vaid selle kohaldamiseks peab seaduses esinema veel täiendav nõudenorm, milliste eeldustega koosmõjus see osaniku vastutusele võtmise aluse seab. Erialakirjanduse kohaselt on see põhjendatav asjaoluga, et erisätte peamine eesmärk on sätestada osanikele leebem vastutuse standard.¹⁶⁹ VÕS § 115 lg 1 kohaldamine iseseisvalt eeldab VÕS § 103 sätestatud üldist garantiivastutust, mille alusel eeldatakse, et rikkumine ei ole vabandatav ja rikkumises olev isik vastutab kohustuse rikkumise eest. Seevastu ÄS § 188 lg 1 alusel on osanikku võimalik vastutusele võtta üksnes süüliselt tekitatud kahju eest. Seega kehtestab ÄS § 188 lg 1 osaniku vastutusele võtmiseks mõnevõrra madalamad standardid kui VÕS § 115 lg 1. Arvestades ÄS § 188 lg 1 ja § 289 lg 1 sätete identset sõnastust ja rakendamist, kohaldub eeltoodu ka aktsiaseltsi puudutava erisätte osas.¹⁷⁰ Hilisemate lahendite pinnalt on kohtupraktika kinnitanud eeltoodud seisukohta, rakendades kahju hüvitamise nõude alusnormidena VÕS §115 lg 1 ja ÄS § 188 lg 1/§ 289 lg 1 üheskoos.

VÕS § 115 lg 1 sätestab, et kui võlgnik rikub kohustust, võib võlausaldaja koos kohustuse täitmisega või selle asemel nõuda võlgnikult kohustuse rikkumisega tekitatud kahju hüvitamist, välja arvatud juhul, kui võlgnik kohustuse rikkumise eest ei vastuta või kui kahju ei kuulu seadusest tulenevalt muul põhjusel hüvitamisele. Viidatud säte võimaldab kahju nõude esitada kõigi võlasuhetest tulenevate kohustuste rikkumise korral, olenemata millisel alusel vastav kohustus põhineb (mh seadus, leping) ja kas see seisneb millegi tegemises või tegemata

---

¹⁶⁷ RKTko 2-17-16389 p 13; RKTko 2-16-18531 p 11; RKTko 3-2-1-89-14 p 44; RKTko 3-2-1-45-12 p 16.

¹⁶⁸ RKTko 2-20-9006 p 12.5.

¹⁶⁹ Saare, K. jt (viide 32), vnr 1325-1326; TrtRnKo 2-11-33780, p 14.1.

¹⁷⁰ Saare, K. jt (viide 32), vnr 1325-1326.

jätmises.¹⁷¹ Lojaalsuskohustuse olemust arvestades, on võimalikud mõlemad käitumisvõimalused kohustuse rikkumiseks. Kahjunõude esitamise eeldustena peavad aga olema tuvastatavad järgmised asjaolud: kehtiv võlasuhe, kohustuse rikkumise fakt, rikkujast liikme vastutus ja kahjustatud isikule peab olema tekkinud kahju, mis kuulub hüvitamisele.¹⁷²

Käesoleva töö esimeses peatükis välja toodu kohaselt on kohtupraktikas kinnitatud, et liikmete vahel eksisteerib seaduse alusel tekkiv õigussuhe, mis ei ole kvalifitseeritav üksnes tehingulise ega tehingulaadse suhtena.¹⁷³ Liikmetevaheline suhe tekib sõltumata osaluse/aktsiate omandamise viisist.¹⁷⁴ Seega osaluse/aktsiate omamisega tekib liikmete vahel kehtiv VÕS § 3 p 6 alusel seadusest tulenev võlasuhe ja vajalik on tõendada õigussuhte raames kehtinud kohustuse rikkumist. Liikmetevaheliste kohustuste keskne allikas on TsÜS § 32, mis võib hõlmata erinevaid käitumiskohustusi tulenevalt situatsioonipõhisest rakendamisest. Õiguskirjandusele tuginedes sisaldab autori hinnangul vastav säte ka konkurentsikeeldu ja informatsiooni andmise kohustust.¹⁷⁵ Sarnaselt on töö varasemas peatükis välja toodud, et ka kapitaliühingu ja selle liikmete vahel eksisteerib seadusjärgne võlasuhe, mida samuti reguleerib lisaks TsÜS §-le 138 ka TsÜS § 32.¹⁷⁶ Seega osaluse/aktsiate omamisega on kehtiv võlasuhe kapitaliühingu ja selle liikmete vahel loodud ning liikmel on sellest tulenevalt kohustus mitte kahjustada ühingut.¹⁷⁷ Käesoleva töö konteksti arvestades võib praktikas keeruliseks osutada konkurentsikeelu subjektide määratlemine, arvestades, et konkurentsikeelu kohaldamine liikmele sõltub enamasti kapitaliühingu sisestest teguritest ja liikmete omavahelistest suhetest, mis ei pruugi kolmandatele isikutele teada olla (nt vähemuste vahelised hääletuskokkulepped valitseva mõju saavutamiseks).

Järgmise eeldusena tuleb kahju hüvitamise nõude esitamisel tõendada kohustuse rikkumise fakti. Kohustuse rikkumiseks on võlasuhtest tuleneva kohustuse täitmata jätmine või mittekohane täitmine, sealhulgas täitmisega viivitamine (VÕS § 100). Käesoleva töö kontekstis võib kohustuse rikkumine seisneda nii tegevuses, konkurentsi osutamises ja kapitaliühingu ärivõimaluste kasutamises, kui ka tegevusetuses, mis seisneb teabe edastamata jätmises. Töö

---

¹⁷¹ Varul, P jt. VÕS komm § 115/3(a).

¹⁷² Varul, P. jt. VÕS komm § 115/5.1.

¹⁷³ RKTko 3-2-1-7-10, p 31.

¹⁷⁴ RKTko 2-16-16764 p 12.

¹⁷⁵ Varul, P. jt. TsÜS komm § 32/3.2.1,3.2.5.

¹⁷⁶ Saare, K. jt (viide 32), vnr 1078; RKTko 3-2-1-65-08, p 26.

¹⁷⁷ RKTko 3-2-1-97-11, p 35.

autori hinnangul on lojaalsuskohustuse rikkumise korral seadusest tulenevate õiguskaitsevahendite rakendamise üheks suurimaks komistuskiviks asjaolu, et teatud lojaalsuskohustusest tulenevate käitumiskohustuste rikkumisi on keeruline, kui mitte võimatu tõendada. Töös täpsemalt välja toodud lojaalsuskohustuste osas on tänu avalikele registritele objektiivselt kõige lihtsam tõendada konkurentsi osutamise fakti, kui konkurentsi osutamine on seotud enamusosaluse või juhtorgani liikme positsiooni omamisega konkureerivas ühingu. Seejuures võimatu on tõendada konkureerivas kapitaliühingus vähemust omava liikme puhul asjaolusid, mis õigustaksid konkurentsikeelu rikkumist. Kahju hüvitamise õiguskaitsevahendi efektiivsemaks muutmisele konkurentsipiirangu perspektiivist võiks kaasa aidata asjaolu, kui konkurentsikeelu rikkumise osas kehtiks ümberpööratud tõendamiskoormis. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku¹⁷⁸ § 230 lg 1 järgi peab kumbki pool hagimenetluses tõendama neid asjaolusid, millele tuginevad tema nõuded ja vastuväited, kuid menetluse kestel saab tõendamiskoormise ümber jaotada ning kohus peab sellisel juhul selgitama, kellele kohtu hinnangul tõendamiskoormis üle läheb.¹⁷⁹ Autori hinnangul võiks kehtida ümberpööratud tõendamiskoormis olukordades, kui liige suudab tõendada, et konkurentsikeelu subjektiks olev liige omab konkureeriva ühingu omanike struktuuri arvestades sellist protsenti osa-/aktsiakapitalist, mis annab aluse eeldada, et liikmel võib olla oluline mõju läbi blokeeriva osaluse/aktsiate omamise. Sellisel juhul oleks konkureeriva liikme kohustus tõendada, et temale ei ole antud konkureeriva kapitaliühingu dokumentide või muude liikmete vahel sõlmitud võlaõiguslike lepingute alusel eriõigusi, mis tagaksid liikmel kontrolli vastavas kapitaliühingus (eelkõige põhikiri, asutamisdokumendid, liikmete vahel sõlmitud võlaõiguslikud lepingud). Arvestada tuleks siinkohal, et negatiivsete asjaolude tõendamist ei saa kohtumenetluse poolelt nõuda.¹⁸⁰

Informatsiooni andmise kohustuse osas on eriliselt keeruline tõendada liikme poolt vastava kohustuse rikkumist. Kuna informatsiooni andmine põhineb liikme teadmisel, peab kahju hüvitamist taotlev liige suutma tõendada, et tema liikmeõiguste teostamisel oluline informatsioon oli liikmele teada, kuid kohustatud isik ei edastanud vastavat informatsiooni. Siinkohal ei aitaks ka ümberpööratud tõendamiskoormis.

VÕS § 115 lg 1 alusel esitatav kahju hüvitamise nõue eeldab ka kahju tekkimist. Tekkinud kahju peab olema põhjuslikus seoses rikkumises oleva liikme tegevuse/tegevusetusega (VÕS §

---

¹⁷⁸ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. - RT I, 22.12.2021, 23.

¹⁷⁹ RKTko 3-2-1-149-14, p 14.

¹⁸⁰ RKKko 3-1-1-58-16, p 43.

127 lg 4), tekkinud kahju peab olema hõlmatud rikutud kohustuse kaitse-eesmargiga (VÕS § 127 lg 2) ja tekkinud kahju pidi olema ettenähtav (VÕS § 127 lg 3). Liikmete poolt lojaalsuskohustuse rikkumise kontekstis saab autori hinnangul tekkinud kahjuks olla üksnes varaline kahju, milleks on otsene varaline kahju ja saamata jäänud tulu. VÕS § 134 lg 1 sätestab mittevaralise kahju hüvitamise ühe eeldusena asjaolu, et rikutud kohustus oli suunatud mittevaralise huvi järgimisele. Autori hinnangul ei ole mittevaraline kahju hõlmatud ühinguõigusliku lojaalsuskohustuse aluseks oleva TsÜS § 32 kaitse-eesmärgiga, sest liikmete kaitstavaks huviks ühinguõiguse kontekstis on eelkõige varalised huvid. Seda seisukohta toetab ka ÄS § 148 lg 5 ja § 226, mis rõhutab liikmete õigust osaleda kasumi ja kapitaliühingu lõpetamisel allesjäänud vara jaotamisel. Ka õiguskirjandus ja kohtupraktika pooldavad pigem seisukohta, et juriidilistel isikutel ei ole võimalik esitada mittevaralise kahju nõuet.¹⁸¹

Käesoleva töö kontekstis lojaalsuskohustuse rikkumise tagajärjel kahju tekkimise osas on vahetegu liikme ja kapitaliühingu huvide vahel keeruline, sest üldjuhul kahju tekkimine liikme huvidele eeldab kahju tekkimist ka kapitaliühingule. TsÜS § 32 alusel piiratakse liikmete õiguste realiseerimist juriidilise isiku suhtes ja seega üldjuhul käesoleva töö raames välja toodud lojaalsuskohustuse aspektiga, mis toob kaasa liikmele kahju, eeldab ka kahju kapitaliühingule. Konkurentsikeelu rikkumine ja kapitaliühingule kuuluva ärivõimaluse kasutamine on primaarselt mõeldud kaitsma just kapitaliühingu ehk liikmete ühiseid huvisid.¹⁸² Konkurentsikeelu ja ärivõimaluse kasutamise keelu rikkumise korral väljendub kahju liikmele läbi temale kuuluva osaluse/aktsiate väärtuse vähenemise, nn puhtmajanduslik kahju. Eesti kohtupraktika kohaselt on osaluse/aktsiate väärtuse vähenemises väljenduv puhtmajanduslik kahju liikmele hüvitatav.¹⁸³

Saksamaal pooldatakse aga seisukohta, et liige võib lojaalsuskohustust rikkunud liikme vastu kahju hüvitamise nõude esitada ainult siis, kui temale on tekkinud otsene isiklik kahju, mis ei seisne kapitaliühingule või selle varale tekitatud kahjus. Kui liige suudab ära tõendada eraldiseisva isikliku kahju, on liikmel eraldi nõue rikkumises oleva liikme vastu.¹⁸⁴ Lojaalsuskohustuse rikkumise korral kapitaliühingu nõude primaarsust kapitaliühingu liikmete nõuete ees on analoogia korras tuletatud AktG¹⁸⁵ (Aktiengesetz) § 117 lg 1 ls 2 ja § 317 lg 1 ls

---

¹⁸¹ Vutt, M. (viide 11), lk 82; RKTko 3-2-1-35-97.

¹⁸² Lieder, J. GmbHG § 13, Rn. 311.

¹⁸³ RKTko 3-2-1-7-10, p 39-41; Tellis, C. (viide 10), lk 53-57.

¹⁸⁴ Wilhelmi, R. GmbHG § 13, Rn. 224.

¹⁸⁵ Aktiengesetz. – BGBI. I S. 2446.

2.¹⁸⁶ Viidatud sätetest tuleneb rikkumises olevale liikmele kohustus hüvitada teisele liikmele üksnes kahju, mis ei ole kaetud liikme poolt kapitaliühingule tekitatud kahjuga. Kapitaliühingu eest saab kahju hüvitamise nõude esitada kapitaliühingu juhatus või ka aktsionär ise *actio pro socio* raames, kuid enne *actio pro socio* esitamist tuleks eelistada kapitaliühingu sisest pädevusjärjestust nõuete esitamisel (kapitaliühingu juhatus, üldkoosolek).¹⁸⁷ Eestis sellist võimalust liikmetel seadusest tulenevalt ei ole nõuet ise kapitaliühingu eest esitada, kuid õiguskirjanduses on nenditud, et selleks võib vajadus esineda.¹⁸⁸ Autori hinnangul on Saksamaa lähenemine mõistlik, sest lojaalsuskohustusest tulenevalt on liikmed kohustatud ära hoidma kapitaliühingule tekkiva kahju ja seega kahju tekkimisel tuleks liikmetel teha kõik võimalik, et tekkinud kahju saaks kapitaliühingule hüvitatud. Kapitaliühingu nõude maksma panemisega saab ka liikmete puhtmajandusliku kahju nõue hüvitatud juhul, kui liikme kahju ei ületa kapitaliühingule tekkinud kahju. Seega tuleks esmajoones liikmete tasandil otsustada kapitaliühingu nimel kahju hüvitamise nõue ja alles siis, kui liikmete tasandil otsustatakse nõuet mitte esitada, peaks liige pöörduma individuaalse kahju hüvitamise nõudega kohtusse.

Konkurentsikeelu rikkumise tagajärjel tekkida võiva kahju osas ei näe autor võimalust, milline võiks olla liikmel tekkiv kahju, mis ei seisne kapitaliühingule ja selle varale tekitatud kahjus. Käesoleva töö konteksti arvestades võiks eraldiseisva kahjuna teoreetiliselt jaatada olukorda, kus liige kasutab ära liikme poolt lojaalsuskohustuse raames edastatud informatsiooni enda osalusega seonduvate kavatsuste osas.

Kahju põhjusliku seose kindlaks tegemise osas sätestab VÕS § 127 lg 4, et rikkumises olev liige peab kahju hüvitama üksnes juhul, kui rikkumine on kahju tekkimisega sellises seoses, et tekkinud kahju on selle asjaolu tagajärg. Põhjusliku seoses tuvastamisel kasutatakse „*conditio sine qua non*” reeglit, mille kohaselt loetakse ajalisel eelnev nähtus hilisema nähtuse põhjuseks siis, kui ilma esimeseta poleks teist saanud. Kahju ei pea selle teooria kohaselt olema kohustuse rikkumise vahetuks tagajärjeks, vaid võib esineda ka sündmuste ahelana, mille rikkumises olev liige enda tegevusega põhjustab.¹⁸⁹ Aktiivse käitumise tagajärjel tekkinud kahju põhjusliku seose hindamiseks kasutatakse elimineerimismeetodit, mille alusel küsitakse, kas kahju oleks tekkinud, kui vastavat rikkumist ei ole toimunud. Seevastu passiivseks jäämise

---

¹⁸⁶ Lieder, J. GmbHG § 13, Rn. 202.

¹⁸⁷ Wicke, H. GmbHG § 13, Rn. 23. – Wicke, H. (hrsg). Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung (GmbHG). 4. Auflage. Verlag C.H. Beck: München 2020 (edaspidi Wicke, H. GmbHG).

¹⁸⁸ Vutt, M. (viide 11), lk 11-12.

¹⁸⁹ Varul, P. jt. VÕS komm § 127/4.10.

tagajärjel tekkinud kahju põhjusliku seose hindamiseks kasutatakse asendamismeetodit, mille kohaselt asendatakse tegevusetuses seisnev tegevus mõtteliselt ja hinnatakse, kas kahju oleks jäänud selle tulemusena tekkimata.¹⁹⁰

Kahju hüvitamise viimase eeldusena sätestab VÕS § 115 lg 1 rikkumises oleva liikme vastutuse tekkinud kahju osas. Seadusjärgsele võlasuhtele kohalduv VÕS § 103 sätestab rikkumises oleva isiku vastutuse eelduse, mille kohaselt lasub rikkumises oleval isikul tõendamiskoormis rikkumist vabandatava asjaolu osas. VÕS § 103 lg 2 alusel loetakse rikkumist vabandavaks asjaoluks vääramatut jõudu. Käesoleva töö peatüki all viidati juba varasemalt õiguskirjanduses ja kohtupraktikas valitsevale seisukohale, et ÄS § 188 lg 1 ja § 289 lg 1 sätestavad liikmetele vastutuse puhuks üldisest garantiivastutusest erineva vastutuse standardi - süülisuse.¹⁹¹ Seejuures rikkumises oleva liikme süülisust eeldatakse.¹⁹²

VÕS § 104 lg 2 sätestab süü vormidena hooletuse, raske hooletuse ja tahtluse. Vastavalt erialakirjandusele ei ole süülise vastutuse kohaldamisel oluline, millises vormis konkreetsel juhul süü esines, kui seaduse või lepingu alusel ei ole rikkumise toimumine pandud sõltuvusse rikkumises oleva liikme süü vormist. VÕS § 104 lg 2 sätestatud süü vormid iseloomustavad üksnes õigusrikkumise raskusastet.¹⁹³ Seega saab VÕS § 115 lg 1 ja ÄS § 188 lg 1 ja § 289 lg 1 alusel liiget vastutusele võtta, kui ta rikub enda lojaalsuskohustusi minimaalselt hooletusena.

Carmel Tellis on enda magistritöös analüüsinud kahju hüvitamise võimalusi enamuse kuritarvituse korral üldisemalt ja leidnud, et enamuse rikkumine, mis võib anda aluse kahju hüvitamise nõude esitamiseks, tuleks pidada üksnes enamuse tahtlikuks tegevuseks.¹⁹⁴ Töö autor pooldab nimetatud magistritöös väljendatud seisukohta ka käesoleva töö konteksti arvesse võttes. Nimelt on Riigikohus rõhutanud, et tahtlus on teadlikkus oma käitumise õigusvastasusest ja sellise tagajärje soovimine.¹⁹⁵ Konkurentsi osutamise ja kapitaliühingu ärivõimaluste kasutamise osas võib väita, et enda sidumine kapitaliühinguga konkureeriva ühinguga on liige teadlik, et tegutseb huvide konflikti olukorras. Samuti ei ole eluliselt usutav, et kapitaliühingu ärivõimaluste enda huvides ära kasutamisel ei tegutsenud liige teadlikult ega soovinud vastavaid tagajärgi. Kuivõrd liikmed on ka ise kohustatud panustama kapitaliühingu

---

¹⁹⁰ RKTko 3-2-1-173-12, p 18.

¹⁹¹ RKTko 2-16-16764, p 12.

¹⁹² RKTko 3-2-1-171-10, p 17.

¹⁹³ Varul, P. jt. VÕS komm § 104/5.

¹⁹⁴ Tellis, C. (viide 10), lk 31.

¹⁹⁵ RKHko 3-19-1161, p 18.1.

juhtimisse ja olema piisavalt informeeritud kapitaliühingu majandustegevusest, et langetada kapitaliühingut puudutavaid olulisi otsuseid, on liikmed teadlikud ärivõimalustest, mis tuleb kapitaliühingule omistada. Töö teise peatüki alt nähtub, et liikmete kohustus ise teavet anda ei ole ulatuslik ja piirdub eelkõige infoga, mis on oluline nii kapitaliühingule kui ka selle teistele liikmetele nende huvidest lähtuvalt. Selliseks teabeks võib näiteks olla asjaolu, mis annab aluse juhtorgani vastu kahju hüvitamise nõude esitamiseks. Kuivõrd liikmetelt saab eeldada üksnes olulise informatsiooni edastamist, on ilmselge, et seda informatsiooni lihtsalt ei „unustata“ hooletusest edastada, vaid tegemist on teadlikult enda kohustuse rikkumisega.

Kokkuvõtvalt võib öelda, kui lojaalsuskohustuse rikkumise tagajärjel on liikmele tekkinud kahju, on liikmele tagatud õiguskaitsevahendina nõudeõigus VÕS § 115 lg 1 ja ÄS § 188 lg/§289 lg 1 alusel nõuda kahju hüvitamist. Konkurentsikeelu ja ärivõimaluste ära kasutamise keelu rikkumise tagajärjel väljendub aga liikmele tekkiv kahju läbi kapitaliühingule ja selle varale tekkinud kahju ehk seisneb osaluse/aktsiate väärtuse vähenemises. Kuigi kapitaliühingu liikmel on võimalik temale tekkinud kahju hüvitamist nõuda VÕS § 115 lg 1 ja ÄS § 188 lg/§289 lg 1 alusel, tuleks liikmetel kapitaliühingu suhtes kehtiva lojaalsuskohustuse tõttu kõrgeima organi otsuse alusel esitada kahju hüvitamise nõue eelkõige kapitaliühingu poolt, kui tekkinud kahju seisneb üksnes osaluse/aktsiate väärtuse vähenemises. Seeläbi saab ka liikmetele tekkiv puhtmajanduslik kahju hüvitatud. Kui kõrgeima organi tasandil otsustatakse kapitaliühingu poolt kahjunõue esitamata jätta, oleks õigustatud liikme poolt VÕS § 115 lg 1 ja ÄS § 188 lg/§289 lg 1 alusel nõue esitamine iseenda nimel.

3.2. Kahju hüvitamise nõue deliktiõiguse alusel

Lisaks VÕS § 115 lg 1 ja ÄS § 188 lg 1/§ 289 lg 1 alusel esitatavale kahju hüvitamise nõudele on Riigikohus sedastanud, et sellel alusel esitatud nõue ei välista VÕS § 1044 lg 1 järgi vastutust deliktiõiguse alusel.¹⁹⁶ Eeltoodust tulenevalt uuritakse käesoleva peatüki raames, kas deliktiõiguslikul alusel kahju hüvitamise nõude esitamine teise liikme vastu on õigustatud ja kui jah, siis mis on selle õiguskaitsevahendi kasutamise eelduseks.

Riigikohus on korduvalt väljendanud seisukohta, et liikmel on võimalik lisaks VÕS § 115 lg 1 ja ÄS § 188 lg 1/§ 289 lg 1 alusel esitatava kahju hüvitamise nõudele alternatiivselt esitada ka nõue VÕS § 1043 ja VÕS § 1045 lg 1 p-de 7 ja 8 alusel. Riigikohtu hinnangul on liikmel

---

¹⁹⁶ RKTko 3-2-1-7-10 p 31.

võimalik esitada nõue teiste liikmete vastu ka VÕS § 1043 alusel eelkõige seadusest tuleneva kohustuse rikkumise korral (VÕS § 1045 lg 1 p 7) või tahtliku heade kommete vastase käitumise korral (VÕS § 1045 lg 1 p 8).¹⁹⁷ Ka õiguskirjanduses nenditakse, et TsÜS § 32 tulenevate lojaalsuskohustuste rikkumisel on liikme vastutuse alusena kohaldatav VÕS § 1043.¹⁹⁸

Samas hilisemas õiguskirjanduses on väljendatud vastupidist seisukohta, mille kohaselt delikti mõistega ei ole hõlmatud juhtumid, kus seaduse alusel tekkinud võlasuhetest tulenevat kohustust rikutakse.¹⁹⁹ Kuivõrd Riigikohus on korduvalt väljendanud, et liikmete omavahelise õigussuhe on seadusjärgne õigussuhe²⁰⁰, peaks eeltoodud seisukoha alusel olema välistatud liikme deliktiõiguslik kahju hüvitamise nõue teiste liikmete rikkumise korral. Kohtupraktika ja õiguskirjandus on selles küsimuses vasturääkivad.

Kuigi kohtupraktika seda ei täpsusta, saab liikmete vahelise võlasuhte VÕS § 3 p 6 alusel liigitada muu seadusest tulenevast alusest tekkinud võlasuhteks.²⁰¹ Võlasuhe on õigussuhe, mis kohustab üht isikut tegema teise isiku kasuks teatud tegu või jätta see tegemata (VÕS § 2 lg 1). TsÜS § 32 kui kapitaliühingu liikmete omavahelisi käitumiskohustusi sisustav säte piiritleb isikute ringi, kellele vastavast sätest tulenevad käitumiskohustused võlgnetakse – käesoleva töö kontekstis teised kapitaliühingu liikmed. Olukorras, kus kohustust on rikutud võlasuhte raames, on õigustatud õiguskaitsevahendiks rikkunud võlasuhte poole vastu kahju hüvitamise üldsäte ehk VÕS § 115 lg 1.²⁰²

Õiguskirjanduses rõhutatakse, et võlasuhtes poolte vahel kehtivaid kohustusi tuleb eristada kohustustest, mis kehtivad abstraktselt määratlemata isikute ringi suhtes. Üksnes üldiselt määratlemata isikute ringi suhtes kehtivate seadusest tulenevate kohustuste süüline rikkumine saab kaasa tuua deliktiõigusliku vastutuse VÕS § 1043 ja § 1045 lg 1 p 7 alusel. VÕS § 1045 lg 1 p 7 alusel esitatav deliktiõigusliku kahju hüvitamise nõude alusnormi kaitse-eesmärk peab olema kaitsta üldiselt kõiki normi kaitse-eesmärgi kohaselt kaitstavaid isikuid. TsÜS § 32 normi kaitse-eesmärk on välistada liikmete poolt oma õiguste teostamise kaudu teistele liikmetele

---

¹⁹⁷ RKTko 2-16-18531 p 10-11.

¹⁹⁸ Varul, P. jt. TsÜS komm §32/3.3.

¹⁹⁹ Varul, P. jt. VÕS komm § 136/1.

²⁰⁰ RKTko 2-16-16764, p 12.

²⁰¹ Varul, P. jt. VÕS komm IV 53ptk/4. - Varul, P. jt (koost). Võlaõigusseadus. IV (§§ 703-1067). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2020.

²⁰² Varul, P. jt. VÕS komm IV 53ptk/4.

kahju tekitamine. Kapitaliühingutes on liikmete ring kindlaks määratud liikmete nimekirjaga, seega ei ole tegemist üldiselt abstraktselt määratud isikute ringile kaitset pakkuva õigusnormiga. Normi kaitse-eesmärgiga hõlmatud isikute ringi konkreetsus on õiguskirjanduse kohaselt rikkumise korral aluseks VÕS § 3 p 6 kohase võlasuhte tekkimisele ja üldvastutuse sätete kohaldumisele.²⁰³

Eraldi sätestab VÕS § 1044 lg 2, et lepingulise kohustuse rikkumisest tuleneva kahju hüvitamist ei või deliktiõiguse alusel nõuda, kui seadusest ei tulene teisiti. Riigikohus on väljendanud, et VÕS § 1044 tuleb analoogia korras kohaldada ka seadusjärgsest võlasuhtest tuleneva kohustuse rikkumise tagajärjel tekkinud kahju hüvitamise nõuete ja deliktiõiguslike kahju hüvitamise nõuete konkurentsi korral.²⁰⁴ Seega kui liikme poolt tekitatud kahju on hõlmatud rikutud kohustuse kaitse-eesmärgiga VÕS § 127 lg 2 mõttes, on deliktiõiguse kohaldamine VÕS § 1044 lg-st 2 tulenevalt välistatud.²⁰⁵ Seega tuleb iga rikkumist vaadata juhtumipõhiselt ja analüüsida, kas TsÜS §-st 32 tulenev katise-eesmärk oli kahju kannatanud liiget tekkinud kahju eest kaitsta. Kuivõrd TsÜS § 32 tuleneva lojaalsuskohustuse eesmärk on kaitsta kapitaliühingu liikmeid ja huvide kattumise tõttu ka kapitaliühingut liikmeõiguste kuritarvitamise eest, on autori hinnangul kahju, mis liikmeõiguste kuritarvitamisega kaasneb igal juhul kaitstav seadusjärgse võlasuhte raames kahju hüvitamise üldnormide alusel. Samale järeldusele on jõudnud ka varasemalt VÕS § 115 lg 1 ja ÄS § 188 lg 1/§ 289 lg 1 alusel ning VÕS § 1043 alusel esitatavate nõuete omavahelist suhestumist analüüsinud Carmel Tellis enda magistritöös ja asunud seisukohale, et seadusest tuleneva õigussuhte raames ei ole õigustatud deliktiõiguslike nõuete esitamine.²⁰⁶

Kuivõrd õiguskirjanduse ja kohtupraktika pinnalt tehtud järelduste alusel ei ole autori hinnangul võimalik TsÜS § 32 sätestatud kohustuste rikkumisel nõuda kahju hüvitamist deliktiõiguse alusel, siis ei analüüsita käesoleva alapeatüki raames edasi deliktiõigusliku kahju hüvitamise nõude eelduseid.

Kokkuvõtvalt saab öelda, et autori hinnangul ei ole õigustatud Riigikohtu seisukoht, mille kohaselt saab liikmete vahelisest seadusjärgsest suhtest tuleneva kahju hüvitamise nõudega pöörduda kohtusse deliktiõiguse alusel. Käesoleva töö autori hinnangul on õiguskirjanduses

---

²⁰³ *Ibidem*.

²⁰⁴ RKTko 3-2-1-181-15, p 24.

²⁰⁵ *Ibidem*, p 25.

²⁰⁶ Tellis, C. (viide 10), lk 40-41.

argumenteeritud seisukohad veenvad, mistõttu pooldab ka töö autor, et liikmete õigus kahju hüvitamise nõude esitamine peaks piirduma VÕS § 115 lg 1 ja ÄS § 188 lg 1/§ 289 lg 1, v.a. kui rikkumise tagajärjel tekkinud kahju ei ole kaitstav TsÜS § 32 kaitse-eesmärgiga.

3.3. Liikme väljaarvamine kapitaliühingust

Kapitaliühingu lojaalsuskohustuse rikkumise korral on oluline õiguskaitsevahend nii liikmete kui ka kapitaliühingu jaoks kahju tekitava liikme kapitaliühingust väljaarvamine. Lojaalsuskohustuse rikkumine ei pruugi igal üksikul juhul viia kahju tekkimiseni ja võimaldada esitada kahju hüvitamise nõuet, kuid võib viia liikme usaldamatuseni ja seega raskendada liikmete vahelist koostööd kapitaliühingu majandustegevuse edendamisel. Käesoleva peatüki raames otsitakse vastust küsimusele, kas lojaalsuskohustuse rikkumine annab aluse liikme kapitaliühingust väljaarvamiseks, millistel eeldustel see põhineb ning kas selline regulatsioon tagab liikmete ning kapitaliühingu õiguste efektiivse kaitse.

ÄS § 167 lg 1 sätestab, et kohus võib osaühingu hagi alusel osaniku osaühingust välja arvata, kui osanik on oma kohustuse mõjuva põhjuseta olulisel määral täitmata jätnud või on muul viisil osaühingu huve oluliselt kahjustanud ega ole kohustust täitnud ega kahjustamist lõpetanud, vaatamata ka osaühingu kirjalikule hoiatusele. Kuivõrd seadusega on tagatud üksnes osaniku väljaarvamise õigus ja analoogset sätet ei eksisteeri aktsiaseltsi puhul, on käesoleva alapeatüki raames puudutatud kapitaliühinguks üksnes osaühing ja puudutatud liikmeks osaühingu liikmed. Ka Riigikohus on kinnitanud, et aktsionäri ei ole võimalik aktsiaseltsist mõjuval põhjusel välja arvata.²⁰⁷ Seega eksisteerib väljaarvamine kui võimalik õiguskaitsevahend üksnes osaühingus.

ÄS § 167 lg 1 üheks eelduseks on, et väljaarvatav liige on mõjuva põhjuseta olulisel määral rikkunud oma kohustust või on muul viisil kapitaliühingu huve oluliselt kahjustanud. Õiguskirjanduse kohaselt võib TsÜS § 32 sätestatud lojaalsuskohustuse rikkumine olla põhjuseks, mille alusel esitada kohtule hagi liikme kapitaliühingust väljaarvamiseks.²⁰⁸ Arvestades, et kapitaliühingu huvid on suuresti kattuvad kapitaliühingu liikmete ühiste huvidega²⁰⁹ – st kahju kapitaliühingu huvidele tähendab ka kahju kapitaliühingu liikmete huvidele, on liikme väljaarvamine ka kõikide teiste liikmete õigusi kaitsvaks

---

²⁰⁷ RKTko 2-17-9986, p 21.

²⁰⁸ Varul, P. jt. TsÜS komm § 32/3.3.

²⁰⁹ Analoogia korras saab paralleele tuua RKTko 3-2-1-26-17 p-iga 10; Altmeppen, H. GmbHG § 13, Rn 32.

õiguskaitsevahendiks. Väljaarvamisõiguse kui õiguskaitsevahendi võtmesõnaks on mõjuv põhjus. Üksnes mõjuva põhjuse olemasolul on võimalik liige kapitaliühingust välja arvata.²¹⁰ Autori hinnangul ei taga selline regulatsioon kapitaliühingu ega selle liikmete huve efektiivselt. Isegi kui enamusosanikud otsustavad, et käesoleva töö kontekstis käsitletud lojaalsuskohustuste rikkumised on nende hinnangul kapitaliühingut oluliselt kahjustavad ja seega olulised rikkumised, võtab lõpliku seisukoha selles osas kohus. Tegemist on kohtu diskretsiooniõigusega ja seega on taaskord selle õiguskaitsevahendi kasutamisel oluline tõenduslik pool. Näiteks võib olla keeruline tõendada korduvaid teabe edastamise kohustuste rikkumisi või kapitaliühingu eesmärgile kaasa aitamata jätmisi, mille tõttu ei leita, et edaspidine koostöö liikmega enam võimalik on. Õiguskirjanduses on leitud, et liikmed peaksid mõjuvad põhjused selgelt loetlema kapitaliühingu põhikirjas, et kohtul oleks juhisenäena ees, mida liikmed kapitaliühingu siseselt on olulise rikkumisena ette näinud ja saaks otsuse tegemisel seda arvesse võtta. Õiguskirjandusest tuleneb, et vastava põhikirjas sisalduva sättega peab olema nõustunud ka liige, keda kapitaliühingust välja arvatakse.²¹¹

Kohtupraktikas ei ole ÄS § 167 lg 1 palju rakendamist leidnud ja seega ei saa kohtupraktikast suuniseid väljaarvamise aluseks oleva mõjuva põhjuse sisustamisel. Saksamaal on aga nii õiguskirjanduses kui ka kohtupraktikas väljendatud, et väljaarvamine eksisteerib kui *ultima ratio* õiguskaitsevahend, mistõttu tuleb esmalt hinnata, kas kapitaliühingu ja teiste liikmete huve on võimalik muude õiguskaitsevahenditega (nt kahju hüvitamisega) kaitsta.²¹² Saksamaal on üldiseks reegliks, et liikme võib kapitaliühingust välja arvata siis, kui kõiki asjaolusid arvestades ei saa tema isiksusest või käitumisest tulenevalt teistelt liikmetelt oodata koostöö jätkamist sellise liikmega - st tema jätkuv liikmelisus muudab kapitaliühingu majandustegevuse jätkamise võimatuks või ohustab seda tõsiselt. Mõjuvaks põhjuseks üldjuhul ei loeta erasfääris toime pandud rikkumisi, kui sellised tegevused ei ole suunatud teistele liikmetele või kapitaliühingule kahju põhjustamisele. Väljaarvamise aluseks saavad olla üksnes tõsised kohustuse rikkumised, mis hõlmavad endas ka lojaalsuskohustuse rikkumisi. Erinevalt Eestist, peetakse Saksamaal väljaarvamist põhjendatuks ka liikmete omavahelise usalduse kaotamise tõttu, eelkõige kui liige on usalduse teiste liikmete silmis täielikult kaotanud tulenevalt arvukatest kergematest lojaalsuskohustuse rikkumistest, ebaausatel kaalutlustel konkurentidega koostöö tegemise tõttu, konkurentsikeelu tõsise rikkumise tõttu, samuti liikmete või nende

---

²¹⁰ Saare, K. jt (viide 32), vnr 1196.

²¹¹ *Ibidem*.

²¹² Lieder, J. GmbHG § 13 Rn. 307.

lähedaste isikute põhjendamatu au teotava tegevuse tõttu või teiste liikmete eraellu sekkumise tõttu.²¹³ Seega sellised rikkumised, mida saab asjaolusid arvestades pidada piisavalt tõsiseks liikmetevahelise usalduse kaotamiseks, muutes võimatuks omavahelise koostöö kapitaliühingu majandustegevuse edendamisel, on aluseks liikme välja arvamisele. Eesti ÄS § 167 regulatsioon autori hinnangul sellisel alusel väljaarvamist ei võimalda ja limiteerib väljaarvamise aluse üksnes kapitaliühingu huvidega (ja seega liikmete omakasupüüdmatute huvidega).

ÄS § 167 lg 1 rakendamise teiseks eelduseks on, et kapitaliühing on andnud osanikule rikkumise kõrvaldamiseks hoiatusega täiendava tähtaja, kuid vastav osanik ei ole rikkumist täiendava tähtaja jooksul kõrvaldanud. Täiendava tähtaja pikkus tuleb kindlaks teha konkreetseid asjaolusid arvesse võttes. Tähtaja andmisel tuleb hinnata, et antud tähtaeg ei oleks liiga lühike ja seega piiraks rikkumises oleva liikme võimalusi rikkumise kõrvaldamiseks.²¹⁴

Kolmandaks peab kapitaliühing osaniku väljaarvamiseks esitama kohtusse hagi (ÄS § 167 lg 1). Hagi saavad seaduse kohaselt osaühingu nimel esitada liikmed, kelle osadega on esindatud üle poole osakapitalist, kui põhikiri ei näe ette suuremat esindatuse nõuet (ÄS § 167 lg 2). Seega ei ole väljaarvamine liikme individuaalne õiguskaitsevahend, mille rakendamine sõltub temast endast, vaid väljaarvamise otsusega peavad nõustuma enamus. Õiguskirjanduses on leitud, otsuse, millega osanikud otsustavad liikme väljaarvamise, hääletamisel ei saa hääleõiguse piirangu tõttu osa võtta isik, keda kapitaliühingust välja arvatakse.²¹⁵ Kohtupraktika kohaselt on ÄS § 167 õiguskaitsevahendiks just osaühingu huve kahjustava vähemusliikme vastu. Vähemuse poolt lojaalsuskohustuse rikkumise tõendamine võib aga olla äärmisel keeruline ja teatud juhtudel pea võimatu. Eriti konkurentsikeelu rikkumise osas, mis nõuab teadlikkust konkureerivas ühingus konkurentsikeeldu õigustava positsiooni omandamisest. Kapitaliühingule kuuluva ärivõimaluse enda kasuks kasutamist on küll kergem tuvastada, kuid selle rikkumine eeldab jällegi tõendamiskoormist selles osas, et see rikkumine oli piisavalt tõsine, et olla aluseks liikme välja arvamisele.

---

²¹³ Kersting, C. Anhang nach § 34 Ausschluss und Austritt von Gesellschaftern, Rn. 3. – Beurskens, M., Fastrich, L., Haas, U., Kersting, C., Kraft, Julia., Noach, U., Servatius, W. (hrsg). Kommentar zum Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung. 23. Auflage. Verlag C.H. Beck: München 2022.

²¹⁴ Varul, P. jt. VÕS komm § 114/7.

²¹⁵ Saare, K. (viide 33), lk 630.

Kohtupraktikas leitud, et väljaarvamise õigust ei saa kasutada osaühingutes, kus on võrdsete osalustega liikmed ja seega ei ole tegu kohase õiguskaitsevahendiga kaheliikmelistes kapitaliühingutes.²¹⁶

Ühinguõiguse revisjoni raames tehtud äriseadustiku muutmise seaduse eelnõus²¹⁷ on tehtud ettepanek VÕS § 167 hetkel kehtivas sõnastuses kehtetuks tunnistada ja kehtestada uus väljaastumise regulatsioon. Uue regulatsiooni kohaselt on seaduse tasandil väljaarvamise regulatsiooni küll detailsemaks ja selgemaks muudetud, kuid väljaarvamise hagi esitamise põhimõtte on üldiselt jäänud samaks. Endiselt eeldab hagi kohtule esitamine osanike otsust, mille poolt on vähemalt 50% osadega esindatud häältest ja väljaarvatava osaniku poolset olulist rikkumist. Seejuures on seaduse regulatsiooni lisatud ka suunised, mida loetakse eelduslikult oluliseks rikkumiseks. Käesoleva töö kontekstis on oluline välja tuua, et eelnõu kohaselt loetakse mõjuvaks põhjuseks ka liikme sellist tegevust, mis muudab osaühingu eesmärgi saavutamise võimatuks või ohustab seda oluliselt. Eeltoodu on heaks indikatsiooniks, et ka lojaalsuskohustuse rikkumised on väljaarvamise alusteks. Lisaks tasub välja tuua, et eelnõus on kaotatud ka täiendava tähtaja andmise kohustus rikkumise lõpetamiseks, mis on autori hinnangul samm väljaarvamise regulatsiooni kui õiguskaitsevahendi efektiivsemaks muutmise suunas. Kahjuks oleks ka uue regulatsiooni puhul endiselt problemaatiline rikkumise tõendamise fakti tõendamine ja ebakindlus selles osas, mida saab lugeda piisavalt tõsiseks rikkumiseks lojaalsuskohustuse raames, mis õigustaks kohtu hinnangul liikme väljaarvamist.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et väljaarvamise regulatsioon kehtivas sõnastuses ei ole efektiivne õiguskaitsevahend kapitaliühingu liikmetele ja kapitaliühingule lojaalsuskohustuse rikkumise korral. Lisaks protsessi ajakulukusele ja asjaolule, et väljaarvamise otsustusõigus on antud kohtule, on tegemist üksnes enamuse õiguskaitsevahendiga vähemuse vastu. Käesoleva töö kontekstis käsitletud vähemuse lojaalsuskohustuse rikkumisi on aga keeruline kui mitte võimatu tõendada, mis on ka tõenäoliselt põhjuseks selle õiguskaitsevahendi vähesele kasutamisele praktikas. Väljaarvamine saab kehtiva regulatsiooni puhul olla võimalik üksnes juhul, kui tegemist on liikme poolt olulise lojaalsuskohustuse rikkumisega või kui liige rikub lojaalsuskohustusi korduvalt, kahjustades sellega kapitaliühingut oluliselt.

---

²¹⁶ TrtRnKm 18.10.2017 tsiviilasjas 2-17-12938, p 8.

²¹⁷ Käerdi, M. jt (koost). Äriseadustiku muutmise seaduse eelnõu. Ühinguõiguse revisjoni töörühma esmane projekt arutamiseks 14.10.2019. - <https://www.just.ee/oigusloome-arendamine/uhinguoiguse-revisjon> (24.04.2022).

KOKKUVÕTE

Kuivõrd kapitaliühingu liikmetele kohalduva lojaalsuskohustuse sisu ja ulatust ei ole Eesti õiguses ammendataval uuritud oli käesoleva töö fookuses uurida, milline on seaduses sätestatud kapitaliühingu liikmete lojaalsuskohustuse üldine olemus ja kohaldumisala. Lisaks sooviti töö raames välja selgitada, kui ulatuslik on lojaalsuskohustusest tulenev kapitaliühingu liikmete teabe edastamise kohustus ja kas see on korrelatsioonis liikmete õigusega teavet saada. Kuivõrd informatsiooni edastamine on tihedalt seotud ohuga konkurentsi osutamisele ja huvide konflikti olukordadega, oli töö eesmärgiks uurida, kas ja millistel tingimustel võiks lojaalsuskohustusest tuleneda kapitaliühingu liikmetele konkurentsipiirang. Konkurentsipiirangu näitel sooviti välja selgitada, millisel määral sõltub kapitaliühingu liikmete lojaalsuskohustusest tulenevate käitumiskohustuste sisu vastava liikme poolt omatava osaluse määra ning positsioonist vastavas kapitaliühingus. Viimaks uuriti, millised on kapitaliühingu liikme lojaalsuskohustuse rikkumise tagajärjel võimalikud õiguskaitsevahendid ning nende rakendamise kitsaskohad.

Töös leiti, et liikmete tasandi lojaalsuskohustust on tunnustatud ka Eesti õiguskirjanduses ja selle alusnormiks seaduses on TsÜS § 32. Lojaalsuskohustusel on avatud normile omaselt lai kohaldamisala, reguleerides kapitaliühingus vertikaalselt- ja horisontaalselt eksisteerivaid suhteid igast aspektist ja andes seega lisandväärtust liikmetele ning kapitaliühingule enda õiguste kaitsmiseks. Lojaalsuskohustust iseloomustab selle suhtelisus, mistõttu selle reaalse sisu ja ulatus väljendub alles juhtumipõhiselt. Samuti on lojaalsuskohustuse sisu ja ulatus sõltuvuses liikmete positsioonist vastavas kapitaliühingus. Lojaalsuskohustus on oma olemuselt üldnorm, mille kohaldumisest kapitaliühingus eksisteerivatele suhetele ei ole võimalik terviklikult isegi kokkuleppel loobuda.

Sarnaselt kapitaliühingu ja selle liikmete vahelisele suhetele on ka liikmete omavaheline suhe seaduse alusel tekkiv õigussuhe, mille eelduseks on osaluse/aktsiate omamine. Seejuures ei oma lojaalsuskohustuse laienemise perspektiivist tähtsust, millisel alusel liikmesus omandati. Lojaalsuskohustus omab liikmete sisesuhtes olulist tähtsust, sest tulenevalt enda funktsioonidest võib see liikmete õiguseid/kohustusi laiendada, takistada õiguste kuritarvitamist ja kohandada poolte õiguseid ja kohustusi vastavalt tegelikele asjaoludele. Kapitaliühingu liikmete omavahelist suhet on lisaks võimalik omavaheliste võlaõiguslike lepingutega ka täiendavalt reguleerida.

Magistritöö esimeseks hüpoteesiks oli, et liikmete teabe andmise kohustus ei ole sama ulatuslik, kui on liikmete õigus teavet saada. Autori hinnangul see leidis kinnitust. Kapitaliühingu

liikmete teabenõude õigus on Eesti õiguses väga ulatuslik. Liikmel ei ole kohustust teabenõude õiguse kasutamist kuidagi põhjendada, teabenõude teostamise arv ei ole piiratud, teabenõude rahuldamata jätmine peab olema usutavalt põhjendatud ja selleks peavad esinema kaalukad asjaolud. Tulenevalt osatühingute suletud struktuurist ja kohalduvast teabenõude regulatsioonist, on osanike teabenõude ulatus olemuselt ulatuslikum kui aktsionäride oma. Teabe andmisest võib keelduda üksnes siis, kui suudetakse ära tõendada reaalne oht kapitaliühingule. Praktikas võib reaalse ohu tõendamine osutada keeruliseks ja seega keeldumine põhjendamatuks. Töös jõuti järeldusele, et kapitaliühingu liikmete teabe andmise kohustus peaks piirduma üksnes informatsiooniga, mis otseselt mõjutab kapitaliühingu majandustegevust ja mille läbi võivad ka teiste liikmete õigustatud huvid kahjustada saada. Samuti tuleb jagada informatsiooni, mis omab tähtsust liikmeõiguste informeeritud teostamisel. Autori hinnangul puudutab informatsiooni jagamise kohustus intensiivsemalt juhtorgani positsiooni täitvat liiget. Sellisel juhul on õigustatud eeldada, et liige proaktiivselt jagaks informatsiooni liikmetele, kellel ei ole nii vahetut ligipääsu kapitaliühingu majandustegevusega seonduvale teabele, kui teabe edastamine on vajalik nende õiguste teostamiseks. Selline käitumine aitab vältida ebaausa eelise ja ebavõrdse kohtlemise situatsiooni. Teabe jagamise kohustuse konkreetsem sisu jääb juhtumipõhiselt kohtupraktika kujundada.

Magistritöö teiseks hüpoteesiks oli, et Eestis kehtiva hea usu põhimõttel põhinevast liikmete lojaalsuskohustusest võib tuleneda liikmetele piirang kapitaliühingule konkurentsi osutada. Töös leiti, et konkurentsikeeld kui lojaalsuskohustusele omane element saab kehtida ka liikmete tasandil ja sellele on avatud seisukoht võetud ka õiguskirjanduses. TsÜS § 32 üldist kohaldumist kõikidele kapitaliühingu liikidele arvesse võttes ei ole autori hinnangul võimalik Eestis aktsiaseltsi tüüpi kapitaliühinguid automaatselt välistada konkurentsikeelu kohaldumisalast. Seadusest tulenevalt peaks kehtima eeldus, et konkurentsikeeld kehtib igas kapitaliühingus ja üksnes juhtumipõhise hindamise käigus, võttes arvesse kapitaliühingu tegelikku sisemist struktuuri, tuleks eraldiseisvalt hinnata, kas konkurentsikeeld konkreetse kapitaliühingu puhul on välistatud. Liikmetele peaks olema tagatud konkurentsikeelust kui lojaalsuskohustuse spetsiifilisest aspektist loobumine. Loobumine peaks toimuma kas põhikirjaga või põhikirjast tuleneva volitusnormi alusel kõrgeima organi otsuse alusel. Seejuures liikmed, keda vastavad otsused puudutavad, oleks otsuste vastu võtmise protsessist hääleõiguse piirangu tõttu kõrvaldatud. Samuti saab Eesti õiguskorras lugeda konkurentsikeelust loobumiseks asjaolu, kui kapitaliühingu asutamise või muul viisil liikmeks

saamise hetkel olid teised liikmed konkureerivast tegevusest teadlikud ja vastuväiteid sellele ei esitanud.

Töö autori hinnangul toetab Eestis kehtiv konkurentsipiirangu regulatsioon ühinguõiguslikus seadusandluses seisukohta, et konkurentsikeelu subjektideks tuleks lugeda liikmed, kellel on oluline mõju kapitaliühingu tegevusele ja juhtorgani liikmetele. Seetõttu oleks ka kapitaliühingus õigustatud pidada konkurentsikeelu subjektideks liikmeid, kes omavad kapitaliühingus kontrollivat enamust, on eriõiguste kaudu kontrollivaks vähemuseks või tegutsevad isiklikult juhtorgani liikmetena. Vähemusest koosneva kontrolliva mõjuga grupi liigitamine konkurentsikeelu subjektideks oleks teoorias igati õigustatud ja vastav kohustus peaks kehtima, kuid autori hinnangul ei oleks sellel suurt praktilist väärtust. Selliseid vähemuste vahel eksisteerivaid hääletuskokkuleppeid saab eeldada liikmeteks olevate isikute vahel, kes on seotud isikuteks õiguse mõistes (nt perekondlikud sidemed või grupiettevõtted), kuid muudel juhtudel võib selline kokkulepe jäädagi tuvastamata.

Konkureeriva tegevusala kindlaks määramisel tuleks lähtuda eelkõige kapitaliühingu tegelikust majandustegevusest, mitte ilmingimata kapitaliühingut puudutavates formaalsetes dokumentides sätestatust. Konkureeriva tegevuse eest peaksid olema kaitstud ka tegevusalad, mille osas on tehtud olulisi investeeringuid vastavale turule sisenemiseks.

Konkureerivaks tegevuseks saaks lugeda seda, kui vastav positsioon tagab liikmele võimaliku konfliktiolukorra, mille raames on oht, et liikmel on võimalus kasutada kapitaliühingust saadavat teavet konkurendi äritegevuse edendamiseks. Sellisteks positsioonideks tuleks eelduslikult lugeda enamusosaluse/ -aktsiate omamist, juhtorgani liikmeks olemist ja eriõigustega vähemososaluse/ -aktsiate omamist. Autori hinnangul liikmesuse omamise osas protsentuaalsuse eelduse loomine, sest ka vähemus saab teoreetiliselt omada kapitaliühingus kontrolli.

TsÜS §-ist 32 tulenev konkurentsikeeld saaks kehtida üksnes kapitaliühingu liikmeks olemise ajal.

Lojaalsuskohustusest peaks tulenema ka kapitaliühingu ärivõimaluse kasutamise keeld. Sarnaselt Saksamaal kehtivaga leiab autor, et ärivõimaluse doktriini kohaldamine oleks igati õigustatud kõikide kapitaliühingu liikmete, mitte üksnes konkurentsikeelu subjektide suhtes. Igal liikmel on võrdväärne kohustus aidata kaasa kapitaliühingu eesmärkide elluviimisele ja seega peaksid liikmed allutama enda huvid kapitaliühingule kuuluvate ärivõimaluste osas kapitaliühingu huvidele.

Magistritöö kolmandaks hüpoteesiks oli, et Eestis kehtiva lojaalsuskohustuse rikkumise puhuks ette nähtud regulatsioon ei taga efektiivselt kapitaliühingu liikmetele kaitset olukordades, kui lojaalsuskohustust on rikutud. Liikmete kaitse on eelkõige tagatud juhul, kui liikmele on tekkinud kahju ja ta suudab ära tõendada kahju tekkimise fakti. Autor ei nõustu Riigikohtu seisukohaga, mille kohaselt saab liikmete vahelisest seadusjärgsest suhtest tuleneva kahju hüvitamise nõudega pöörduda kohtusse deliktiõiguse alusel. Liikmete õigus kahju hüvitamise nõude esitamiseks peaks piirduma eelkõige VÕS § 115 lg 1 ja ÄS § 188 lg 1/§ 289 lg 1, v.a. kui rikkumise tagajärjel tekkinud kahju ei ole kaitstav TsÜS § 32 kaitse-eesmärgiga.

Konkurentsikeelu ja ärivõimaluste ära kasutamise keelu rikkumise tagajärjel väljendub aga liikmele tekkiv kahju läbi kapitaliühingule ja selle varale tekkinud kahju ehk seisneb osaluse/aktsiate väärtuse vähenemises. Kuigi kapitaliühingu liikmel on võimalik temale tekkinud kahju hüvitamist nõuda VÕS § 115 lg 1 ja ÄS § 188 lg/§289 lg 1 alusel, tuleks autori hinnangul liikmetel esitada kapitaliühingu suhtes kehtiva lojaalsuskohustuse tõttu kahju hüvitamise nõue eelkõige kapitaliühingu kaudu, kui tekkinud kahju seisneb üksnes osaluse/aktsiate väärtuse vähenemises. Seeläbi saaks ka liikmetele tekkiv osaluse/aktsiate väärtuse vähenemine hüvitatud. Kui kõrgeima organi tasandil otsustatakse kapitaliühingu poolt kahju nõue esitamata jätta, oleks õigustatud liikme poolt VÕS § 115 lg 1 ja ÄS § 188 lg/§ 289 lg 1 alusel nõue esitamine.

Kui lojaalsuskohustuse rikkumine ei seisne kahju tekkimises või kahju ei ole võimalik tõendada, siis kehtiv õigus ei taga efektiivseid õiguskaitsevahendeid rikkumise lõpetamiseks. Eestis kehtiv väljaarvamise regulatsioon (ÄS § 167 lg 1) kehtivas sõnastuses ei ole efektiivne õiguskaitsevahend kapitaliühingu liikmetele lojaalsuskohustuse rikkumise korral. Tegemist on eelkõige enamuse õiguskaitsevahendiga vähemuse vastu. Väljaarvamine oleks võimalik õiguskaitsevahend üksnes juhul, kui tegemist on liikme poolt püsiva lojaalsuskohustuse rikkumisega või kui liige rikub lojaalsuskohustusi korduvalt, kahjustades sellega kapitaliühingut oluliselt.

DUTY OF LOYALTY OF THE SHAREHOLDERS OF THE COMPANY

As the content and the scope of the duty of loyalty applicable to the shareholders of the company has not been exhaustively examined in Estonian law, the focus of this thesis was to examine the general nature of the duty of loyalty of the shareholders of the company, its scope and limits. In addition, the aim of the work was to determine the extent of the duty of disclosure of information to the shareholders of the company arising from the duty of loyalty and whether it correlates with the shareholders' right to information. Since the provision of information is closely linked to the risk of competition and to situations of conflict of interest, the aim of the thesis was to examine whether and under what conditions the duty of loyalty could give rise to a restriction of competition for the shareholders of a company. Using the example of a restriction on competition, the aim was to determine to what extent the content of the conduct of the shareholders of a company subject to a duty of loyalty depends on the extent of the shareholding held by the shareholder concerned and its position in the capital company. Lastly, the possible remedies for breach of the duty of loyalty by a shareholder of a company were examined, together with the obstacles to their application.

The study found that the duty of loyalty at the shareholders' level is also recognised in the Estonian legal literature and its basic provision in law is § 32 of the General Part of the Civil Code Act (CC). The duty of loyalty has a wide scope of application, which is characteristic of an open rule, regulating the relations existing vertically and horizontally in the company from all aspects and thus providing added value to the shareholders and the company for the protection of its rights. The duty of loyalty is characterised by its relative nature, which means that its real content and scope will only become apparent on a case-by-case basis. The content and scope of the duty of loyalty also depend on the position of the shareholders in the company concerned. The duty of loyalty is, by its very nature, a general rule, the application of which to the relations existing within a company cannot be waived in its entirety, even by agreement.

Like the relationship between a capital company and its shareholders, the relationship between shareholders is a legal relationship created under the law, which requires the ownership of shares. The basis on which the membership was acquired is irrelevant from the perspective of the extension of the duty of loyalty. The duty of loyalty is of considerable importance in the internal relationship between shareholders because, by virtue of its very function, it can extend the rights/obligations of members, prevent abuse of rights and adjust the rights and obligations

of the parties to the actual circumstances of the case. The relationship between the shareholders of a company can also be further regulated by means of contractual obligations between them.

The first hypothesis of the thesis was that the obligation to provide information to the shareholders is not as extensive as the shareholders' right to information. In the author's view, this was confirmed. The right of shareholders of the company to request information is very extensive in Estonian law. There is no obligation for the shareholders to give any reasons for exercising the right to request information, there is no limit on the number of times a request for information may be exercised, the refusal to grant a request for information must be plausibly justified and there must be compelling reasons for not doing so. The scope of the shareholders' right to request information is inherently broader than that of the shareholders' right, due to its closed structure and the applicable rules on requests for information. Information may only be refused if it can be shown that there is a real threat to the company. In practice, proving the existence of a real threat may prove difficult and therefore the refusal may be unjustified. The study concludes that the obligation to provide information to the shareholders of a company should be limited to information which directly affects the economic activities of the company and through which the legitimate interests of the other shareholders' may also be prejudiced. Information which is relevant in order to exercise the shareholders' rights in an informed way, must also be disclosed. In the author's view, the obligation to disclose information applies more intensively to the shareholders who are also in the management board. In such a case, it is reasonable to expect that a shareholder would proactively share information with shareholders who do not have such direct access to information relating to the business of the company as is necessary for the exercise of their rights. Such conduct helps to avoid situations of unfair advantage and unequal treatment. The more specific content of the obligation to share information is left to case law.

The second hypothesis of the thesis was that the duty of loyalty of shareholders based on the principle of good faith in Estonia may impose restrictions on the shareholders' ability to provide competition to the company. The thesis found that the non-competition obligation, as an inherent element of the duty of loyalty, can also apply at the level of members' and that this has been openly addressed in the legal literature. In view of the general applicability of § 32 of the CC to all types of the companies, the author considers that it is not possible to exclude companies of the public limited liability company type from the prohibition of competition in Estonia. According to the law, there should be a presumption that the prohibition of competition applies to every company and only in the course of a case-by-case assessment, taking into

account the actual structure of the capital company, should it be separately assessed whether the prohibition of competition is excluded in the case of a particular company. The shareholders should be able to waive the non-competition clause as a specific aspect of the duty of loyalty. The waiver should be made either by the articles of association or by a resolution of the general meeting on the basis of an authorising provision in the articles of association. The shareholders affected by such resolution would be excluded from the decision-making process because of the limitation of voting rights. Similarly, under Estonian law, a waiver of the non-competition obligation can be deemed to exist if, at the time of the formation of the company or of its otherwise becoming a shareholder, the other shareholders were aware of the competitive activity and did not object to it.

In the author's opinion, the regulation of the restriction of competition in company law in Estonia supports the view that shareholders who have a significant influence on the activities of the company and the shareholders holding a position in the management should be considered as subjects of the competition prohibition. Therefore, it is also justified to consider as subjects of a non-competition obligation in a company those members who have a controlling majority in the capital company, are a controlling minority through special rights or act personally as members of the management body. Classifying a group with a minority controlling influence as subject to a non-competition obligation is legitimate in theory and should be subject to such an obligation, but the author considers that it is of little practical value. Such voting arrangements between minorities can be presumed to exist between members who are either related parties within the meaning of the law (e.g. family ties or group companies), but in other cases such arrangements may remain undetected.

The determination of the competing activities must be based primarily on the actual economic activities of the company and not on the formal documents relating to the company. Activities in respect of which substantial investments have been made with a view to entering the relevant market should also be protected from competitive activities.

Competing activities can be deemed to exist if the position in question provides the shareholder with a potential conflict of interest situation, whereby the shareholder is at risk of being able to use information from the company to further the business of a competitor. Such positions should presumably be considered to include the ownership of majority shareholding(s), membership of a management body and the ownership of minority shareholding(s) with special rights. In the author's view, the creation of a presumption of a percentage of membership, up to which no competing activity is presumed, is not reasonable and could lead to unfair results.

The non-competition obligation under § 32 of the CC only applies during the period of membership of the company.

The duty of loyalty also implies a prohibition on the use of the company's business facility. As in Germany, the author considers that the application of the business opportunity doctrine to all shareholders of the company, and not only to the subjects of the non-competition clause, is fully justified. Each member has an equal obligation to contribute to the realisation of the objectives of the company and should therefore subordinate its own interests in the business opportunities belonging to the company to those of the company.

The third hypothesis of the thesis was that the regulation of the breach of the duty of loyalty in Estonia does not effectively protect the shareholders of the capital company in situations where the duty of loyalty has been breached. The protection of shareholders is guaranteed in the first place where the shareholder has suffered damage and can prove the fact of the damage. The author does not agree with the view of the Supreme Court that a claim for compensation for damage arising from a legal relationship between shareholder can be brought before a court on the basis of tort law. The right of the members to claim damages should be limited in particular to § 115(1) of the Law of Obligations Act (**LOA**) and § 188(1)/§ 289(1) of the Commercial Code, except where the damage caused by the breach is not protected by the purpose of protection under § 32 of the CC. However, the damage suffered by a shareholder as a result of a breach of the non-competition obligation and the prohibition on taking advantage of business opportunities is expressed in the damage suffered by the company and its assets, i.e. in the form of a reduction in the value of the shares. Although a member of a capital company may claim compensation for the loss suffered by it under § 115(1) of the LOA and § 188(1) of the Commercial Code, the author considers that, because of the duty of loyalty owed to the company, shareholder should bring a claim for compensation for the loss suffered, in particular by the capital company, if the loss suffered consists solely of a reduction in the value of the shares. In this way, the purely economic loss suffered by the members can also be compensated. If, at the level of the highest body, the capital company decides not to make a claim for damages, a shareholder would be justified in making a claim on its own behalf under § 115(1) of the LOA and § 188(1) of the Commercial Code.

If the breach of the duty of loyalty does not amount to damage or if the damage cannot be proven, the applicable law does not provide effective remedies to stop the breach. In Estonia, the current regulation on expulsion (§ 167(1) of the Commercial Code), as currently worded, is not an effective remedy for members of a company in the event of a breach of the duty of

loyalty. Expulsion is a possible remedy only in the event of a persistent breach of the duty of loyalty by a shareholder or if a shareholder repeatedly breaches the duty of loyalty to the detriment of the company. It is primarily a remedy of the majority against the minority.

KASUTATUD MATERJALID

Kasutatud kirjandus:

1. **Altmeppen, H** (hrsg). Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung. 10. Auflage. Verlag C.H. Beck: München 2021.
2. **Anabtawi, I., Stout, L.** Fiduciary duties for activist shareholders. - Stanford Law Review 2008, Vol. 60, Issue 5, lk 1255-1309. - https://heinonline.org/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/stflr60&div=43&start_page=1255&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults (16.04.2022).
3. **Beurskens, M., Fastrich, L., Haas, U., Kersting, C., Kraft, Julia., Noach, U., Servatius, W.** (hrsg). Kommentar zum Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung. 23. Auflage. Verlag C.H. Beck: München 2022.
4. Controller Confusion: Realigning Controlling Stockholders and Controlled Boards. - Harvard Law Review 2020, Vol. 133, No. 5, pp. 1706-1727, <https://harvardlawreview.org/2020/03/controller-confusion-realigning-controlling-stockholders-and-controlled-boards/> (16.04.2022).
5. **Dammann, J.** The controlling shareholder's general duty of care: a dogma that should be abandoned. - University of Illinois Law Review 2015, Vol. 2015, Issue 2, lk 479-506. - https://heinonline.org/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/unillr2015&div=16&start_page=479&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults (25.04.2022).
6. **Dreher, M.** Die gesellschaftsrechtliche Treuepflicht bei der GmbH. DStR 1993. - <https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fzeits%2Fdstr%2F1993%2Fcont%2Fdstr.1993.1632.1.htm&pos=2&hlwords=on> (23.04.2022).
7. **Fleischer, H., Goette, W** (hrsg). Münchener Kommentar zum GmbHG. 4. Aufl. Verlag C.H. Beck: München 2022.
8. **Fleischer, H., Harzmeier, L.** Zur Abdingbarkeit der Treuepflichten bei Personengesellschaft und GmbH. NZG 2015. - <https://beck->

online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fzeits%2Ffz%2F2015%2Fcont%2Ffz%2015.1289.1.htm&pos=1&hlwords=on (23.04.2022).

9. **Goette, W., Habersack, M., Kalss, S** (hrsg). Münchener Kommentar zum Aktiengesetz. 5. Aufl. Verlag C.H. Beck: München 2021.
10. **Heidinger, A., Leible, S., Schmidt, J.** (hrsg). Kommentar zum Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung. 3. Auflage. Verlag C.H. Beck: München 2017.
11. **Henssler, M., Strohn, L.** (hrsg) Gesellschaftsrecht. 5. Aufl. 2021. Verlag C.H. Beck: München 2021.
12. **Hirt, H.-C.** The Duty of Loyalty Between Shareholders in Respect of the Company's Decision to Litigate Against Wrongdoing Directors in Germany: Lessons for Britain?. - European Business Law Review 2003, Vol. 14, Issue 5, lk 523-555. - <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.kluwer/eblr0014&div=41&id=&page=> (16.04.2022).
13. **Hui, S.** PKU Transnational Law Review. - The Study on the Transplantation of Controlling Shareholders' Fiduciary Duty from U.S. to China 2016, Vol 4, Issue 1, lk 89-90. https://heinonline.org/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/pekuntlar4&div=9&start_page=72&collection=journals&set_as_cursor=2&men_tab=srchresults (16.04.2022).
14. **Kairjak, M.** Õigusharude aktsessoorsus relatiivsete õigusmõistete puhul. – Juridica 2018/I, lk 47 – 59.
15. **Kershaw, D.** Corporate law's fiduciary personas. - Law Quarterly Review 2020. - <http://eprints.lse.ac.uk/102274/?fbclid=IwAR1ujYi4rXrAL0vpWsvbembkQ3jtH4xRLa5YPIYOFrM-8THtcQi4VBC8A> (04.01.2022).
16. **Kull, I.** Hea usu põhimõte kaasaegses lepinguõiguses. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2002.
17. **Moor, M., Volens, U.** Kas osanikul on õigus osaühingust välja astuda ja nõuda oma osa eest ühingult hüvitist? - Juridica 2012/X, lk 752-767.
18. **Paasoja, K.** Müüja kinnitused äriühingu osaluse müügilepingus ja õiguskaitsevahendite rakendamine nende ebaõigsuse korral. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool 2020.

19. **Purner, S.** "Treu und glauben" in der deutschen rechtsprechung. - Zbornik Pravnog Fakulteta Sveucilista u Rijeci 2004, Vol. 25, Broj 1, lk 247-263. <https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/zfsrijeci25&id=263&collection=journals&index=> (25.04.2022).
20. **Reif, M. S., Walter, T.** Die gesellschaftsrechtliche Treuepflicht. JuS 2021/630. - <https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fzeits%2Fjus%2F2021%2Fcont%2Fjus.2021.630.1.htm&pos=1&hlwords=on> (23.04.2022).
21. **Ruder, D. S.** Duty of Loyalty - A Law Professor's Status Report. - American Bar Association, The Business Lawyer 1985, Vol. 40, Issue 4, lk 1383-1402. - https://heinonline.org/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/bus140&div=82&start_page=1383&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults (16.04.2022).
22. **Saare, K.** Eraõigusliku juriidilise isiku organi liikmete õigussuhted. – Juridica 2010/VII, lk 481-490.
23. **Saare, K.** jt (koost). Ühinguõigus I. Kapitaliühingud. Tallinn: Juura 2015.
24. **Saare, K.** Hääleõiguse piirang kapitaliühingu huvide kaitse abinõuna. – Juridica 2016/IX, lk 621-634.
25. **Saare, K. Vutt, M.** Vähemusosaluse omajate võimalused kapitaliühingu huvidele vastava otsuseni jõudmiseks. Kahju hüvitamise näide. – Juridica 2017/IX, lk 619-634.
26. **Sørensen, K. E.** Duty of loyalty for shareholders – a possible remedy for conflicts in SMEs?. - Company law and SMEs, LSN Research Paper Series No. 10/1. Centre of International Business Law. Aarhus University 2010. - https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1709944 (12.12.2021).
27. **Ziemons, H., Jaeger, C., Pöschke, M.** (hrsg). BeckOK GmbHG. 51 edition. Verlag C.H. Beck: München 2022.
28. **Tellis, C.** Kapitaliühingu vähemuse võimalused hüvitise saamiseks enamuse kuritarvituste korral. Magistritöö. Tallinn: 2020.
29. **Tiivel, T.** Piiratud vastutusega äriühingu juhatuse liikme lojaalsuskohustus. - Juridica IV/2001, lk 225 – 233.

30. **Varul, P.** jt (koost). Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2010.
31. **Varul, P.** jt (koost). Võlaõigusseadus. I, Üldosa (§§ 1-207). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2016.
32. **Varul, P.** jt (koost). Võlaõigusseadus. IV (§§ 703-1067). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2020.
33. **Vutt, A., Vutt, M.** Äriühingu osaniku ja aktsionäri teabeõigus Eesti kohtupraktikas. – Juridica 2012/IX, lk 709-716.
34. **Vutt, M.** Aktsionäri derivatiivnõue kui õiguskaitsevahend ja ühingujuhtimise abinõu. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2011.
35. **Vutt, M.** Aktsionäri kahju hüvitamise nõue aktsiaseltsi ja selle juhtorgani liikmete vastu. – Juridica 2012/II, lk 90-100.
36. **Vutt, M.** Osaniku ja aktsionäri hääletamiskohustus ning hääle asendamine kohtulahendiga. Magistritöö. Tartu: 2017.
37. **Weitnauer, W.** Handbuch Venture Capital. Von der Innovation zum Börsengang. Verlag C.H. Beck: München 2019.
38. **Wicke, H.** (hrsg). Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung (GmbHG). 4. Auflage. Verlag C.H. Beck: München 2020 (edaspidi Wicke, H. GmbHG).

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

Eesti õigusaktid

39. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. - RT I, 22.03.2021, 8.
40. Äriseadustik. – RT I, 12.03.2022, 12.
41. Võlaõigusseadus. – RT I, 15.03.2022, 14.
42. Ebaausa konkurentsi takistamise ja ärisaladuse kaitse seadus. - RT I, 07.12.2018, 2.
43. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus. - RT I, 12.03.2022, 19.
44. Raamatupidamise seadus. - RT I, 23.11.2021, 3.

45. Konkurentsiseadus. - RT I, 30.12.2021, 12.

46. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. - RT I, 22.12.2021, 23.

Välisriikide õigusaktid

47. Aktiengesetz. – BGBl. I S. 2446.

48. Bürgerliches Gesetzbuch. – BGBl. I S. 3719.

49. Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung. – BGBl. I S. 2446.

50. Handelsgesetzbuch. - BGBl. I S. 2567.

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

Riigikohtu praktika

51. RKTko 2-16-16764.

52. RKTko 2-17-9986.

53. RKTko 3-2-1-65-08.

54. RKTko 3-2-1-7-10.

55. RKTko 3-2-1-89-14.

56. RKTko 3-2-1-29-08.

57. RKTko 3-2-1-25-11.

58. RKTko 3-2-1-86-13.

59. RKTko 2-18-13213.

60. RKTko 3-2-1-132-07.

61. RKTko 3-2-1-108-10.

62. RKTko 2-20-9006.

63. RKTko 2-16-3492/39.

64. RKTko 3-2-1-56-14.

65. RKTko 3-2-1-166-09.

66. RKTko 2-17-16389.

67. RKTko 2-16-18531.

68. RKTko 3-2-1-45-12.
69. RKTko 3-2-1-97-11.
70. RKTko 3-2-1-35-97.
71. RKTko 3-2-1-173-12.
72. RKTko 3-2-1-171-10.
73. RKHko 3-19-1161.
74. RKTko 2-16-18531.
75. RKTko 3-2-1-181-15.
76. RKTko 3-2-1-26-17.
77. RKTko 3-2-1-149-14.
78. RKm 14.02.2018 tsiviilasjas 2-16-3492/39.

Ringkonnakohtu praktika

79. TlnRnko 17.03.2021 tsiviilasjas 2-20-9006.
80. TrtRnKm 18.10.2017 tsiviilasjas 2-17-12938.
81. TrtRnko 04.09.2017 tsiviilasjas 2-11-33780.

Välisriikide kohtupraktika

82. USA - Weinstein Enterprises, Inc. vs George D. Orloff. Supreme Court of Delaware.
21.03.2005, 870 A.2d 499.
83. BGH . Urteil vom 09.06.2015, II ZR 420/13 = NZG 2015, 23.
84. BGH. Teilversäumnis- und Endurteil vom 14.02.2019, IX ZR 149/16 = NJW 2019,
1289.
85. BGH. Urteil vom 11.12.2006, II ZR 166/05.
86. KG. Urteil vom 02.01.2001, 14 U 2955/99.
87. BGH. Urteil vom 05.12.1983, II ZR 242/82.
88. OLG Karlsruhe. Urteil vom 06.11.1998, 15 U 179/97.
89. OLG Köln. Urteil vom 22.02.1991, 3 U 20/91.
90. OLG Stuttgart. Urteil vom 21.03.2019, 14 U 26/16.

MUUD MATERJALID

91. Käerdi, M. jt (koost). Ühinguõiguse revisjon: Analüüs-kontseptsioon. Tallinn: Justiitsministeerium 2018. - https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/uhinguoiguse_revisjoni_analuus-kontseptsioon.pdf (16.04.2022).
92. Käerdi, M. jt (koost). Äriseadustiku muutmise seaduse eelnõu. Ühinguõiguse revisjoni töörühma esmane projekt arutamiseks 14.10.2019. - <https://www.just.ee/oigusloomearendamine/uhinguoiguse-revisjon> (24.04.2022).
93. RTJ 11 Äriühendused ning tütar- ja sidusettevõtete kajastamine (muudetud 2011). - <https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/3100/1201/2005/RTJ%2011.pdf> (01.04.2022).

LÜHENDID

AktG	Aktiengesetz
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch
GmbHG	Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung
HGB	Handelsgesetzbuch
hrsg	Herausgegeben
KonkS	konkurentsiseaduses
RahaPTS	Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduses
RKTKm	Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrus
RKTKo	Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus
Rn	Randnummer
RPS	Raamatupidamise seaduses
s	Section
TlnRnKo	Tallinna Ringkonnakohtu otsus